

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A

S.O.U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1951:19
INRIKESDEPARTEMENTET

SOS

SAMHÄLLETS OLYCKSFALLS- OCH

SÄKERHETSTJÄNST

BETÄNKANDE AVGIVET AV
SOS-UTREDNINGEN

STOCKHOLM
1951

Statens offentliga utredningar 1951

Kronologisk förteckning

1. Statligt stöd åt svensk filmproduktion. Beckman. 73 s. **Fi**.
2. Försvarets personaltjänst. Kihlström. 166 s. **Fö**.
3. Förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Victor Pettersson. 139 s. **K**.
4. Antagningen av medicine studerande m. fl. Kihlström. 123 s. **E**.
5. Förslag till naturskyddslag m. m. Haeggström. 212 s. **Jo**.
6. Näringslivets lokalisering. Appelberg, Uppsala. 245 s. **H**.
7. Principer för dyrtorsgrupperingen. Kihlström. 116 s. **C**.
8. Betänkande angående polis- och åklagarväsendets organisation. Norstedt. 304 s. **I**.
9. 1945 års universitetsberedning. 6. Den vetenskapliga publiceringsverksamheten, personal-, institutions- och stipendiefrågor m. m., det akademiska befordringsväsendet. Svenska Tryckeriaktiebolaget. 332 s. **E**.
10. Sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet. Victor Pettersson. 171 s., 3 pl. **K**.
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 10. Tiden juli 1948—juni 1950 jämte sakregister till delarna 1—10. Av K. Amark. Idun. 338 s. **H**.
12. Promemoria med förslag till allmän verksstadga. Katalog och Tidskriftstryck. 68 s. **Ju**.
13. 1944 års allmänna skattekommitté. 5. Betänkande angående studiekostnaders behandling i beskattningshänseende. Marcus. 79 s. **Fi**.
14. Landsbygdselektrifieringens utbredning år 1950. Idun. 47 s. **K**.
15. Daghem och förskolor. Betänkande om barnstugor och barn tillsyn. Victor Pettersson. 641 s., 6 pl. **S**.
16. Filmcensuren. Betänkande 1. Beckman. 95 s. **E**.
17. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 6. Redogörelse för arbetsstudier vid kroppssjukhusens vårdavdelningar m. m. Beckman. 233 s. **I**.
18. Betänkande med förslag till förordning angående upphandling och arbeten för statens behov m. m. Norstedt. 77 s. **Fi**.
19. SOS. Samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst. Gummesson. 89 s. **I**.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetsil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E**. = eklesiastikdepartementet, **Jo**. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1951:19
INRIKESDEPARTEMENTET

SOS
SAMHÄLLETS OLYCKSFALLS- OCH
SÄKERHETSTJÄNST

BETÄNKANDE AVGIVET AV
SOS-UTREDNINGEN

STOCKHOLM 1951
GUMMESSONS BOKTRYCKERI
512284

802

SAMUEL L. JOHNSON
STATIONER

STATIONER
STATIONER

INNEHÅLL

Skrivelse till departementschefen	7
I. Befintliga organ för samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst	9
Polisväsendet	9
Brandförsvaret	10
Sjukvården	11
Provinsialläkare	11
Extra provinsialläkare	12
Stads-, köpings- och municipalläkare	12
Förste provinsialläkare	12
Privatpraktiserande läkare	12
Läkarjour m. m.	12
Distriktssköterska	13
Distriktsbarnmorska	14
Tandläkare	15
Intagning på sjukvårdsinrättning	15
Veterinärväsendet	15
Distriktsveterinär och extraveterinär	15
Länsveterinär	15
Apoteksväsendet	15
Sjuktransportväsendet	16
Ambulans m. m.	16
Djurtransport	17
Socialvården	17
Haveri- och räddningstjänsten	17
Allmän redogörelse	17
Sjöräddningstjänst	19
Räddningstjänst i fjällen	19
Flygräddningstjänst	20
II. Allmänhetens möjligheter för närvarande att på teleteknisk	
väg komma i förbindelse med olika hjälporgan	22
Åtgärder från det allmännas sida	22

Telegrafverkets medverkan	24
III. Telefonautomatiseringen, dess betydelse och inverkan på telefontjänsten	26
IV. Betingelser för genomförande av en samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst (SOS-organisation)	28
Överläggningar med myndigheter m. fl.	28
Statistik rörande hjälpverksamhetens omfattning vid nu befintliga organ	30
V. Utredningens förslag till utformning av en SOS-organisation ..	31
Organisationens syfte	31
Organisationens principiella uppbyggnad	31
Anropsnummer	32
SOS-anrop från samtalsautomat	33
SOS-centrals arbetsuppgifter i princip	33
Organ, som SOS-central skall betjäna	36
A. Polisväsendet	37
B. Brandförsvaret	37
C. Sjukvården	37
D. Veterinärväsendet	38
E. Apoteksväsendet	39
F. Sjuktransportväsendet	39
G. Socialvården	39
H. Haveriväsendet	39
I. Försvarsväsendet	40
Rikets indelning i telefonstationshänseende	40
Rikets indelning i SOS-områden	42
SOS-område av normaltyp	43
Ortsbestämning vid SOS-anrop och tekniska hjälpmedel härför	44
Teleteknisk utrustning för SOS-tjänsten. SOS-centrals lokala placering	46
Händelseförloppet vid SOS-anrop	48
Personal för betjäning av SOS-central	51
Obligatorisk eller frivillig medverkan i SOS-organisationen	52
VI. SOS-organisationens uppbyggnad, administration och ledning ..	54
VII. SOS-organisationen och det automatiska telefonsystemet	56

VIII. SOS-organisationens förhållande till försvaret	58
IX. Anläggnings- och driftkostnader m. m. för SOS-organisationen samt kostnadernas bestridande	64
Allmänt	64
Kostnaderna för Boråsområdet	65
Amorteringstid och samtalsavgifter	65
Kostnaderna för hela riket	66
Anläggningskostnadernas bestridande	68
Driftkostnadernas bestridande	68
Bidrag till driftkostnaderna från telegrafverket	69
Bidrag från icke statliga eller kommunala organ	70
Nettodriftkostnader	70
Driftkostnadernas fördelning på SOS-områdena	70
SOS-avgiftens storlek och därav betingad ökning per skat- tekrona	70
Fördelning av SOS-avgiften	71
SOS-avgiftens fastställande m. m.	72
Övergångstid	72
Försvaret och kostnaderna	74
X. Sammanfattande översikt av utredningens förslag	75
Bilaga 1. Dämpningsvärden för SOS-förbindelser	79
Bilaga 2. Tänka orter för SOS-centraler	83
Bilaga 3. SOS-centralernas teletekniska utrustning	86
Bilaga 4. Utkast till Förordning om samhällets olycksfalls- och sä- kerhetstjänst	89

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet.

Den 20 maj 1949 bemyndigade Kungl. Maj:t Herr Statsrådet att tillkalla högst sju sakkunniga för att inom inrikesdepartementet biträda med utredning angående förbättrade möjligheter för allmänheten att komma i förbindelse med olika slag av samhällets hjälporgan.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade Herr Statsrådet den 8 juni 1949 såsom sakkunniga generaldirektören H. K. A. Sterky, riksbrandinspektören C. A. Ö. Axelsson, civilförsvarsdirektören G. A. Falk, landstingsdirektören C. E. Jansson, statspolisintendenten G. Å. L. Thulin samt förste provinsialläkaren N. H. Wranne. Åt Sterky uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete. Förste byråsekreteraren P. G. Malis förordnades samtidigt såsom sekreterare åt de sakkunniga.

Utredningen har antagit benämningen SOS-utredningen.

Den 31 mars 1950 tillkallade Herr Statsrådet, efter hemställan från utredningen, förste byråingenjören K. V. Johansson att såsom expert biträda utredningen vid behandlingen av frågor angående teleteknisk utrustning m. m.

Enligt Herr Statsrådets medgivande har utredningen företagit följande resor, nämligen den 19 oktober 1949 till telegrafverkets telefonstationer i Färentuna, Svartsjö och Träkvista, den 27 februari—2 mars 1950 till Sundsvall, Härnösand och Ramsele samt den 25 och 26 april 1950 till Malmö.

Poliskammaren i Göteborg har genom skrivelse till chefen för kommunikationsdepartementet den 6 september 1949 föreslagit, att enhetliga grupp-

nummer måtte tilldelas polis, brandkår och jourhavande läkare å alla orter med automatiserade telefonstationer. Sedan telegrafstyrelsen avgivit yttrande i ärendet har Kungl. Maj:t den 4 november 1949 funnit framställningen icke föranleda annan åtgärd än att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till SOS-utredningen för att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningens uppdrag. Detta Kungl. Maj:ts förordnande har åttlytts.

Utredningen har i skrivelse till Konungen den 30 december 1950 avgivit utlåtande över betänkande angående ny landsfiskalsorganisation.

Sedan utredningsuppdraget nu avslutats, får utredningen härmed vördsam till Herr Statsrådet överlämna sitt betänkande.

Stockholm den 18 april 1951.

Håkan Sterky

A. Axelsson

Gösta Falk

C. Edv. Jansson

Georg Thulin

Nils Wranne

/ Gunnar Malis

I. BEFINTLIGA ORGAN FÖR SAMHÄLLETS OLYCKSFALLS- OCH SÄKERHETSTJÄNST

Utredningen kommer i sitt förslag till utformning av en samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst att precisera, vilka organ som skola medverka i organisationen. För att bedöma denna fråga har det varit nödvändigt att få kännedom om vilka organ som för närvarande kunna räknas såsom samhällets hjälporgan i förevarande hänseende samt hur dessa organs verksamhet i stora drag är ordnad. Resultatet av undersökningar härom redovisas i detta kapitel.

Polisväsendet

Kungl. Maj:t (i inrikesdepartementet) är högsta polismyndighet i riket såväl i administrativt hänseende som vad angår polismaktens handhavande.

Inom länen är länsstyrelsen högsta lokala polismyndighet. Motsvarande ställning tillkommer i Stockholm överståthållarämbetet.

Närmast under länsstyrelsen handhar landsfogden i egenskap av länspolischef ledningen av polisväsendet. Landsfogdeorganisationen är dock icke enhetligt utformad, enär vissa städer — Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg — äro undantagna från området för landsfogdes polisverksamhet. Under överståthållarämbetet handhar polismästaren i Stockholm ledningen av polisväsendet i huvudstaden.

Den omedelbara ledningen av polisens lokala verksamhet handhaves av polischefer. Polischefens verksamhetsområde sammanfaller med indelningen

i åklagardistrikt. I rikets städer utövas chefskapet, i de större av polismästare och i övriga, som bilda egna åklagardistrikt, vanligen av en stadsfiskal. Polismästare finnas numera i aderton städer. I fem av de städer, som bilda egna åklagardistrikt, nämligen Solna, Borlänge, Kiruna, Sandviken och Kramfors, utövas emellertid chefskapet av landsfiskal. I Uddevalla är en poliskommissarie polischef. På landsbygden äro landsfiskalerna polischefer. Det må emellertid framhållas, att i området för landsfiskalens polisverksamhet, landsfiskalsdistriktet, i åtskilliga fall jämväl ingår stad, som icke bildar eget åklagardistrikt. Landsfiskalsdistriktens antal uppgår för närvarande till 400.

I administrativt hänseende är länet indelat i polischefsdistrikt, vilka i enlighet med den nyss lämnade redogörelsen kunna bestå av stad, som bildar eget åklagardistrikt, eller av landsfiskalsdistrikt. Landsfiskalsdistrikt består av ett eller flera polisdistrikt. Polisdistriktet är icke någon särskild kommunal enhet. Benämningen avser endast att beteckna en eller flera kommuner såsom område för polisverksamhet.

Den polisstyrka i olika tjänstegrader, som en polischef har till sitt förfogande, växlar med polisdistriktens storlek. I de större distrikten är polisstyrkan betydande och är med hänsyn till behovet av arbetsfördelning och specialisering uppdelad på olika avdelningar, såsom kriminalavdelning, ordningsavdelning, ordonnansavdelning och trafik-

avdelning. I de minsta polisdistrikten uppgår styrkan till endast en eller annan polisman.

Upprätthållandet av polisverksamheten är principiellt en angelägenhet, som åvilar de särskilda kommunerna i riket, var och en inom sitt område. Statsverket har emellertid på olika sätt bidragit till polisverksamhetens stärkande, t. ex. genom inrättande av statspolisen. Statspolisen kan betraktas såsom en stödorganisation till det kommunala polisväsendet, avsedd att utgöra en förstärkning framförallt av landsbygdens polisväsende. I regel har varje län till sitt förfogande en statspolisavdelning, bestående av såväl ordnings- som kriminalpolis.

Ehuru polisväsendet är en kommunal angelägenhet, bidrager som nämnts statsverket med vissa kostnader. Som förut antytts betalar statsverket kostnaderna för statspolisen. Då landsfogdar och landsfiskaler äro statliga befattningshavare, avlönas dessa helt av statsverket. Polismästare och stadsfiskaler däremot äro kommunalt anställda och avlönas av kommunerna. Jämväl i andra hänseenden lämnar statsverket bidrag till kommunerna. I andra polisdistrikt än städer och de flesta köpingar bidrager sålunda statsverket beträffande ordinarie polispersonal med hälften och beträffande icke ordinarie polispersonal med en femtedel av bl. a. avlöningskostnaderna.

Med polisverksamhet förstås enligt polislagen bl. a. upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, verkställande av spaning och annan undersökning angående brott ävensom den verksamhet i övrigt, som på grund av hävdvunnet bruk åligger polispersonalen i denna dess egenskap. Med sistnämnda uttryck avses bl. a. den spaningsverksamhet rörande försvunna personer, som

utföres av polisen. Hit hänföres jämväl den allmänna hjälpverksamhet, som polisen utövar genom att lämna hjälp vid olyckshändelser, omhändertaga vilsegångna samt i vissa fall befordra sjuka till läkare.

Utan närmare förklaring torde det vara uppenbart, att allmänheten har ett mycket stort behov av att i vissa brådskande situationer snabbt kunna nå kontakt med polismyndigheterna. Det förnämsta hjälpmedlet i en sådan situation är telefonen. På vissa platser stå emellertid också andra möjligheter till buds, vilket framgår av redogörelsen i nästa kapitel. Därav framgår också, att telefonautomatiseringen under vissa förhållanden kan medföra försämring av möjligheterna att snabbt utnyttja telefonen vid hjälpbehov. Detta gäller alltså även möjligheten att komma i förbindelse med polisen. Att råda bot härför måste anses vara av stor betydelse.

Brandförsvaret

Brandförsvaret inom riket har sedan äldsta tider varit en kommunal angelägenhet. Statens åtgöranden ha, ända till senaste världskriget, uteslutande varit av administrativ natur. Under detta krig och även därefter har staten emellertid bidragit till brandförsvaret med avsevärda belopp. Även brandförsäkringsbolagen ha lämnat betydande bidrag till brandväsendets utveckling.

Författningsmässigt regleras brandförsvaret av brandlagen, brandstadgan och de kommunala brandordningarna.

Brandlagen den 15 juli 1944 gäller obligatoriskt för alla kommuner, oavsett om dessa äro städer, köpingar, municipalsamhällen eller landskommuner. Den innehåller föreskrifter om såväl varje kommuns skyldighet att ordna sitt eget brandväsen och att vid behov läm-

na annan kommun släckningshjälp, som också den enskilde medborgarens skyldighet att biträda vid brandsläckning och att vidtaga erforderliga åtgärder till förebyggande och bekämpande av brand.

I brandstadgan lämnas närmare bestämmelser om brandlagens tillämpning. Däri återfinnas även föreskrifter om brandalarmering.

Brandordningarna innehålla närmare bestämmelser om hur kommunerna i detalj skola ordna sitt brandförsvaret med hänsyn till storlek, bebyggelse och annat, som kan inverka på brandfaran. Enligt 1 § brandlagen skall varje kommun hålla ett brandförsvaret, som tillfredsställer skäligen anspråk på trygghet mot skada av brand. En kommun kan emellertid tillsammans med annan kommun bilda ett kommunalförbund. Kommunen kan också för hela sitt område eller viss del därav träffa släckningsavtal med annan kommun, i vilket fall vissa skyldigheter avlastas kommunen. Detta skall bestämmas i brandordningen, liksom också detaljerade bestämmelser där skola givas om brandkårens organisation, brandredskap, alarmeringsanordningar, brandsyn och sotning m. m.

Kungl. Maj:t (i inrikesdepartementet) är högsta myndighet rörande brandförsvaret i riket. Närmast under inrikesdepartementet utövas under fred högsta tillsynen över brandförsvaret av riksbrandinspektören. Inom varje län är länsstyrelsen högsta lokala myndighet med länsbrandinspektör och läns-skogsbrandinspektör som brandtekniska experter. I hälften av länen äro dessa båda tjänster förenade hos en och samma person, länsbrandinspektören, i andra hälften, däribland norrlandslännen, är i regel en jägmästare läns-skogsbrandinspektör.

Inom varje kommun skall förvaltningen av brandförsvaret handhavas av den kommunala myndighet, som den beslutande myndigheten (stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige) därtill utser — vanligen en särskild brandstyrelse.

I nästa kapitel kommer utredningen bl. a. att redogöra för vilka tekniska anordningar som stå till allmänhetens förfogande för tillkallande av brandkår. Här skall endast nämnas, att telefonen därvid är till ovärderlig nytta antingen det gäller städer, stadsliknande samhällen eller den egentliga landsbygden. Genom telefonautomatiseringen kunna emellertid vissa svårigheter uppstå, i första hand på landsbygden men även annorstädes, vilket kommer att belysas senare.

Sjukvården

Inom sjukvården skiljes mellan öppen och sluten vård. Den öppna sjukvården lämnas på av stat eller landsting (kommun) till respektive läkares förfogande ställda lokaler eller på läkares enskilda mottagningslokaler. Sluten sjukvård meddelas efter intagning på sjukvårdsinrättning.

Provinsialläkare. Riket är indelat i provinsialläkardistrikt. Inom varje distrikt finnes en av staten anställd provinsialläkare. Antalet distrikt uppgår f. n. till något över 500.

Provinsialläkare åligger, utöver meddelande av sjukvård, att inom sitt distrikt utöva närmaste inseendet över den allmänna hälso- och sjukvården. Han är vidare pliktig att efter vederbörligt förordnande verkställa extra förrättning inom annan del av det län, till vilket hans distrikt hör, samt att under högst femton dagar i följd jämte egen tjänst bestrida provinsialläkar-

tjänst i angränsande distrikt. I olika sammanhang är skyldighet därjämte föreskriven för provinsialläkare att bestrida befattning eller uppdrag såsom läkare vid vissa sjukvårdsanstalter och inrättningar för förlossningsvård samt att biträda vid den förebyggande mödra- och barnavården, allt i vad avser hans distrikt.

Frånsett semester äger provinsialläkare att utan särskilt tillstånd i egna angelägenheter begiva sig utom sitt distrikt under högst ett dygn i sänder, dock ej mer än sammanlagt femton dygn för år.

Vid bortovaro från stationeringsorten är provinsialläkare skyldig föranstalta om, att i hans bostad under rättelse kan erhållas om stället dit han rest och tiden då han kan antagas återkomma. På grund av provinsialläkares arbetsuppgifter är det vanligt, att han ofta vistas på sjukbesök eller annan förrättning. Det kan visserligen förutsättas, att varje tjänsteläkare har telefon, men om telefonvakt ej anordnats vid bortovaro från stationeringsorten, kan nämnda åliggande bli svårt att uppfylla på annat sätt än genom skriftligt meddelande uppsatt vid bostaden.

Extra provinsialläkare. Inom ett femtiotal distrikt omhänderha extra provinsialläkare de skyldigheter, som enligt ovan åvila provinsialläkare. Extra provinsialläkare avlönas av landstinget med bidrag från staten.

Stads-, köpings- och municipalläkare. Inom städer med ett befolkningstal överstigande 5 000 ombesörjas med få undantag provinsialläkares skyldigheter av kommunalanställda tjänsteläkare, stadsläkare och stadsdistriktsläkare. Samma är förhållandet inom vissa köpingar och municipalsamhällen. I sena-

re fallen benämnas dessa läkare köpings- respektive municipalläkare. Där dylik tjänsteläkare finnes, ingår ifrågasvarande samhälle ej i provinsialläkar-distrikt.

Beträffande samtliga dessa läkare liksom ock för provinsialläkare gäller, att allmänheten ofta har behov av att söka dem per telefon.

Förste provinsialläkare. Inom varje län finnes en förste provinsialläkare. Honom åligger att utöva tillsyn över den allmänna hälso- och sjukvården inom länet. Undantagna härifrån äro städerna Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg, där en förste stadsläkare har de skyldigheter och befogenheter, som tillkomma förste provinsialläkare.

Förste provinsialläkare har ej skyldighet att utöva sjukvård. Hans ställning som övervakande och rådgivande organ för ortsmyndigheter och underordnad medicinalpersonal medför dock att han, om möjligt, bör vara anträffbar per telefon även om han är ute i länet på tjänsteförrättning.

Privatpraktiserande läkare. Öppen sjukvård ombesörjes, förutom av samhällets ovannämnda tjänsteläkare, även av privatpraktiserande läkare. Antalet sådana läkare i landet uppgår till omkring 550. Även dessa läkare sökas i stor utsträckning per telefon.

Läkarjour m. m. För att underlätta allmänhetens möjligheter att få läkarhjälp efter tjänsteläkares och privatpraktiserande läkares egentliga arbetstid, sålunda under kvälls- och nattetid samt under sön- och helgdagar, har inom flertalet större städer genom överenskommelse med respektive läkare inrättats s. k. läkarjour, vilket innebär,

att minst en läkare skall vara anträffbar under sådan tid. I dylikt fall kan allmänheten komma i förbindelse med läkare genom att efter telefonpåringning till telefonstationen begära namnanropet "jourhavande läkare". Telefonisten kopplar då samtalet till den läkare, som vid tillfället har jourtjänst. Visserligen undantag härifrån finnas emellertid. I Stockholm kopplar telefonisten sålunda ett sådant samtal till en av staden inrättad sjukhuscentral och i Göteborg till polisen, som i sin tur tillkallar vederbörande läkare. För Malmö har saken ordnats så, att dylika samtal i stället kopplas till brandkåren, som i sin tur kallar läkaren. Denna hämtas därefter av brandkåren med bil, som är utrustad med radiotelefon. Vid ny sjuk-anmälan under läkarens sjukbesök kan brandkåren härigenom per radiotelefon underrätta chauffören därom.

På mindre orter med flera än en läkare är det vanligt, att respektive läkare träffat överenskommelse om alternativa helgdagsjourer (från helgdagsafton till påföljande söckendags morgon). Telefonhänvisning sker då till jourhavande på ett eller annat sätt.

Med åberopande av 10 § 3 mom. statens allmänna avlöningsreglemente ha såväl provinsialläkarna som veterinärerna påyrkat, att deras tjänstgöring ordnas så, att de beredas frihet från tjänstgöring minst varannan söndag eller helgdag, varvid befattningshavare i angränsande distrikt skulle alternativt tjänstgöra angivna dagar. Denna möjlighet att erhålla helgdagsledighet tillämpas redan i vissa fall för veterinärerna, och beträffande provinsialläkarna pågår försöksverksamhet. En sådan jourtjänst kan emellertid i verkligheten ej genomföras utan att telefonhänvisning kan lämnas.

Där läkarjour ej är anordnad, stå te-

lefonisterna på de manuellt betjänade telefonstationerna så gott sig göra låter allmänheten till tjänst med upplysningar om telefonnummer till närmaste läkare.

Möjligheterna att nå förbindelse med läkare genom telefon äro givetvis av stor betydelse. Detta gäller särskilt under de tider, då läkare normalt ej är anträffbar på sin mottagning, och naturligtvis framförallt vid nödläge nattetid.

I och med en fullständig automatisering av telefonstationerna upphör den manuella betjäningen och försvinner den mänskliga arbetskraften vid stationerna. Den ovan beskrivna jourtjänsten m. m. genom medverkan av telefonist måste då också upphöra. Allmänheten nödgas därefter själv vid behov i telefonkatalogen söka reda på telefonnumret till läkare. Även om detta lyckas, finns det emellertid ingen garanti för, att läkaren anträffas. Det är uppenbart, att angivna förhållanden, jämförda med nuvarande möjligheter, äro föga ändamålsenliga och att den tidsspillan, som kan komma att uppstå, i ett nödläge kan bli ödesdiger, förutom att den säkert kommer att vålla en hel del irritation. Att lösa frågan om en telefonvakt för läkarna måste därför betraktas som en betydelsefull angelägenhet.

Distriktssköterska. Landstingsområde (distriktsvårdsområde) skall vara indelat i sköterskedistrikt. För varje sköterskedistrikt skall landsting hålla en distriktssköterska. Statsbidrag utgår till landsting för avlöande av distriktssköterska. Stad, som ej deltagar i landsting, har på kommunal väg ordnat en motsvarighet till distriktssköterskeverksamheten.

Distriktssköterskas verksamhet skall

vara ordnad enligt av medicinalstyrelsen godkänd plan. Hennes tjänstgöring skall omfatta såväl upplysande och rådgivande verksamhet i avseende å barnavård, bostadsvård och hälsovård jämte övriga grenar av förebyggande vård som ock all sådan sjukvård som kan utövas av henne i hemmen. Hon är därjämte skyldig att biträda vid den kuratorsverksamhet åt sjuka och tillfrisknande, som kan vara anordnad vid respektive sjukhus. Slutligen åligger det henne att jämväl uppehålla tjänst i vakant granndistrikt eller vikariat i sådant distrikt, då så provas erforderligt. Enligt tjänstereglemente fastställt för landstingens befattningshavare äger distriktssköterska utöver semester åtminnuta fyra fridagar per fyraveckorsperiod eller, om hon ej kunnat erhålla sådana dagar, compensation i motsvarande sammanhängande ledighet.

Då distriktssköterska tjänstgör under i stort sett enahanda arbetsförhållanden som distriktsbarnmorska, avhandlas frågan om möjligheten att anträffa dem per telefon i ett sammanhang här nedan.

Distriktsbarnmorska. Varje landstingsområde och stad, som icke deltar i landsting, skall utgöra ett barnmorskedistrikt, för vilket skall anställas det antal distriktsbarnmorskor, som medicinalstyrelsen bestämmer. Statsbidrag utgår till avlöning åt distriktsbarnmorska.

Distriktsbarnmorska åligger

- 1) att inom henne anvisat verksamhetsområde verkställa till barnmorskeyrket hörande förrättningar, däri inbegripet förvård åt havande kvinnor och eftervård åt kvinnor, som efter förlossning vårdas i hemmet,

- 2) att tjänstgöra å förlossningsanstalt,

- 3) att biträda i förebyggande mödra-

och barnavård och vid barnavårdsnämnds befattning med ärenden om mödrahjälp samt

- 4) att tjänstgöra i hemsjukvård.

Skyldigheterna enligt 2—4 gälla endast i den mån vederbörande barnmorskestyrelse anvisat henne sådan tjänstgöring.

I fråga om annan ledighet än semester och skyldighet att uppehålla annan befattning gälla samma bestämmelser som för distriktssköterska.

Gemensamt för distriktssköterskas och distriktsbarnmorskas tjänstgöringsförhållanden är, att deras arbete till övrig väsentlig del är ett fältarbete: i regel korta besök i hemmen för antingen sjukvård eller hälsokontroll, biträde vid tjänsteläkares mottagning i den förebyggande mödra- och barnavården samt dispensärverksamheten, biträde vid kuratorsverksamheten m. m. Deras tjänstgöringsdistrikt äro jämförelsevis stora. Trots detta måste de ofta uppehålla arbetet även i angränsande distrikt, då det är brist på befattningshavare av dessa kategorier.

I den mån hinder härför ej föreligger ha dessa befattningshavare en kortare mottagningstid i sin bostad varje söckendag. Den återstående delen av dagen äro de ute i sina distrikt i förrättningar av olika slag. Härvid blir telefonpassningen ett svårlost problem, och allmänhetens krav på deras tjänster kan ej tillgodoses på rationellt sätt. Hitintills har man för telefonpassningen sökt hjälpa sig fram genom biträde av närboende personer och, på orter med manuellt betjänad telefonstation, framförallt genom telefonisterna. I och med telefonautomatiseringen försvinner sistnämnda möjlighet. Behovet av en telefonvakt måste därför, i likhet med vad som sagts beträffande läkarna, anses vara en angelägenhet av betydelse.

Tandläkare. Då tandläkares arbete i huvudsak är bundet till hans mottagning, har allmänheten goda möjligheter att under dagtid medelst telefon komma i förbindelse med vederbörande. Annorlunda förhåller det sig emellertid under annan tid. På ett fåtal platser har tandläkarjour ordnats genom respektive tandläkarorganisationers försorg efter i huvudsak samma principer som ovan beskrivits beträffande läkarjour. I Stockholm träffas jourhavande tandläkare sålunda efter hänvändelse till sjukhuscentralen. Jourtjänst har också försöksvis prövats inom folktandvården. På grund av att folktandvården emellertid står under utveckling, har jourtjänsten dock ännu ej kunnat givas någon fast organisation. Från tandläkarhåll synes intresse förefinnas att ställa sig till förfogande för jourtjänst, om förutsättningar skapas för sådan tjänst.

Intagning på sjukvårdsinrättning. Frånsett olycksfall och till verkan därmed jämställda fall är intagning på sjukvårdsinrättning beroende på prövning av vårdbehovet. Sådan prövning sker i regel efter remiss av läkare. Allmänheten kan sålunda i regel ej genom hänvändelse per telefon till sjukhus an hålla om intagning.

Veterinärväsendet

I fråga om husdjurssjukvården är riket indelat i veterinärdistrikt. Antalet uppgår f. n. till omkring 270.

Distriktsveterinär och extraveterinär. Inom veterinärdistrikt svarar en distriktsveterinär för den allmänna husdjurssjukvården.

Där förhållandena varit sådana, att nytt veterinärdistrikt behövt inrättas, men statsmedel härför icke stått till

förfogande, har vederbörande kommun meddelats rätt att anställa egen veterinär. Dylik kommunalanställd veterinär (extraveterinär) har då tilldelats eget praktikområde, vanligen det område, som rätteligen borde ha bildat nytt distrikt.

Länsveterinär. Inom varje län utövar en länsveterinär tillsynen över husdjurssjukvården. Samtliga länsveterinärer äga rätt att utöva husdjurssjukvård, under det att endast vissa av dem ha skyldighet därtill. Utvecklingen går mot att samtliga länsveterinärer skola befrias från nämnda skyldighet. De administrativa göromålens omfattning gör det nämligen önskvärt, att länsveterinärerna helt få ägna sig åt dessa uppgifter. Härigenom skulle länsveterinärerna i fråga om husdjurssjukvården kunna jämföras med förste provinsialläkarna då det gäller den allmänna sjukvården.

Veterinärernas verksamhet består så gott som uteslutande av fältarbete. För rätt betjänande av allmänheten är telefonvakt i bostaden därför nödvändig. Fördelen av att denna telefonvakt överlåtes på ett särskilt förmedlingsorgan är uppenbar.

Apoteksväsendet

Beträffande de medelstora apotekens öppethållande gäller följande.

Apotek skall hållas tillgängligt för all expedition söckendagar mellan kl. 9 och kl. 19. Söckendag närmast före söndag och helgdag får expeditionstiden dock avkortas till kl. 18. Påsk-, pingst-, midsommar-, jul- och nyårsafton, som infaller på söckendag, må expeditionstiden ytterligare avkortas till kl. 16. Under övriga tider behöver sådant apotek endast hållas tillgängligt för expedition av förekommande nyutskrivna eller nyitererade recept och nyutskrivna

rekvisitioner, som försetts med beteckningen "brådskande" och som utfärdats av läkare, tandläkare eller veterinär. Samma förhållande gäller av dessa intelefonerade recept eller rekvisitioner, vilkas expedierande betecknats såsom brådskande, samt nyutskrivna rekvisitioner, som försetts med förenämnda beteckning och som utfärdats av sjuksköterska eller barnmorska. Slutligen gäller detta även förbandsartiklar.

Under de tider, då apotek sålunda endast behöver vara tillgängligt för viss expedition, skall person (vakthavande) med farmaceutisk examen antingen vara tillstädes på apoteket eller kunna infinna sig där senast inom en timme efter erhållen kallelse. Befinner sig vakthavande icke inom apoteket, skola särskilda anordningar vara vidtagna, så att besökande kan komma i förbindelse med vakthavande, ävensom att till apoteket inkommande telefonsamtal kopplas till vakthavande eller att telefonisten vid telefonstationen lämnar uppgift om hans adress och telefonnummer. Uppkommer nödsituation, föreligger skyldighet för vakthavande att vid varje tidpunkt efter kallelse verkställa expedition av erforderliga läkemedel.

På ort, där det finns mer än ett apotek, få dessa växelvis hållas stängda för expedition under sön- och helgdagar samt nattetid. Det apotek, som härvid fullgör expeditionen nattetid samt sön- och helgdagar, skall hållas tillgängligt för all expedition söckendagar mellan kl. 8 och kl. 22 samt sön- och helgdagar mellan kl. 9 och kl. 22. Under övrig tid behöver apoteket endast hållas tillgängligt för expedition av brådskande recept och rekvisitioner som ovan nämnts. Därvid gälla samma föreskrifter för vakthavande farmaceutens anträffande som i fråga om de medelstora apoteken.

Den hjälp som f. n. lämnas från telefonstationerna, då det gäller att nå telefonförbindelse med vakthavande farmaceut, kommer att upphöra i och med telefonautomatiseringen.

Sjuktransportväsendet

Ambulans m. m. Någon författningsenlig skyldighet för sjukhusens huvudmän att sörja för sjuktransporter till och från sjukhus finnes ej. I de större och medelstora städerna har ambulanstjänst sedan länge varit ordnad genom kommunens försorg, varvid ambulanstjänsten handhaves av respektive brandkår. Flertalet landsting ha också åtagit sig motsvarande uppgift. I senare fallet ha i stort sett två olika system utvecklats. Enligt det ena ombesörja landstingen ambulanstjänsten i egen regi med egna ambulanser. Enligt det andra systemet har uppgiften anförtratts någon annan, vanligen yrkesbrandkårerna i städerna, varvid landstingen dock ansvara för kostnaderna enligt i varje särskilt fall träffade avtal. På sina håll förekommer en kombination av dessa system.

Som komplettering till landstingens ambulanstjänst kan räknas den sjuktransportorganisation, som inrättats av Svenska röda korset. Denna organisation är till största delen uppbyggd på avtal med trafikbilägare om transport av sjuka i vanliga taxibilar, vilka ändrats, så att liggande sjuk kan transporteras. Ett större eller mindre antal dylika s. k. sjuktransportbilar finnas i flertalet län. Det torde ej heller vara ovanligt, att trafikbilägare på eget initiativ företagit dylik ändring av sin vagn. Ambulanstjänst lämnas dessutom av vissa andra enskilda organisationer, de s. k. sjuktransport- och räddnings-sällskapen i Malmöhus län samt ett par större affärsföretag, som ombesörja

sjuktransport antingen efter betalning för varje gång eller mot viss årsavgift. Kallelse av ambulansen sker i allmänhet per telefon.

Där ambulans är stationerad vid orten, som innehar namnanrop, kan den rekvireras efter angivande av detta. I och med införandet av automatiserad telefontrafik upphöra emellertid namnanropen (sid. 24).

Till ambulanstjänsten kan också hänföras den sjuktransport, som sker med flygplan. Vissa landsting ha beviljat anslag för dylika transporter. Flygtransporter, i princip utan kostnad för patient eller sjukhusets huvudman, verkställas av Jämtlands flygflottilj, varvid flygambulans ställes till förfogande efter rekvisition av lasarettsläkaren å kirurgiska kliniken vid Östersunds lasarett, av Roslagens flygflottilj efter rekvisition av sjukhuscentralen i Stockholm samt med ett i Boden stationerat militärt flygplan efter rekvisition av garnisonssjukhuset i Boden.

Djurtransport. Bortsett från den betydande bilpark, som slakteriorganisationerna disponera för sina djurtransporter, förekomma egentliga djurambulanser endast mycket sparsamt. I den mån sådana fordon finnas att tillgå, sker beställning i allmänhet per telefon.

För att vid ett hastigt påkommet behov kunna lämna hjälp med slakt av husdjur ha slakteriföreningarna organiserat s. k. nödslaktkommandon. Sådan hjälp kan rekvireras per telefon — även nattetid — hos slaktmästaren vid närmaste andelsslakteri eller annan person, som utsetts härför.

Socialvården

Socialvårdens organ torde ej i egentlig mening kunna hänföras till samhäl-

lets olycksfalls- och säkerhetstjänst. Emellertid bör dock nedanstående redovisas.

För att kunna lämna hjälp åt ensamstående sjuka, åt familjer där husmodern hastigt insjuknat och annan hjälp ej står att få, åt ensamstående åldringar, som tillfälligt behöva vård eller hjälp med skötseln av sitt hem, och i vissa andra fall av liknande art ha många kommuner anställt en eller flera hemvårdarinnor. Statsbidrag och landstingsbidrag utgå för avlöning åt hemvårdarinna. Vid 1949 års slut hade mer än hälften av alla landskommuner och praktiskt taget samtliga städer anställt hemvårdarinnor. Organisationen lyder under en kommunal nämnd. Hjälp av hemvårdarinna får påkallas genom hänvändelse till socialvårdsbyrå, där sådan finnes, arbetsförmedling eller den nämndens ledamot, som erhållit uppdrag att fördela hemvårdarinans arbetsuppgifter. Vid bedömning av inkomsten framställning skall hänsyn i första hand tagas till hjälpbehovet.

Haveri- och räddningstjänsten

Allmän redogörelse. Utöver ovan redovisade organ förekomma även vissa andra, beträffande vilka det bör övervägas, huruvida och i vad mån de böra ingå i en samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst. Bland dessa organ återfinnas dels statliga och kommunala verk, dels ock föreningar och privatföretag med speciell inriktning på haveri- och räddningstjänst.

Statliga sådana organ äro telegrafverket (kustradiostationerna), lotsverket (livräddningsstationerna, lotsplatserna och bemannade fyrar), tullverket, marinen och flygvapnet, som jämte Svenska sällskapet för räddning af skeppsbrutne (Sjöräddningssällskapet) delta-

ga i sjöräddningstjänsten, vidare räddningstjänsten i fjällen, organiserad av vederbörande länsstyrelser, den civila flygräddningstjänsten under ledning av luftfartsstyrelsen samt flygvapnets efterforsknings- och räddningstjänst.

Beträffande kommunerna ha förhållandena utvecklats så, att allmänheten i många fall vänder sig till brandkåren för erhållande av hjälp vid olyckshändelser av olika slag. Från brandkårshåll har det framhållits, att allmänheten ringer till brandkårerna och begär hjälp i "allt möjligt", som ej gäller den egentliga brandtjänsten. Detta förekommer såväl i städerna som på landsbygden. Det kan gälla djur, som gått ned sig i vatten eller kärr, brustna vattenledningar, länspumpning vid översvämning i källare, instängda personer m. m. Många brandkårer ha därför under årens lopp utrustats för att kunna lämna hjälp även i dylika situationer, och vid de större kårerna kan man i allmänhet bemästra även mera invecklade fall.

Föreningar, som arbeta inom detta område, äro framför allt Sjärräddningssällskapet samt Svenska röda korset.

Sjärräddningssällskapet, som stiftades år 1907, har under årens lopp anlagt livräddningsstationer utefter kusterna. De flesta äro utrustade med livräddningsbåt lämpad för expedition till havs. Sällskapet svarar även för driften av vissa livräddningsstationer, som anlagts av lotsverket. Det totala antalet stationer, som drivas av Sällskapet, uppgick vid 1950 års utgång till 31.

Röda korset har ett antal hjälpestationer, f. n. 350, utefter landsvägarna. Stationerna, som äro avsedda för hjälp åt trafikanter vid olycksfall, äro utrustade med förbandsmateriel och ha tillgång till telefon. Denna hjälpverksamhet ingår i en internationell organisa-

tion för nämnda ändamål. Härtill komma rödakorskårerna. I princip ha dessa till uppgift att anskaffa och utbilda den personal, som behövs för att förstärka det militära försvarets sjukvård i krig. De äro emellertid värdefulla, även då det gäller att lämna hjälp vid olyckor. Kårerna ha ständig alarmberedskap. De alarmeras från stationsortens brandkår eller järnvägsstation. Antalet kårer uppgår f. n. till 150. De äro huvudsakligen stationerade i städerna.

Genom samarbete mellan telegrafverket, Kungl. automobil klubben och Motormännens riksförbund tillkom år 1938 en hjälptelefonorganisation, avsedd att få nyttjas av vägfärdande för tillkallande av hjälp vid trängande behov. Som hjälptelefoner ha tagits i anspråk sådana telegrafverkets växelstationer eller telefonkiosker, som legat väl till för ändamålet samt, efter överenskommelse, telefoner uppsatta hos abonnenter. Utefter de vägar, som beröras av organisationen, ha uppsatts skyltar, som visa var hjälptelefon finnes. Organisationen avser blott huvudvägar och är f. n. utbyggd endast i vissa delar av landet. Där så varit lämpligt, har hjälptelefon anordnats i anslutning till Svenska röda korsets hjälpestationer. Vid varje hjälptelefon skall det finnas en förteckning över telefonnummer till förekommande hjälporgan. För användande av hjälptelefon utgår vanlig samtalsavgift, dvs. den avgift, som debiteras apparatinnehavaren. Härtill kommer en särskild ersättning till apparatinnehavaren. Denna utgör 20 öre på dagen och en krona på natten. Om man ringer från en växelstation eller telefonkiosk, då stationen officiellt är öppen och det gäller tillkallande av polis, brandkår eller ambulans, uttagas ej de 20 öre, som man annars får betala vid telefonering från telegrafver-

kets allmänna samtalsapparater. Var-ken Röda korsets ovannämnda hjälpstationer eller de nu omtalade hjälptelefonerna ha emellertid kommit till någon större användning.

Till hjälporgan av allmän karaktär kunna också hänföras de sammanslutningar, som tillkommit på en del platser för att bistå med sökandet efter personer, som gått vilse i skog och mark. Dessa organ torde i allmänhet träda i funktion endast efter begäran av polismyndighet.

Till privata organ inom haveri- och räddningsväsendet, då fråga är om skyndsamt ingripande till allmänhetens hjälp, kunna räknas företag för bärgning av motorfordon. Sådana speciellt på räddningstjänst inriktade privata företag finnas i Stockholm, Räddningskåren aktiebolag, och i Malmö, Svensk räddningstjänst aktiebolag.

Räddningskårens verksamhetsområde är huvudsakligen Stockholms stad och län. Verksamheten omfattar ambulans- och sjuktransport med bilar, båtar och flygplan, djurtransport, bilbärgning och assistans vid driftstopp, assistans vid eldsvåda för skyddande av inventarier, lösöre, maskiner, varulager, arkiv m. m. jämte länspumpning och låsservice.

Svensk räddningstjänsts verksamhetsområde har uppgivits omfatta södra delen av riket intill en linje Gävle — Ludvika — Arvika. Företagets verksamhet grundas på ett abonnemangssystem, som tillförsäkrar abonnent rätt att vid behov för sjuktransport eller bilbärgning m. m. anlita vissa trafikbilägare och bilverkstäder, med vilka bolaget träffat avtal. Alarmering av sådant företag sker efter hänvändelse till närmaste alarmställe. Antalet alarmställen uppgavs i maj månad 1950 vara 206. Av de till organisationen anslutna bil-

verkstäderna hade 23 vid nämnda tidpunkt organiserats såsom utryckningsstationer, vilket innebär att de ha försetts med särskilda vagnar och materiel för att kunna möta hjälpbehovet bl. a. vid vatten- och stormskador, druckningstillbud och djurräddning.

Sjöräddningstjänsten avser i första hand att inom kustbandet (ej insjö-kust) lämna bistånd vid sjöolyckor eller anskaffa hjälp åt kustbefolkningen vid svårare sjukdomsfall. Anmälan om hjälpbehov göres per telefon. Den hjälpsökande begär vid telefonstationen namnanropet "sjöräddning". Han kopplas då till närmaste kustradiostation, där han anmäler hjälpbehovet. Efter mottagande av sådan anmälan under rättar kustradiostationens personal erforderliga organ, såsom närmaste livräddningsstation, bärgningsbolag, lotsverket, tullverket, marindistriktet och i närheten befintliga fartyg, som äro utrustade med radio, eller anskaffar hjälp vid svårare sjukdomsfall. Organisationen bygger på ett frivilligt åtagande från telegrafverkets och övriga berörda organs sida. Någon egentlig huvudman för organisationen finnes sålunda ej, och personalen på kustradiostationerna har ej någon beordringsrätt i förhållande till hjälporganen. Dess uppgift är endast att till organ, som kan lämna hjälp, framföra meddelande om behovet därav och att samordna hjälpverksamheten. Då fråga är om fartyg utrustat med radio, står kustradiopersonalen givetvis i ständig kontakt med fartyget, så länge det är nödvändigt för hjälpverksamheten.

Räddningstjänst i fjällen. I början av år 1935 organiserade länsstyrelsen i Jämtlands län 14 räddningspatruller, avsedda att insättas vid efterspanandet

av i fjällen vilsegångna personer. För anskaffande av medicinväskor, anoraker, pulkor, sovsäckar m. m. åt dessa patruller ställde Svenska röda korset erforderliga medel till förfogande. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 4 juli 1936 erhöll länsstyrelsen medel till avlöning åt ledare av civila räddningspatruller. Ifrågavarande verksamhet har sedermera effektiviserats i samarbete med olika intresserade myndigheter och sammanslutningar. Enligt beslut av länsstyrelsen den 10 januari 1949 är räddningstjänsten i Jämtlands län nu uppdelad på 18 patruller, stationerade på olika orter inom länet, huvudsakligen turistorter. För varje patrull finnes en ledare jämte ställföreträdare. Den centrala ledningen av räddningstjänsten handhaves av en överledare, för vilken ställföreträdare är utsedd. Räddningstjänsten alarmeras genom hänvändelse till närmaste landsfiskal, patrulledare, överledaren (dennes ställföreträdare) eller hos länsstyrelsen. Till ledare, ställföreträdare för denne och manskap, som deltagit i efterspaning av försvunna personer, utgår ersättning för därav föranledda kostnader ävensom dagspenning. Till patrulledare utgår särskilt arvode, som av länsstyrelsen årligen bestämmes. Dagspenning till patrulledare och manskap, som deltagit i efterspaning av försvunna personer, samt arvoden bestridas numera med medel från anslaget E 15 under elfte huvudtiteln. Övriga kostnader, för utrustning, organisation, överledare m. m., bestridas genom insamlade medel, främst från Svenska röda korset.

Motsvarande organisation är genomförd i Västerbottens län och är under genomförande i Norrbottens län.

Flygräddningstjänst. Enligt en inter-

nationell konvention om den civila luftfarten är luftfartsstyrelsen skyldig att hålla en organisation för flygräddningstjänst. Ledningen av den på grund härav inrättade flygräddningstjänsten ombesörjes av trafikledningarna vid trafikflygplatserna, inalles 9. Av dessa äro trafikledningarna i Stockholm (Bromma), Göteborg och Malmö bemannade dygnet om. Den centrala ledningen utövas av trafikledningen i Bromma, räddningscentralen.

Inom flygvapnet finnes en efterforsknings- och räddningstjänst, som lokalt under flottiljchef ledes av trafikledningarna vid de 19 flygflottiljerna och centralt av chefen för flygvapnet. Vid flygstaben handhavas uppgifterna rörande efterforsknings- och räddningstjänst av flygvapnets centrala flygsäkerhetsledning.

Flygsäkerhetsledningen och den civila räddningscentralen (trafikledningen vid Bromma) samarbeta vid efterforsknings- och räddningsuppdrag.

Den civila flygräddningstjänsten disponerar egen räddningsutrustning endast vid de civila flygplatserna. Flygvapnets efterforsknings- och räddningstjänst disponerar en flygräddningsgrupp med flygplan speciellt avsedda för efterforsknings och räddningsuppgifter. Vid varje flottilj finnes dessutom räddningsorgan för räddningsuppgifter vid och i närheten av flygplatsen. I övrigt måste såväl den civila flygräddningstjänsten som flygvapnet lita till vad som kan åstadkommas genom ingripande av andra organ.

Då ett flygplan saknas och det finns anledning förmoda, att flygolycka kan ha inträffat, verkställer trafikledning vid civil eller flygvapnets flygplats telefonspaning. Detta innebär, att trafikledningen per telefon hos organ beläggna utefter och i närheten av den be-

räknade flygsträckan efterhör, huruvida planet varit synligt. För detta ändamål är landet indelat i 47 spaningsområden. Vid inkommet meddelande om flyghaveri alarmerar trafikledningen lämpliga räddningsorgan samt underlättar räddningscentralen i Bromma respektive flygvapnets centrala flygsäkerhetsledning.

Landsfiskalerna medverka i flygräddningstjänsten, var och en inom sitt distrikt och kunna betraktas som flygräddningstjänstens lokala organ på landsbygden. Erhåller landsfiskal meddelande om inträffad olycka, har denne att underrätta lämpliga hjälporgan och att därefter snarast meddela det passerade till trafikledningen vid närmaste flygplats. Att man i denna fråga sökt kontakt med landsfiskalerna beror därpå, att allmänheten på landsbygden vid olyckshändelser av denna art torde betrakta det som naturligt att vända sig till polismyndigheten. Därjämte är

det just denna myndighet samt brandkår och ambulans, som det i allmänhet är angeläget att först få fram till en olycksplats. Räddningscentralerna, de civila trafikledningarna samt trafikledningarna vid flygvapnets flottiljer ha tilldelats förteckning över telefonnumren till samtliga de organ, som kunna ifrågakomma för deltagande i räddningsarbete inom de olika spaningsområdena.

Den civila flygräddningstjänsten respektive flygvapnets efterforsknings- och räddningstjänst har endast beordringsrätt beträffande egna räddningsorgan vid flygplatserna. Det har emellertid hittills ej visat sig möta svårigheter att vid behov erhålla hjälp från utomstående organ. Däremot har det förekommit, att ersättning för kostnader utkrävt, då ingripande skett utanför hjälporganets egentliga verksamhetsområde.

II. ALLMÄNHETENS MÖJLIGHETER FÖR NÄRVARANDE ATT PÅ TELETEKNISK VÄG KOMMA I FÖRBIN- DELSE MED OLIKA HJÄLPORGAN

Åtgärder från det allmännas sida

Det tekniska hjälpmedlet för allmänheten, då det gäller att komma i förbindelse med hjälporgan av olika slag, är framför allt telefonen. Hjälporgan med stor telefontrafik har hittills vanligen haft namnanrop till sin telefon (telefonväxel), vilket varit till fördel för allmänheten. Angående vissa sådana namnanrop och namnanropens upphörande hänvisas till redogörelsen under nästföljande rubrik.

Skyldighet för enskild befattningshavare inom hjälpväsendet att inneha telefon föreligger i allmänhet icke. Inom polisväsendet kan man emellertid räkna med att samtliga högre befattningshavare äro försedda med bostadstelefon. Med hänsyn till de bidrag, som statsverket utgiver till landsbygdens polisväsende, kan man utgå från att jämväl de lägre befattningshavarna på landsbygden ha bostadstelefon. I vissa andra fall bekostar vederbörande kommun erforderlig telefon. Distriktssköterska och distriktsbarnmorska äro författningsenligt tillförsäkrade fri telefon, "där så utan oskäligen kostnad kan ske".

På en del orter i landet har telefonabonnent, som vid bortovaro från sin bostad (mottagning) vill att påringande person skall underrättas om var abonnenten under bortovaron kan anträffas, möjlighet att ordna detta genom att anlita den telefonvakt, som mot särskild avgift tillhandahålles av telegrafverket.

Denna telefonvakt anlitas av bl. a. läkare, distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor. Kostnaderna för denna tjänst i Stockholms län i vad avser sköterskor och barnmorskor ha uppskattats till bortåt 5 000 kronor för år. Telefonvakt anlitas jämväl av andra befattningshavare inom hjälporganisationerna, t. ex. av befattningshavare inom polisväsendet.

För alarmering av brandkår och i viss utsträckning också polis m. fl. stå även andra möjligheter än telefonen till allmänhetens förfogande. En redogörelse härför lämnas i det följande.

Enligt brandlagstiftningen åligger det stad och därmed jämförligt samhälle att hålla brandtelegraf eller ock på annat lämpligt sätt träffa anordning, varigenom brandkåren kan av allmänheten alarmeras. Riksbrandinspektören har utfärdat närmare anvisningar härom. Av dessa framgår, att allmänheten genom anordning uppsatt utomhus, brandskåp, skall ha möjlighet att på elektrisk väg tillkalla brandkåren. Det framgår vidare, att brandskåpen böra så fördelas, att avståndet från bebodd byggnad respektive industri till närmaste brandskåp vid tätbebyggelse ingestädes må överstiga 200 m framkomlig väg, dock att, där bebyggelsen är av utpräglad villakarakter eller bebyggelsen annars är gles, större avstånd må tillåtas.

Här avsedd teknisk utrustning går under den gemensamma benämningen brandalarmeringsanläggning. Med un-

dantag för fall, då anläggningen utförts som en i princip vanlig telefonanläggning med direkt ledning mellan varje brandskåp och brandstationen, medgiva dessa anläggningar ej för allmänheten att muntligt framföra sitt ärende. De bygga i stället på principen om utlösning av vissa signaler, som registreras på en centralutrustning hos brandkåren, eller av signal på utomhus monterade högljudande larmsändare.

Det måste emellertid framhållas, att det övervägande antalet eldsvådeanmälningar sker över det allmänna telefonnätet. Till och med i städer, där det finns väl utbyggd brandalarmeringsanläggning, visar statistiken att antalet anmälningar över vanlig telefon uppgår till 85—90 % av hela antalet eldsvådeanmälningar.

Utvecklingen, särskilt i de större städerna, har visat att behov föreligger att snabbt från utomhus belägna alarmeringsanordningar kunna komma i förbindelse även med andra organ än brandkår. Till att börja med ställdes anspråk på att allmänheten på detta sätt skulle kunna alarmera polisen. I vissa städer uppsattes sålunda s. k. poliskiosker med telefonförbindelse direkt till polisen. Senare ha dessa kiosker i allmänhet ersatts med telefonalarmeringsanordningar monterade i särskilda skåp i anslutning till ovannämnda brandskåp; de kunna benämnas hjälptelefonskåp. I modernare utförande innefattar ett och samma skåp anordningar för alarmering av både brandkår och polis. Där sådana alarmskåp finnas, skall allmänheten vid behov av brandkår använda den utrustning, som avser brandkårsalarmering (krossa en glasruta, draga ut ett handtag som därefter släppes) och vid behov av polis öppna en lucka i nedre delen av skåpet och avlyfta där befintligt mikrotelefon. Te-

lefonförbindelse erhålles då med polisstationen. Sådan hjälptelefon kan anlitas även vid behov av ambulans, enär samtal kan vidarekopplas från polisstationen till det organ, under vilket ambulansväsendet sorterar, vanligen ortens brandkår eller i vissa fall ortens sjukhus. Anläggningar av denna art anses även ha en viss betydelse för de kommunala tekniska verken, enär personal tillhörande verkens reparations-tjänst genom hjälptelefonutrustningen kan sätta sig i förbindelse med överordnade instanser.

Telefonens stora spridning har skapat betydande möjligheter för tillkallande av såväl brandkår som polis och andra hjälporgan. Det förhållandet att särskilda alarmeringsanordningar trots detta författningsenligt krävas i vad avser brandkårerna torde få ses mot bakgrunden av att personer, som vistas utomhus, ej alltid, exempelvis nattetid, kunna få tillgång till telefon.

I detta sammanhang kan hänvisas till att allmänheten även har tillgång till telegrafverkets samtalsautomater (telefonapparat i telefonkiosk och motsvarande). Dessa förekomma emellertid ej i sådan utsträckning som enligt riksbrandinspektörens ovan åberopade anvisningar anses önskvärt i fråga om brandskåp. Där samtalsautomat är ansluten till automatiserad telefonstation, fordras vidare att den telefonerande erlägger föreskriven avgift, innan förbindelse kan erhållas med önskat hjälporgan. Det bör också påpekas, att telefonering från sådan apparat tarvar, att vederbörande har reda på telefonnumret till organet i fråga. Beträffande samtalsautomater anslutna till manuellt betjänade stationer, där sålunda den telefonerande kommer i förbindelse med telefonist, har telegrafstyrelsen medgivit, att samtal till brandkår angående

eldsvåda får expedieras utan att någon avgift erlägges.

När det gäller den egentliga landsbygden äro förhållandena mestadels sådana, att några tekniska hjälpmedel utöver telefonen av olika skäl i allmänhet ej med rimliga kostnader kunna ifrågakomma.

Telegrafverkets medverkan

Vid manuellt betjänade telefonstationer av mindre storlek, under 100 abonnenter, må anrop ske genom att den önskade abonnentens namn angives. Vid övriga sådana stationer måste däremot telefonnummer begäras. Abonnent vid sistnämnda stationer kan emellertid genom särskilt abonnemang få sitt telefonnummer kompletterat med rätt till namnanrop. I fråga om vissa hjälporgan är fördelen med namnanrop uppenbar, enär allmänheten i sådana fall ej behöver reflektera över vilket telefonnummer som skall begäras. Särskilt påtaglig är denna fördel då det gäller landsbygden. Det har nämligen visat sig, att allmänheten i många fall saknar kännedom om t. ex. var hjälp står att få. Med anledning härav har telegrafstyrelsen medgivit att följande namnanrop (sociala namnanrop) må användas utan att särskilt abonnemang i förekommande fall tecknats, nämligen "polisen", "brandkåren", "jourhavande läkare", "ambulansen", "flygambulansen" och "sjöräddning".

De sociala namnanropen förekomma endast vid de större telefonstationerna och framför allt i städerna. På landsbygden, i stadsliknande samhällen och även i städer av mindre storlek äro förhållandena sådana, att telefonisterna vid de manuellt betjänade stationerna i nödläge vanligen kunna hjälpa allmänheten till rätta, även om förekommande namnanrop ej begäras eller särskild or-

ganisation för en viss hjälpverksamhet saknas.

Vid automatisering av telefonnäten upphöra emellertid namnanropen. Undantag medgives tills vidare för de sociala namnanropen, såvida manuell betjäning i någon form bibehålles vid ifrågakommande station. Vid det övervägande antalet mindre stationer, de s. k. växelstationerna, blir emellertid så ej fallet, varför där förekommande sociala namnanrop måste upphöra i och med att stationerna automatiseras. I detta läge måste den som önskar telefonförbindelse med ett hjälporgan söka reda på organets telefonnummer i telefonkatalogen. Detta torde i vissa fall bli förenat med svårigheter, särskilt på landsbygden, där det mer än i städerna först gäller att göra klart för sig, vilket organ man har att vända sig till och var det hör hemma. På grund därav och med hänsyn till det stora värde, som ligger i att allmänheten snabbt skall kunna finna telefonnumret till hjälporgan av betydelse, har telegrafverket försett telefonkatalogerna med ett särskilt blad, "Minneslista", avsett för anteckning av telefonnummer till förekommande hjälporgan. Av allt att döma har allmänheten emellertid utnyttjat denna möjlighet i mycket ringa grad. Stickprov i äldre kataloger, vilka återtagas vid utlämnande av ny katalog, visa nämligen att så varit fallet.

Samtal till namnanropet "sjöräddning" expedieras f. n. utan kostnad för vare sig den påringande eller den som är i behov av hjälp. Med hänsyn till nödvändigheten av att dylikt samtal skall kunna uppkopplas utan dröjsmål har telegrafstyrelsen dessutom medgivit, att samtalen få framföras såsom blixtsamtal, vilket innebär att de ha företrädesrätt framför andra samtal.

Telefonsamtal i trängande fall för

framförande av brådskande meddelanden, då risk för flygsäkerheten bedömes föreligga samt vid nödlandning eller inträffat haveri, få enligt medgivande av telegrafstyrelsen framföras såsom ett särskilt slag av samtal, "flygsäkerhetssamtal". Dylika samtal befordras med företrädesrätt framför vanliga samtal, ilsamtal och abonnemangssamtal.

Enligt riksbrandinspektörens tidigare omnämnda anvisningar angående anordningar för brandalarmering i städer och därmed jämförliga samhällen skall för brandväsendet inom ifrågavarande kommuner bl. a. finnas en brandalarmeringscentral, dvs. en ständigt bemannad plats, där meddelande om brand kan mottagas vid varje tid på dygnet och varifrån brandstyrkan snabbt kan alarmeras. Motsvarande behov förefinnes även för övriga kommuner. Där yrkesbrandkår förekommer, är brandstationen ständigt bemannad. På sådan plats är brandalarmeringscentralen förlagd till brandstationen. I övriga fall har man sökt att förlägga centralen till andra inrättningar, där ständig bemanning ändå måste finnas, exempelvis polisstation, vattenverk, elverk, bilstation, industriföretag eller sjukvårdsinrättning. Emellertid äro förhållandena i många fall sådana, och detta gäller särskilt den egentliga landsbygden, att tillgång saknas till inrättning, som har ständigt bemannad expedition av något slag. Brandcheferna eller annat brandbefäl kunna ej heller förväntas vara villiga att utan ersättning hålla ständig bemanning vid brandalarmeringscentral i bostaden.

Då det övervägande antalet anmälningar om utbruten brand såsom tidi-

gare framhållits sker per telefon, har man från brandkårernas sida ansett det vara naturligt, att brandalarmeringscentralerna för orter, som sakna andra möjligheter, förläggas till telefonstationerna och skötas av deras personal. Under årens lopp har en viss praxis utvecklats i detta avseende. Alla manuellt betjänade telefonstationer äro emellertid ej öppna dygnet om. I fråga om telefonstationernas medverkan har telegrafstyrelsen med hänsyn till telefontjänsten, som i händelse av eldsvåda i allmänhet blir mycket ansträngd, föreskrivit att brandsignal (signal från brandalarmeringscentral till brandstyrkan om utryckning) skall kunna utlösas på elektriskt väg med ett enkelt handgrepp från anordning monterad i telefonväxelbordet eller i dess omedelbara närhet. Om telefonisten skulle ringa upp brandkårens personal en och en samt framföra vad saken gäller, skulle nämligen alarmeringen fördröjas och telefontjänsten avsevärt hindras. Då telefonstationen automatiseras och den manuella betjäningen sålunda upphör, måste emellertid telegrafverkets åtagande ifråga om brandalarmeringscentralen upphöra. Om kommunen då kan ordna en ständigt bemannad expedition, kan telegrafverket mot ersättning tillhandahålla apparater, som möjliggöra att från sådan expedition över det automatiserade telefont nätet framföra brandsignal till brandbefälets och brandmännens privata telefoner. Denna anordning medger också att i samband med brandsignaleringen överföra meddelande från brandalarmeringscentralen till personerna ifråga.

III. TELEFONAUTOMATISERINGEN, DESS BETYDELSE OCH INVERKAN PÅ TELEFONTJÄNSTEN

Det svenska telefonnätet utmärkes framför andra länders av en hög telefonthäthet, icke blott i tätorterna, utan även på landsbygden. I fråga om antalet telefonapparater per 1 000 invånare kom Sverige med 228 den 1 januari 1950 närmast efter Förenta Staterna med 271. Som jämförelse må nämnas att av de länder, som på grund av liten geografisk utsträckning och hög befolkningstäthet ha särskilda förutsättningar för ett rikt förgrenat telefonnät, Schweiz vid samma tidpunkt hade 182, Danmark 158, Storbritannien 102 (den 31 mars 1950), Belgien 75 och Nederländerna 69 telefonapparater per 1 000 invånare. I Norge och Finland var motsvarande antal 133 (den 30 juni 1949) respektive 77. På grund av ofrånkomliga svårigheter att åstadkomma jämförbara statistiska uppgifter — olika grunder för fördelning av invånarna på befolkningskategorier och för uppdelning av telefonabonnemangen på bostads- och affärstelefoner — är det ej möjligt angiva några hållbara siffror för telefonthätheten på landsbygden i olika länder. Man torde dock kunna påstå att i detta avseende Sverige icke överträffas av något annat land.

En av orsakerna till den vida spridningen av telefonen över vårt lands bygder är utan tvivel det stora antalet telefonstationer, som under årens lopp inrättats, ursprungligen av privata eller kommunala telefonföreningar och sedan slutet av förra seklet av telegrafverket. Nu tillhöra över 7 000 telefonstationer

telegrafverket. Flertalet av dessa äro fortfarande manuellt betjänade. Det förhållandet, att det varit möjligt för en grupp abonnenter eller för telegrafverket att finna personer, villiga att åtaga sig betjäningen av de många små och medelstora telefonstationerna, har verksamt bidragit till att telefon kunnat tillhandahållas allmänheten till så lågt pris, att den numera är var mans egendom.

Den manuella driftformen medför, särskilt vid små växelstationer på landsbygden, flera fördelar, men också många nackdelar. Fördelarna äro som redan nämnts följande. För närvarande tillämpas den regeln, att abonnenterna vid stationer med mindre än hundra abonnenter få beställa lokala samtal genom att angiva apparatinnehavarens namn i stället för telefonnumret. Även vid större manuella stationer får allmänheten, om telefonnumret ej är känt, vanligen hjälp av telefonisten, då det gäller att få förbindelse med samhällets hjälporgan, t. ex. polis, brandkår, läkare eller barnmorska. Vid de största telefonstationerna, såväl manuella som automatiska, finnas för närvarande för sådana fall de sociala namnanropen.

Den för telefonabonnenterna vid de mindre växelstationerna mest påtagliga nackdelen av manuell betjäning är att dessa på grund av svårigheten att anskaffa arbetskraft ej kunna hållas öppna nattetid eller hela dagen under söndag och helgdagar. Vid många sådana stationer finns det visserligen s. k. pass-

ningstjänst. Den avser att bereda telefoneringsmöjlighet i nödläge under tid, då stationen officiellt är stängd, och innebär, att stationen mot extra avgift besvarar påringningar och expedierar samtal försåvitt personal finns tillstädes. Trots detta kvarstår emellertid o-lägenheten i princip och kan ej undanröjas för rimliga kostnader på annat sätt än genom övergång till automatisk drift.

Genom automatisering av telefontrafiken vinner allmänheten främst följande två fördelar. Då den maskin, som ersätter telefonisten, kan utföra sitt arbete när som helst och oberoende av de vanor, som reglera mänsklig verksamhet, kunna alla automatiska telefonstationer hållas öppna dygnet runt. Vidare blir framkomligheten i ett automatiserat telefonnät avsevärt bättre än i ett manuellt. En förutsättning för automatiseringen är nämligen, att tillgången på ledningar mellan de olika telefonstationerna är så riklig, att ett samtal så gott som alltid omedelbart kommer till stånd, om adressapparaten är ledig.

Enligt vad utredningen inhämtat från telegrafstyrelsen tala vidare tekniska och ekonomiska skäl starkt till förmån för automatisering av telefondriften. I de större städerna skulle det med nuvarande stora antal abonnenter knappast vara tekniskt möjligt att åstadkomma en godtagbar telefonbetjäning på manuell väg. På grund av svårigheten att anskaffa personal för betjäning av telefonstationerna, särskilt på landsbygden, och de ständigt stegrade kraven på högre löner och andra förmåner har det visat sig, att en automatisering av telefonnäten i praktiskt taget alla fall

är driftekonomiskt lönande för telegrafverket såväl i städer, större och mindre samhällen som på landsbygden.

Sammanfattningsvis kan man sålunda konstatera, att en fullständig automatisering av det svenska telefonnätet måste bli en följd av kravet på bättre telefonbetjäning till lägsta möjliga kostnad. Man får emellertid icke utan vidare försumma att vidtaga alla ekonomiskt och tekniskt rimliga åtgärder för att undanröja den olägenhet för samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst, som följer av att telefontrafiken i ett sådant nät avvecklas av opersonliga elektriska och mekaniska apparater.

Utredningen finner det uppenbart, att telefonen är överlägsen varje annat kommunikationsmedel, när det gäller att åstadkomma snabb och säker förbindelse mellan en människa i nöd och ett hjälporgan. Så är fallet särskilt i vårt land med dess höga telefontäthet och vittutgrenade telefonnät. I ett manuellt nät kunna telefonens möjligheter i detta avseende utan större svårigheter utnyttjas, tack vare den hjälp som alltid lämnas av telefonstationens telefonister, men i ett automatiserat nät är saken ej så enkel. Här måste man skapa en möjlighet för den nödställda att från sin telefonapparat snabbt och enkelt nå förbindelse med rätt hjälporgan. Det ligger därvid nära till hands att tänka sig, att denna förbindelse bör upprättas utan manuell förmedling. Utredningen har emellertid redan på ett tidigt stadium funnit, att detta icke är praktiskt genomförbart; främst på grund av administrativa svårigheter och av ekonomiska skäl.

IV. BETINGELSER FÖR GENOMFÖRANDE AV EN SAMHÄLLETS OLYCKSFALLS- OCH SÄKERHETSTJÄNST (SOS-ORGANISATION)

Överläggningar med myndigheter m. fl.

Utredningen har ansett sitt uppdrag vara av sådan art, att allmänhetens synpunkter på frågan om möjligt borde inhämtas. Någon form för direkt kontakt med allmänheten har utredningen dock ej kunnat finna. De förberedande diskussionerna angående önskvärdheten av en SOS-organisation gävo emellertid belägg för att denna kunde förväntas bli av värde ej enbart för allmänheten utan även och på olika sätt för vissa av hjälporganens huvudmän, samt att länsstyrelserna måste få visst inflytande på organisationen. Med anledning härav har utredningen övervägt möjligheterna för direkta samråd med berörda instanser. Av kostnadsskäl har utredningen emellertid nödgats inskränka sig till att besöka ett fåtal län. Vid de sammanträden, som därvid hållits, ha närvarit representanter för respektive länsstyrelse, landsting, ortens kommunala myndigheter, vederbörande provinsialläkare och veterinär samt representanter för angränsande kommuner. Sådana sammanträden ha hållits i Sundsvall, Härnösand, Ramsele, Malmö och Stockholm. Vid sammanträdet i Ramsele deltog även representant för länsstyrelsen i Jämtlands län och vid sammanträdet i Malmö jämväl polismästaren i Göteborg.

Utredningen har även diskuterat frågan med representanter för medicinal-

styrelsen, veterinärstyrelsen, lotsstyrelsen, generaltullstyrelsen, luftfartsstyrelsen, flygstaben, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Sveriges läkarförbund, Sveriges tandläkarförbund, Svensk sjuksköterskeförening, Svenska barnmorskeförbundet, Svenska brandkårernas riksförbund, Svenska röda korset, Svenska sällskapet för räddning af skeppsbrutne, Svenska drosk- och bilägarförbundet samt med representanter för tvenne privata företag inom räddningsväsendet, nämligen Räddningskåren aktiebolag och Svensk räddningstjänst aktiebolag.

Vidare ha, i fråga om SOS-organisationens förhållande till försvaret, överläggningar ägt rum med representanter för civilförsvarsstyrelsen och försvarsstaben. Slutligen har utredningen närvarit vid ett av riksbrandinspektören anordnat möte med länsbrandinspektörerna, där problemet diskuterats speciellt ur brandförvarssynpunkt.

Såsom grund för ifrågavarande diskussioner ha följande av utredningen preliminärt angivna riktlinjer för en SOS-organisation förelegat, nämligen

att landet indelas i ett antal SOS-områden,

att en SOS-central förlägges inom varje sådant område,

att telefonnumret till samtliga SOS-centraller skall vara gemensamt, förslagsvis 90 00 00,

att sådana telefontekniska anordning-

ar införas, att vid koppling av 90 00 00 på en telefonapparat, som är ansluten till telegrafverkets nät, förbindelse automatiskt erhålles med den SOS-central, som betjänar det SOS-område, inom vilket den påringande befinner sig,

att SOS-central per telefon skall kunna komma i förbindelse med alla de olika hjälporgan — i första hand kommunala och statliga — som skola betjäna SOS-området,

att SOS-centralerna skola betjänas hela dygnet, samt

att gjorda bedömanden visat, att SOS-områdena i många fall väntas komma att bli mycket vidsträckta och omfatta ett flertal kommuner med skilda samhälleliga hjälporgan.

Utredningen vill i detta sammanhang inskränka sig till att lämna en sammanfattande redogörelse för den bild, som utredningen efter dessa sammanträden fått av åsikterna angående en SOS-organisation. Denna bild torde kunna sägas i huvudsak representera en enhällig uppfattning bland de i sammanträdena deltagande. I den mån så ej är fallet, kommer utredningen att upptaga frågan till närmare behandling i sitt förslag till SOS-organisationens utformning.

1. Stor tillfredsställelse har uttalats med tanken på en SOS-organisation.

2. Det bör i författning föreskrivas, att en SOS-organisation skall genomföras, varvid skyldighet att delta i organisationen bör föreskrivas beträffande berörda statliga och kommunala organ.

3. Telegrafverket bör i princip handha SOS-organisationen i dess helhet, sålunda såväl den tekniska utformningen som administrationen.

4. Organisationen bör införas i områ-

de efter område allteftersom de tekniska förutsättningarna härför föreligga.

5. Då fråga uppstår om införande av organisationen inom visst område, skall telegrafverket samråda härom med vederbörande länsstyrelse, som det bör åligga att för frågans bedömande samarbeta med landstinget och, i den mån så anses nödvändigt, även med andra berörda parter.

6. Organisationen bör i princip ej få anlitas i andra fall än då fråga är om nödläge. Hänvändelse till SOS-central bör sålunda ej ske i administrativa spörsmål.

7. SOS-centralernas uppgift bör i princip vara att verkställa uppkoppling av samtal till ifrågakommande hjälporgan samt att övervaka förbindelsen. Beordringsrätt bör sålunda ej ifrågakomma. Beträffande brandkår inom landskommun bör SOS-central emellertid ha möjlighet att utlösa de larmanordningar, som finnas uppsatta hos brandpersonalen eller utomhus i samhället.

8. Tjänsteläkare, veterinär, distrikts-sköterska, distriktsbarnmorska och annan, som skall stå allmänheten till tjänst även utom expeditionstid (mottagning), bör ha rätt att till SOS-centralen lämna uppgift rörande tillfällig uppehållsplat till hjälpsökandes upplysning ävensom under bortovaron hos centralen efterhöra, huruvida anmälningar om hjälpbehov ha ingått.

9. SOS-centralernas arbetsuppgifter, särskilt med hänsyn till SOS-områdenas stora omfattning, torde komma att kräva väl kvalificerad arbetskraft.

10. Kostnaderna för SOS-organisationen böra bestridas av de organ, som skola ingå i organisationen, sålunda staten och kommunerna (landstingen), då det gäller statliga respektive kommunala organ.

Statistik rörande hjälpverksamhetens omfattning vid nu befintliga organ

För bedömande av den blivande verksamheten vid en SOS-central har utredningen sökt åstadkomma en statistisk belysning av den nuvarande hjälpverksamhetens omfattning. I avsikt att ej göra arbetet med upprättandet av en sådan statistik alltför tids- och kostnadskrävande har utredningen inskränkt sig till att begära uppgifter från ett fåtal platser och organ. Undersökningen har avsett polisen i Göteborg och Malmö samt brandkår, polis, jourhavande läkare och ambulans i Norrköping, Linköping, Motala, Falun, Borlänge och Norrtälje, vilka sistnämnda platser ha valts på grund av den kännedom om de lokala förhållandena, som ledamöterna Wranne, Jansson och Falk besitta. Det har nämligen stått klart för utredningen, att vissa svårigheter skulle komma att yppa sig vid besvarandet av de uppställda frågorna. Det har också visat sig, att uppgifter ej kunnat erhållas i den utsträckning, som varit önskvärd. Bland annat ha uppgifter från en del organ ej kunnat lämnas annat än för respektive stad, sålunda ej för omkringliggande landsbygd. Någon uppdelning på nödläge och övriga fall har ej heller stått att få. Ehuru det statistiska materialet sålunda ej är representativt, kan det dock giva vissa allmänna riktlinjer för bedömandet av förhållandena. Sålunda visar undersökningen att sjukvården, om man däri inberäknar veterinär- och apoteksväsendena samt sjuktransportväsendet, torde komma att omfatta huvudparten av SOS-organisationens arbetsuppgifter.

I detta sammanhang kan nämnas, att

sjukhuscentralen i Stockholm under år 1949 expedierade 84 524 telefonsamtal rörande jourhavande läkare, motsvarande omkring 230 samtal per dygn, samt att Stockholms brandkår under samma år haft 1 279 telefonanmälningar om eldsvåda och ombesörjt 35 253 sjuktransporter, som samtliga ha beställts per telefon. En del av dessa transporter avsågo dock beställningar från sjukhusen.

Frågan om hjälporganens fördelning på statliga organ, landstingsorgan och eljest kommunala organ har sitt intresse i samband med bedömandet av fördelningen av kostnaderna för SOS-organisationen. I detta avseende har undersökts, hur förhållandena gestalta sig inom Borås automatiserade område, vilket, som senare skall visas, kan bilda ett SOS-område. Inom detta område falla 19 storkommuner samt delar av ytterligare 12 kommuner, varav 8 i mera nämnvärd utsträckning. Undersökningen har avsett följande organ, nämligen polis, brandkår, provinsial- eller annan tjänsteläkare, distriktssköterska, distriktsbarnmorska, veterinär och sjuktransportorgan. Sammanlagda antalet allmänna hjälporgan inom området uppgår till 165. Fördelningen framgår av nedanstående tabell.

Organ	Fördelning	
	absolut	%
Statliga	23	14
Landstings-	43	26
Eljest kommunala	99	60
Summa	165	100

V. UTREDNINGENS FÖRSLAG TILL UTFORMNING AV EN SOS-ORGANISATION

Med hänsyn till vad som anförts i kapitel III och till uttalandena vid de överläggningar, som ägt rum med myndigheter m. fl., anser utredningen ingen tvekan råda om angelägenheten av att införa en SOS-organisation.

Organisationens syfte

För att klarlägga frågan om organisationens syfte vill utredningen först stanna inför uttrycket SOS. Det avser som redan framgått att utgöra en förkortning av Samhällets Olycksfalls- och Sakerhetstjänst. Därmed skulle egentligen vara sagt vad organisationen bör syfta till, nämligen att utgöra ett samhällets organ för att hjälpa allmänheten vid olycksfall och då allmän ordning och säkerhet är i fara. Begreppet SOS i detta sammanhang har emellertid också sammanställts med dess internationella innebörd såsom anropssignal i radiotrafik vid katastrofer av olika slag. Häri ligger en viss begränsning, nämligen på så sätt, att ett *nödläge* skall vara för handen. För att en situation skall kunna betecknas såsom nödläge böra förhållandena vara sådana, att ett skyndsamt ingripande är nödvändigt. Utredningen anser, att dessa synpunkter böra vara grundläggande för besvarande av frågan om SOS-organisationens syfte. Vissa modifikationer torde emellertid behöva göras. I den mån sådana anses befogade, kommer utredningen att upptaga frågan till granskning i samband med redovisandet av de organ, som SOS-central skall betjäna.

Det bistånd, som organisationen skall lämna allmänheten, bör avse bistånd med tillkallande av den hjälp, som samhället kan bjuda. Organisationen som sådan skall sålunda ej innefatta förekommande hjälporgan, utan stå såsom förmedlare mellan den hjälpsökande och dessa.

Organisationens principiella uppbyggnad

Avsikten med SOS-organisationen skall vara, att allmänheten på ett enkelt sätt per telefon, som är ansluten till telegrafverkets automatiserade telefonnät, skall kunna tillkalla hjälp vid nödlägen av olika slag. De samtal, som behöva utväxlas, skola sålunda framföras i det reguljära telefonnätet på i huvudsak samma sätt som vilka andra samtal som helst. Några exklusiva ledningar behöva därför i princip ej förekomma för ändamålet. Enklast kan tillkallandet av hjälp ske, om ett och samma telefonnummer kan användas härför vid alla förekommande hjälpbehov. Med hänsyn till att det finns olika slag av hjälporgan kan emellertid direkt förbindelse ej erhållas till vart och ett av dessa organ vid användande av ett för dem gemensamt telefonnummer. På grund härav måste ett förmedlingsorgan inrättas. Detta organ skall i sin tur kunna upprätta telefonförbindelse till vilket som helst av förekommande hjälporgan. Av tekniska och administrativa skäl är det ej möjligt att inrätta endast *ett* förmedlingsorgan för hela riket. Ett flertal så-

dana organ måste därför tillskapas. Dessa komma därigenom att betjäna var sitt område, SOS-område. Då förmedlingsorgan sålunda kommer att tjäna såsom central för visst SOS-område, är det naturligt att giva dylikt organ benämningen SOS-central. Samtliga SOS-centraler böra tilldelas ett och samma telefonnummer (anropsnummer). Fördelarna härav torde vara uppenbara. En person, som är främling på en ort, kan nämligen då söka hjälp genom att slå samma telefonnummer, som han är van att använda i hemorten.

I kapitel III har utredningen antytt men samtidigt avvisat ett annat alternativ att organisera SOS-verksamheten. Enligt detta skulle den hjälpsökande direkt anropa vederbörande hjälporgan och varje slag av hjälporgan — polis, brandkår, läkare etc. — tilldelas var sitt telefonnummer, som skulle vara detsamma för hela riket. Alternativet förutsätter emellertid ständigt bemannade expeditioner för vart och ett av förekommande hjälporgan. Vidare skulle de olika hjälporganens verksamhetsområden behöva bringas att sammanfalla med telefonnätets indelning i knutgrupper (sid. 41). Sistnämnda olägenhet kan visserligen elimineras, om ifrågasvarande expeditioner utrustas såsom förmedlingsorgan enligt vad ovan sagts. Därmed skulle emellertid varje sådan expedition komma att utgöra en SOS-central. Då detta komme att draga betydligt större kostnader än en gemensam SOS-central för ett stort antal kommuner, måste alternativet avvisas.

Anropsnummer

På det telefonnummer, som skall ifrågakomma för anrop till SOS-central, bör ställas vissa anspråk. Det måste nämligen anses vara av stor betydelse att sifferkombinationen blir sådan, att

numret är lätt att minnas. Den bör dessutom vara sådan, att numret med minsta möjliga olägenhet kan tagas på telefonapparatusens fingerskiva, även i mörker. I anledning härav har utredningen med framhållande av dessa synpunkter underställt frågan telegrafstyrelsens prövning.

Telegrafstyrelsen har framhållit, att man i princip har att välja mellan två alternativ. Antingen kan numret utformas som ett riktnummer, dvs. göras tre- eller fyrsiffrigt med 0 som första siffror, eller också kan numret vara ett femsiffrigt abonnentnummer där abonnentnummerserien består av femsiffriga nummer och ett sexsiffrigt nummer där sexsiffriga abonnentnummer förekomma.

Det förstnämnda alternativet skulle medgiva att numret exempelvis bleve 0123, vilken sifferkombination vid första påseendet kan verka bestickande, då siffrorna återfinnas i en följd på telefonapparatusens fingerskiva. Vid en närmare undersökning av detta alternativ visade det sig emellertid, att detsamma torde vara ogenomförbart på grund av de mycket omfattande tekniska förändringar, som skulle behöva genomföras i redan installerade stationsutrustningar. Dessa förändringar skulle draga betydande kostnader. Utredningen vill framhålla, att ett riktnummer, exempelvis 0123, ej heller uppfyller de fordringar, som utredningen anser böra ställas på anropsnumret.

Beträffande det senare alternativet har telegrafstyrelsen framhållit, att möjlighet finnes att välja mellan flera nummer. Det utan jämförelse lämpligaste numret skulle emellertid vara 90 00 00, som har den fördelen att kräva minsta möjliga ändringar av redan ibruktagna abonnentnummer. Numret uppfyller även fordringarna på att vara lätt att

minnas och lätt att slå på fingerskivan, jämväl i mörker. Även en blind bör sålunda kunna komma till rätta härmed. Dessutom kan numret angivas såsom SOS-nummer för hela riket, även om sista nollan ej har någon funktion vid telefonstation med femsiffrig nummer-serie. Slutligen äro ytterligare vissa tekniska fördelar förknippade med anropsnumret 90 00 00.

Utredningen anser att nämnda anropsnummer, 90 00 00, motsvarar alla anspråk, som ur allmänhetens synpunkter kunna ställas på det telefonnummer, som skall användas för erhållande av förbindelse med SOS-central. Numret består ju egentligen av endast två siffror, av vilka den första ligger sist på fingerskivan och i omedelbar närhet av fingerstoppet. Den är därför lätt att finna. Sedan denna siffra slagits, återstår det endast att finna den andra siffran, vilket ej heller möter några svårigheter, då den ligger först på fingerskivan. Då siffran noll påträffats, gäller det sålunda, eftersom numret skulle vara detsamma antingen telefonstationen har fem- eller sexsiffrig nummerserie, att slå minst fem nollor. Skulle ytterligare en eller flera nollor komma att slås, har detta ingen betydelse, då alla siffror utöver det antal, som förekommer i telefonstationens nummerserie, sakna funktion.

SOS-anrop från samtalsautomat

Som i annat sammanhang framhållits, är samtalsautomat så konstruerad, att förskottsbetalning måste erläggas, i regel 20 öre i tioöringar, innan förbindelse kan erhållas med önskad abonnent. Det är givet, att detta ej är ändamålsenligt, om det gäller SOS-anrop. Samtalsautomater förekomma till ett antal av över 6 000 och beräknas med tiden komma att uppgå till bortåt

10 000. På flera ställen har allmänheten ingen annan telefoneringsmöjlighet än samtalsautomat. Så kan vara fallet på landsbygden, inom sportstugebebyggelse osv. Behov av att anlita samtalsautomat för SOS-anrop kan också förekomma i städer och andra tätbebyggda samhällen, särskilt nattetid. Utredningen har därför underställt telegrafstyrelsen frågan om det finns möjligheter att åstadkomma en samtalsautomat, som medger förbindelse med SOS-central utan erläggande av förskottsbetalning. Telegrafstyrelsen har meddelat, att detta låter sig göra och att styrelsen, med hänsyn till de konsekvenser i övrigt, som automatiseringen medför i fråga om samtalsautomaterna, ändå måste konstruera en ny apparattyp. Ett tillmötesgående av utredningens önskemål kräver emellertid viss komplettering av den nya apparattypen samt även vissa kompletteringar på telefonstationerna. Till frågan om kostnaderna härför återkommer utredningen senare. Utredningen förordar att SOS-anrop skall kunna ske från samtalsautomat utan erläggande av samtalsavgift.

SOS-centrals arbetsuppgifter i princip

För bedömande av frågan om SOS-centrals arbetsuppgifter har utredningen ställt följande frågor.

Bör SOS-centralen vid hjälpanmälan

- a) endast lämna upplysningar om adress och telefonnummer till vederbörligt hjälporgan, eller

- b) sätta den hjälpsökande i telefonförbindelse med hjälporganet och övervaka förbindelsen, eller slutligen

- c) effektuera beställningar, t. ex. tillkalla läkare, beordra utryckning av ambulans eller brandkår etc.?

Utredningen anser, att allmänheten

ej skulle bli tillräckligt betjänad av att erhålla de upplysningar, som alternativet a) avser. Allmänheten skulle nämligen vara nödsakad att själv ringa upp hjälporganet, vilket dessutom skulle medföra tidsutdräkt och svårigheter, om telefonnumret missuppfattades. Därjämte måste man hålla i minnet, att en hjälpsökande i vissa fall säkerligen kan befinna sig i sådant upprört sinnestillstånd, att han har svårighet att nyttiggöra sig de besked, som han enligt detta alternativ skulle få. Härtill kommer, att alternativet också rent principiellt torde strida mot SOS-organisationens tänkta syfte. Utredningen anser därför, att detta alternativ för SOS-centrals arbetsuppgifter ej bör väljas.

Alternativet b) däremot motsvarar mera organisationens syfte och medger, att den hjälpsökande omedelbart antingen själv får tala med den som sökes eller får upplysning om att vederbörande för tillfället ej är anträffbar. Då det gäller vissa hjälporgan, kan i sistnämnda fall, om situationen så kräver, den hjälpsökande också kopplas till annat organ av samma art. Allmänheten kan enligt detta alternativ betjäna så effektivt som omständigheterna överhuvudtaget medgiva.

Beträffande alternativet c) kan sägas, att detta måhända i en del fall skulle medföra vissa fördelar. Utredningen har emellertid den uppfattningen, att beordringsrätt ej kan tilldelas SOS-centralerna. Därmed måste detta alternativ uteslutas såsom generellt tillvägagångssätt. Härtill kommer att det i många fall är nödvändigt att hjälporganet får direkta upplysningar av den hjälpsökande. Därigenom kan t. ex. vid sjukdomsfall bedömande ske beträffande angelägenheten av omedelbart ingripande, förhållningsorder givas m. m. Utredningen har emellertid ej förbisett

att sådana situationer kunna inträffa, då SOS-central själv bör tillkalla hjälporgan. Detta bör t. ex. ske om centralen erhållit vetskap om inträffad större olyckshändelse, då läkare, ambulans och kanske brandkår böra underrättas. I sådant fall kan det även vara av värde att närbeläget sjukhus erhåller underrättelse om det inträffade. Därvid måste det emellertid bliva fråga om enbart en underrättelse till vederbörande organ och sålunda ej ett orderförfarande.

Med anledning av vad ovan framhållits får utredningen föreslå, att SOS-centrals arbetsuppgifter i princip skola avse att sätta hjälpsökande i telefonförbindelse med respektive hjälporgan och övervaka förbindelsen.

Från representanter för brandförsvaret har emellertid framhållits angelägenheten av att utlösning av brandsignal i vissa fall får ske från SOS-central. Detta skulle gälla beträffande borgarbrandkårer och motsvarande inom landskommuner, sålunda där fråga är om icke kasernerad brandkår. Brandpersonalen i sådana kårer tillkallas genom signal på ringklockor eller telefonapparater i bostäderna eller på arbetsplatserna och i många fall även genom signal på utomhus monterad högljudande larmsändare. Såsom framgår av redogörelsen under kapitel II verkställs på många platser utlösning av brandsignal i dylika fall av personalen på vederbörande telefonstation efter anmälan från allmänheten eller brandbefälet. I och med automatiseringens genomförande bortfaller emellertid denna möjlighet. Med anledning härav ha representanterna för brandförsvaret framhållit angelägenheten av att utlösning av brandsignal inom landskommun skall få ombesörjas av SOS-centra-

len efter inkommen anmälan om brand. Efter erhållen alarmering skulle brandbefälet ringa upp SOS-centralen för att inhämta upplysning om brandplatsens läge. Ehuru en sådan åtgärd från SOS-centralens sida i viss mån kan sägas komma att innebära en ordergivning, anser utredningen dock att skäl tala för att försöka finna en form för att kunna tillmötesgå önskemålet. Vissa betänkligheter mot tillvägagångssättet för alarmeringen, som beskrives i det följande, finnas dock.

Tekniskt torde frågan böra lösas så, att de anordningar, som skola avgiva signal (larm) hos brandmännen eller på deras arbetsplatser, samt den högljudande larmsändaren anslutas till en signalfördelare, som i sin tur anslutes till ortens telefonstation och där tilldelas ett nummer i den vanliga abonnentnummerserien. Då signalfördelaren startas, kommer signal att utgå på larmanordningarna. För att starta signalfördelaren måste personalen på SOS-centralen slå det telefonnummer, som enligt ovan skulle tilldelas signalfördelaren. På samma sätt kan signalfördelaren startas av brandbefälet och även av vilken annan person som helst. Ehuru signalfördelarens telefonnummer givetvis ej skulle bekantgöras för utomstående, är det risk för att numret ändå kan bli känt av andra än de personer, som böra ha vetskap om detsamma. Därigenom kan obehörig utsändning av larmsignal bli följden. Samma förhållande inträder, om en person slår signalfördelarens nummer av misstag eller en teknisk felkoppling äger rum. På grund av dessa konsekvenser har telegrafstyrelsen framfört betänkligheter mot den angivna lösningen. Det befaras nämligen, att skulden till dylika falska alarmeringar skulle komma att läggas på telegrafverket. Brand-

försvarets representanter ha för sin del förklarat, att de anse riskerna för falsk alarmering vara små och att, även om sådan någon gång skulle förekomma, olägenheten därav har ringa betydelse. Utryckning i dylika fall finge liksom nu betraktas såsom övning. Brandkåren skall ändå övas ett visst antal gånger per år. Det är emellertid uppenbart, att falska alarmeringar dock kunna förorsaka oförutsedda situationer, som kunna återfalla på SOS-organisationen. Utredningen anser att i SOS-organisationen såsom sådan ej böra ingå sådana arrangemang, som misstänkas kunna för viss part medföra olägenhet av något slag.

Utredningen vill därför föreslå, att alarmering av borgarbrandkår (mot-svarande) normalt ej skall ingå i SOS-verksamheten. Med hänsyn till frågans betydelse för brandförsvaret vill utredningen, trots att den delar telegrafstyrelsens förutnämnda betänkligheter, emellertid förorda, att kommun, som så önskar, må träffa avtal med den administrerande myndigheten om att i fall, då anordning finnes för brandalarmering i princip enligt vad ovan beskrivits, vederbörande SOS-central skall ha skyldighet att vid inkommen anmälan om brand utlösa ifrågakommande signalfördelare. I sådant avtal bör bl. a. stadgas att det administrerande organet och SOS-personalen fritagas från allt ansvar i händelse av utebliven larmsignal, felaktig signal eller falsk signal.

Tekniska möjligheter till förhindrande av obehörig utlösning av alarmeringsanordningarna ha diskuterats. Utredningen anser emellertid, att sådana anordningar på grund av därmed förenade kostnader ej generellt böra införas, utan först i samråd med vederbörande kommun.

I SOS-centrals arbetsuppgifter bör slutligen ingå skyldighet att från hjälporgan, som skall stå allmänheten till tjänst även utom expeditionstid (mottagning) mottaga uppgift rörande tillfällig uppehållsplats ävensom att till vederbörande vid förfrågan lämna uppgift om under bortovaron inkomna anmälningar om hjälpbehov. Motsvarande skyldigheter böra gälla även i fråga om vissa andra organ. I samband med redovisning av de organ, som SOS-central skall betjäna, kommer utredningen att ange, i vilka fall ovannämnda skyldigheter skola ifrågakomma. Enklarest torde detta kunna ske genom användandet av ett härför lämpligt begrepp. Utredningen anser att ordet "telefonvakt", som f. n. förekommer inom den reguljära telefontjänsten för motsvarande funktioner, närmast täcker vad som här avses. Det måste emellertid framhållas att telefonvakten på SOS-centralen endast bör få anlitas i tjänsten. Dessutom vill utredningen påpeka, att sådan telefonvakt ej får förväxlas med den, som telegrafverket mot ersättning tillhandahåller åt allmänheten. SOS-tjänstens telefonvakt skall sålunda ej ersätta nämnda tjänst, utan skall vara en för SOS-organisationen intern angelägenhet. Att en dylik telefonvakt måste tillmätas stor betydelse vill utredningen belysa med ett exempel.

För en provinsialläkare ta sjukresorna i distriktet ofta i anspråk flera av dygnets timmar. Även av andra skäl måste befattningshavaren ibland lämna bostaden. Om allmänheten sedan den fullständiga telefonautomatiseringen genomförts skall per telefon kunna komma i kontakt med honom vid frånvaro från mottagningen, erfordras att passning ordnas i bostaden. Av skilda anledningar möter detta numera stora svårigheter. Även om så kan ske, måste

det emellertid vara föga rationellt ur såväl arbetskrafts- som ekonomisk synpunkt, att varje ifrågakommande befattningshavare skall nödgas hålla vakt i stället för att sådan ordnas centralt. Det är därför uppenbarligen lämpligare att SOS-centralen ombesörjer passningen. För läkaren kan en sådan anordning i många fall betyda en icke ringa tidsbesparing. Vid anträdandet av en sjukresa kan läkaren nämligen underrätta SOS-centralen om målet för resan. Under resan kan anmälan om behov av läkarhjälp ha inkommit till centralen från en plats liggande i samma trakt som den, dit läkaren rest. Om läkaren före återfärden från sjukbesöket tar telefonkontakt med SOS-centralen, erhåller han då upplysning om det nya sjukdomsfallet. I brådskande fall skulle centralen på eget initiativ kunna söka reda på läkaren med ledning av hans på förhand lämnade uppgifter om sin resa. Vid semester och annan ledighet, då läkare i närliggande distrikt uppehåller befattningen jämte egen tjänst, skulle SOS-centralen givetvis underrättas härom.

Liknande motiv kan andragas beträffande övriga tjänsteläkare, landsfogdar, landsfiskaler, distriktssköterskor, distriktsbarnmorskor och veterinärer m. fl.

Organ, som SOS-central skall betjäna

Utredningen håller för troligt, att allmänheten kommer att finna SOS-centralerna vara till god hjälp. Det skulle därför ej förvåna, om centralerna komme att anlitas även i andra angelägenheter än de, som här avses. En sådan utveckling kan måhända ha sitt berättigande. Utredningen anser emellertid, att organisationen i dess första utbyggnad bör strikt begränsas till de or-

gan, som allmänheten har behov av att nå till skydd för liv och lem samt vid egendomsskador, som kunna få katastrofal verkan. Enligt denna princip har utredningen funnit, att följande organ böra ifrågakomma.

A. Polisväsendet. Vilka polisorgan och tjänsteställen, som lämpligen böra ingå i SOS-organisationen, måste på grund av polisväsendets heterogena natur och lokala förhållanden bestämmas från fall till fall. Olikheten mellan polisorganisationernas uppbyggnad på landsbygden och i större samhällen, förefintligheten av ordnad jourtjänst och dylikt äro omständigheter, som vid detta bedömande äro av väsentlig betydelse.

Organisationen skall dock alltid vara så uppbyggd, att myndigheter och allmänhet i ärenden, där fara ligger i dröjsmål, snabbt kunna nå förbindelse med behörig polismyndighet. Utredningen har övervägt, om det vore möjligt att närmare precisera detta. Så har emellertid ej kunnat ske. Klart är dock att SOS-tjänsten icke får utnyttjas för förfrågningar i rent administrativa ärenden.

SOS-tjänsten skall även omfatta telefonvakt.

B. Brandförsvaret. Brandkår (brandchef, vice brandchef).

Skogsbrandfogde (vice skogsbrandfogde).

SOS-tjänsten skall även omfatta telefonvakt, där behov föreligger.

C. Sjukvården. 1. Tjänsteläkare i allmän tjänst, nämligen provinsialläkare, extra provinsialläkare, stads-, köpings- och municipalläkare samt förste provinsialläkare och förste stadsläkare.

SOS-tjänsten skall även omfatta telefonvakt.

2. Distriktssköterska (motsvarande) och distriktsbarnmorska.

SOS-tjänsten skall även omfatta telefonvakt.

3. Jourhavande läkare och jourhavande tandläkare, oavsett om vederbörande är anställd i allmän tjänst eller icke och om jourtjänsten har ordnats av det allmänna eller på privat initiativ.

4. Privatpraktiserande läkare och tandläkare (icke-tjänsteläkare) vid tillfälle då de ej ha jourtjänst, dock endast i nedannämnda undantagsfall.

Som utredningen tidigare framhållit, är SOS-organisationens syfte att bistå allmänheten med tillkallande av den hjälp, som samhället kan lämna. Då dessa icke-tjänsteläkare (tandläkare) ej äro att hänföra till samhälleliga organ i den meningen, skulle de följaktligen ej betjänas av SOS-centralerna. Undantag från denna generella regel torde emellertid böra medgivas för fall, då tjänsteläkare ej finnes att tillgå på orten eller inom rimligt avstånd därifrån och det endast finnes en privatpraktiserande läkare (tandläkare) att vända sig till. Man måste nämligen fasthålla vid att SOS-organisationen skall bistå allmänheten i nödläge. Det kan då ej vara riktigt att undanhålla allmänheten erforderligt bistånd, som kan lämnas av enskild, av den anledningen, att något samhällets eget hjälporgan ej är tillgängligt. Beslut om på vad sätt här avsedd läkare (tandläkare) skall medverka i och betjänas av SOS-organisationen, bör träffas i samband med organisationens genomförande för orten. Ändring i sådant beslut skall kunna vidtagas, om förhållandena så påkalla.

SOS-tjänsten skall omfatta telefonvakt även för dessa läkare, men däremot ej för tandläkarna.

Beträffande fall, då mer än en pri-

vattpraktiserande läkare (tandläkare) finnes att tillgå, kunna även andra skäl än SOS-organisationens primära syfte anföras mot ett generellt medgivande. Sålunda skulle det möta svårighet att bedöma, vilken av dessa läkare (tandläkare), som vid en SOS-anmälan borde ifrågakomma. Stränga krav på rättvis fördelning av inkomna anmälningar skulle utan tvivel komma att ställas. Utredningen befarar att SOS-centralerna ej kunna lösa denna uppgift på ett i allo tillfredsställande sätt. Trots detta kan man emellertid ej bortse från att sådana situationer kunna uppstå, då SOS-central bör ha möjlighet att söka annan läkare (tandläkare) än den eller de generellt ifrågakommande, nämligen i trängande nödläge, då ingen av dessa står att uppbringa. Allmänheten bör nämligen aldrig i ett trängande nödläge lämnas utan bistånd.

För nu ifrågavarande läkare (tandläkare) skall SOS-tjänsten ej omfatta telefonvakt.

5. Sjukhus för kroppsvård för fall, som framgår av nedanstående.

Då större olyckshändelse inträffat, bör SOS-central underrätta närmaste sjukhus härom. För sjukhuset kan det nämligen vara av värde att få vetskap om att ett större antal skadade kan väntas, bl. a. med hänsyn till förberedelser av olika slag, såsom tillkallande av läkare m. m.

6. Förlossningsanstalt i enlighet med vad nedan sägs.

Intagning på förlossningsanstalt sker i allmänhet efter i god tid gjord anmälan om behovet därav. Vid överbeläggning kan det emellertid hända, att barnaföderska måste hänvisas till annan anstalt. Det bör därför öppnas en möjlighet i den föreslagna organisationen för SOS-central att under vissa förut-

sättningar fungera som upplysningscentral rörande ledig plats vid förlossningsanstalt.

D. Veterinärväsendet. 1. Distriktsveterinär, extraveterinär (kommunalanställd veterinär med tilldelat praktikområde) och länsveterinär.

Beträffande djurägares rätt att anlitade SOS-organisationen får utredningen anföra följande. Praktiskt taget all djursjukvård utföres av tjänsteveterinärerna ute i djurbesätningarna. Normalt sker kallelse till veterinärbesök per telefon. Om den hjälpsökande ej kan nå förbindelse med veterinären genom påringning till hans telefon, torde det bli en naturlig följd att djurägaren vänder sig till SOS-tjänsten. Eftersom veterinären mestadels vistas på resor, torde dylik hänvändelse bli allmänt förekommande. Någon strängt objektiv prövning från djurägarens sida, huruvida nödläge föreligger eller ej, torde av förklarliga skäl knappast kunna förväntas. Under sådana förhållanden torde samtliga förfrågningar och kallelser, som sammanhånga med sjukdom hos husdjuren, få anses såsom befogade och angelägna.

Med anledning av vad ovan framhållits anser utredningen att, åtminstone tills närmare erfarenhet vunnits, hänvändelse till SOS-central för tillkallande av veterinär i samband med sjukdom hos husdjur får göras utan inskränkning.

SOS-tjänsten skall även omfatta telefonvakt.

2. Privatpraktiserande veterinär i motsvarande utsträckning som privatpraktiserande läkare vid fall av trängande nödläge, då tjänsteläkare ej står att uppbringa.

För dylik veterinär skall SOS-tjänsten ej omfatta telefonvakt.

E. Apoteksväsendet. Vakthavande apotekare.

I många fall, såsom då det gäller större städer, torde det vara tillräckligt, att SOS-central kan lämna uppgift om närmaste apotek, som hålles öppet för natten (nummerhänvisning). För allmänheten inom övriga delar av landet måste det vara av stort värde, att vakthavande apotekare kan begagna sig av SOS-centralens tjänster.

F. Sjuktransportväsendet. 1. Landstingsorgan, som ombesörjer sjuktransport.

2. Annat kommunalt organ med samma funktion.

3. Organ till vilket hänvändelse skall ske vid behov av flygambulans genom flygvapnets försorg.

4. Droskägare eller organisation, t. ex. Svenska röda korset, som enligt avtal med landsting, respektive kommun, eller mot bidrag från dessa förbundit sig att ombesörja sjuktransport.

5. Kommunalt organ, som ombesörjer djurtransport.

6. Slakteriföreningarnas nödslaktkommandon.

7. Privat företag eller annan än under 4 avsedd person, som ombesörjer sjuktransport, om annan möjlighet ej står till buds, varvid den hjälpsökande bör underrättas därom och själv bestämma, huruvida han vill bli kopplad dit.

Utredningen har varit tveksam, om transportorgan, som angives under denna punkt, bör betjänas av SOS-organisationen. Samma synpunkter ha därvid framkommit som i fråga om privatpraktiserande läkare (tandläkare), då mer än en sådan finnes att tillgå. Liknande skäl, som anförts till förmån för dessa, ha varit avgörande för utredningens ställningstagande.

G. Socialvården. Med de förutsättningar, som angivits för den föreslagna SOS-organisationen, torde socialvårdens organ icke böra ingå i densamma. Möjligen kan emellertid ifrågasättas, huruvida undantag bör göras för hemvårdarinnorna. Vid diskussionerna med länsstyrelser och andra myndigheter ha olika åsikter gjort sig gällande i detta avseende. Hemvårdarinnans tjänstgöring och arbetsförhållanden kunna enligt utredningens uppfattning icke jämföras med medicinalpersonalens. I undantagsfall kan det emellertid vara nödvändigt, att hemvårdarinnans hjälp erhålles utan tidsutdräkt. SOS-central bör därför i sådana fall kunna medverka här till genom nummerhänvisning eller liknande åtgärd.

H. Haveriväsendet. 1. Kommunalt organ, utrustat för haveritjänst.

2. Rödakorskår.

3. Sjöräddningstjänsten.

4. Fjällräddningstjänsten.

5. Flygräddningstjänsten.

Såväl från luftfartsstyrelsen som från chefen för flygvapnet ha önskemål framställts om att SOS-central vid inkommen anmälan om flyghaveri skall begära uppgifter i en hel del avseenden samt alarmera närmaste landfiskal, trafikledare vid civila eller flygvapnets flygplatser, brandkår (skogsbrandfogde), ambulans och, vid haveri till sjöss, närmaste tull-, lots- eller livräddningsstation.

Utredningen har den uppfattningen, att SOS-personalens arbetsuppgifter härigenom skulle komma att falla utanför den normala rutinen. Då dylika haverier dessbättre förekomma mycket sällan, finns det risk för att personalen, även om instruktionen blir aldrig så detaljerad, kan komma att förbise betydelsefulla åligganden. Utredning-

en vill därför föreslå, att SOS-central i dylikt fall endast skall koppla den påringande till den civila flygräddningstjänstens lokala organ, nämligen polischefen. Denne bör därefter, såsom nu är fallet, alarmera de organ, som han av omständigheterna kan finna lämpliga.

Beträffande den s. k. telefonspaningen (sid. 20) har framhållits betydelsen av att SOS-central får hjälpa till härmed. Därigenom kommer belastningen på de långväga telefonförbindelserna att bli mindre. Utredningen anser, att sådan medverkan bör lämnas.

6. Privat företag

a) om kommun träffat avtal med företaget om biträde vid haveri, och

b) i andra fall, om det gäller ingripande för att rädda människor eller djur och något samhällets eget hjälporgan ej finnes att tillgå.

Till förtydligande av föreskriften enligt b) vill utredningen framhålla, att SOS-centralens tjänster ej få påkallas vid exempelvis en bilolycka, där varken människors eller djurs liv stå på spel. Detta överensstämmer med SOS-organisationens syfte. Ett generellt medgivande beträffande privata företag skulle kunna medföra intrång i näringsfriheten. Privata företag böra därför i andra fall än enligt a) och b) ovan stå utanför SOS-organisationen och såsom hitintills genom inbördes konkurrens tävla om uppdragen.

7. Kommunala tekniska verk, såsom vatten-, gas- och elverk under nattetid samt sön- och helgdagar, då särskild vakt därigenom kan undvaras.

SOS-tjänsten må även omfatta telefonvakt.

1. Försvarsväsendet. 1. Civilförsvaret. 2. Det militära försvaret.

Beträffande den utsträckning, i vil-

ken SOS-central skall betjäna dessa organ, hänvisas till kapitel VIII, SOS-organisationens förhållande till försvaret.

Rikets indelning i telefonstationshänseende

Vid manuellt betjänad telefontrafik kan telefonisten vid anhopning av samtal bl. a. mellan abonnenter tillhörande skilda stationer ordna väntande trafikanten i kö och eventuellt påskynda avslutandet av samtal, som drar ut på tiden. Efter automatisering av telefontrafiken försvinner denna möjlighet. För att ett automatiserat telefonnät skall kunna fylla sitt ändamål är det därför nödvändigt, att detsamma dimensioneras så, att abonnenterna i mellanortstrafik om möjligt alltid få anslutning till ledig ledning mellan de skilda stationerna (mellanortsledning) och till de kopplingsorgan på den främmande stationen, som möjliggöra uppringning av önskad abonnent. Ett automatiserat telefonnät måste följaktligen i allmänhet innehålla ett avsevärt större antal mellanortsledningar med tillhörande stationsutrustning än ett manuellt betjänat nät. För att nedbringa de härav betingade stora kostnaderna är det nödvändigt, att ledningar och stationsutrustningar inordnas i ett system, som möjliggör intensivt utnyttjande av detsamma. Enligt det svenska automatiseringssystemet indelas stationerna i tre grupper, nämligen ändstationer, knutstationer och nätgruppsstationer. Ett antal ändstationer äro anslutna till en knutstation och bilda tillsammans med denna en knutgrupp. Knutstationen är ansluten till en nätgruppsstation, vilken jämte anslutna änd- och knutstationer bildar en nätgrupp. Nätgruppsstationen, som har mer omfattande teknisk utrustning än övriga stationer inom nätgruppen, är

vanligen förlagd till huvudorten inom området och har i regel direkt förbindelse med nätgruppsstationen inom varje angränsande nätgrupp. Antalet nätgrupper i Sverige torde komma att uppgå till ungefär 330.

Uppbyggnaden av telefonnäten har skett med hänsyn till trafikintresset. Vid automatiseringen kommer därför den geografiska inriktningen av bygdens telefoneringsbehov generellt sett att bestämma, till vilken knutgrupp en viss ändstation skall hänföras. Samma sak gäller beträffande knutstation i förhållande till nätgruppsstation. Tele-

grafverkets erfarenheter visa, att det är näringslivets behov och allmänhetens önskemål i samband därmed, som dominera trafikintresset. Telefontrafiken till och från de administrativa organen är alltid avsevärt mindre.

Någon systematisk samordning av de olika hjälporganens verksamhetsområden inom skilda delar av riket förekommer ej, och gränserna sammanfalla i regel icke. Det låter sig därför i allmänhet ej göra att anpassa nät- och knutgrupperna till verksamhetsområdena. Indelningen i telefonhänseende sker efter de förhållanden, som ur ekonomisk syn-

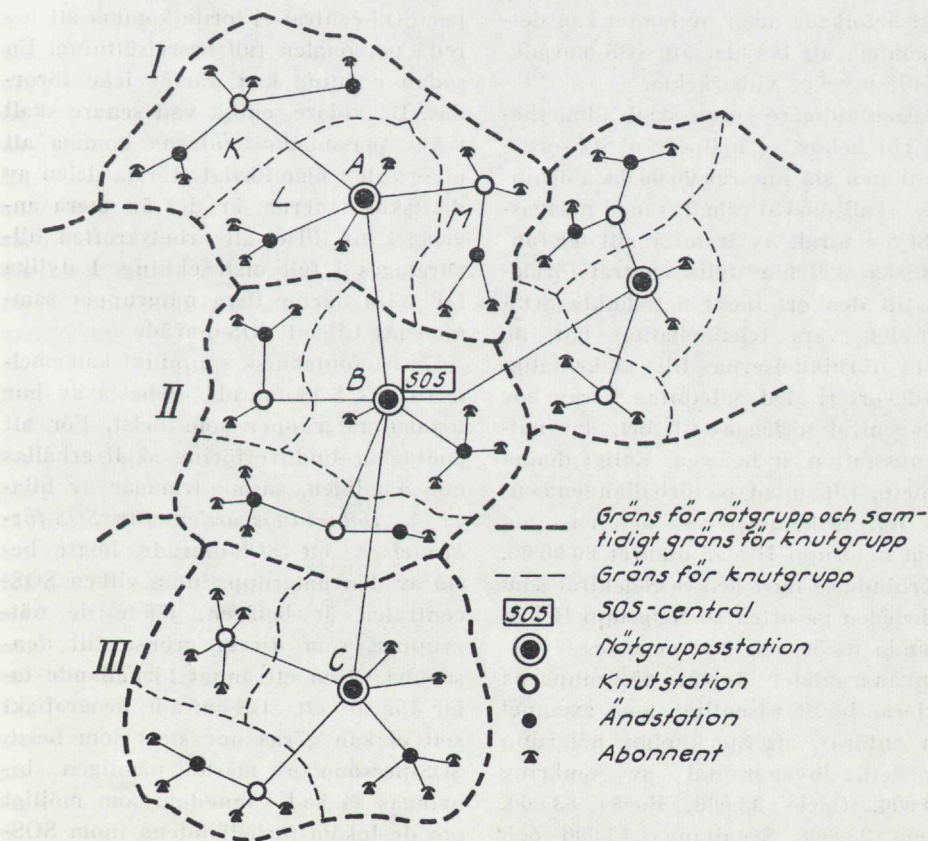

Fig. 1. Schematisk bild av det automatiska telefonnätets uppbyggnad.

punkt ha den största betydelsen för flertalet abonnenter, d. v. s. såsom ovan sagts efter telefontrafikintresset.

Rikets indelning i SOS-områden

När det gäller att ta ställning till hur riket bör indelas i SOS-områden, är frågan om hur många tjänstgörande personer, som minst måste finnas samtidigt vid en viss SOS-central, av betydelse. Enär SOS-central skall betjäna dygnet om, är det uppenbart, att minst *en* tjänstgörande alltid måste finnas på centralen. För ett rationellt tillgodogörande av arbetskraften bör denna person betjäna ett så stort område som arbetsprestationen medgiver. I glest befolkade delar av landet kan detta komma att betyda, att SOS-områdena bli mycket vidsträckta.

Såsom tidigare sagts, skall allmänheten vid behov av hjälp från SOS-organisationen slå numret 90 00 00. Förbindelse skall därvid erhållas med närmaste SOS-central. Av framför allt telefon-tekniska skäl bör dylik central förläggas till den ort inom det tänkta SOS-området, vars telefonstation har de flesta förbindelserna till omkringliggande orter. Med anledning härav bör SOS-central förläggas till ort, där nätgruppsstation är belägen. Enligt denna princip, tillämpad på förhållandena enligt fig. 1, kommer var och en, som inom nätgrupp II slår numret 90 00 00, i förbindelse med den SOS-central som är belägen på orten B. Nätgrupp II kan sålunda utgöra ett SOS-område.

Invånarantalet inom nätgrupperna varierar högst väsentligt. Som exempel kan anföras, att Stockholms nätgrupp har ett invånarantal av omkring 920 000, Gävle 93 000, Borås 83 000, Kinna 28 000, Svenljunga 13 000 och Skinnskattebergs 5 700.

Antalet SOS-anrop kommer givetvis i

första hand att bli beroende på antalet inom SOS-området bosatta personer. En nätgrupp med stort invånarantal kan tänkas komma att giva tillräckligt med arbete åt i första hand *en* tjänstgörande åt gången. Under vissa tider på dagen kan antalet tjänstgörande kanske behöva utökas med en eller annan person. En SOS-central, som skulle omfatta Stockholms nätgrupp, kommer otvivelaktigt att behöva ett flertal samtidigt tjänstgörande under dagtid och möjligen även under viss del av natten.

Mestadels är emellertid invånarantalet inom nätgrupperna så litet, att arbetsuppgifterna vid endast en nätgrupp per SOS-central ej torde komma att bereda personalen full sysselsättning. En sådan ordning kan därför icke förordas. Då vidare, enligt vad senare skall visas, personalkostnaderna komma att utgöra den ojämförligt största delen av driftskostnaderna, är det än mera angeläget att tillse, att arbetskraften tillvaratages i full utsträckning. I dylika fall böra därför flera nätgrupper sammanlösas till ett SOS-område.

Ur telefonteknisk synpunkt kan emellertid ett SOS-område ej bestå av hur många nätgrupper som helst. För att godtagbar ljudöverföring skall erhållas bör nämligen, såsom framgår av bilaga 1, *Dämpningsvärden för SOS-förbindelser*, ett SOS-område högst bestå av den nätgrupp, inom vilken SOS-centralen är belägen, jämte de nätgrupper, som direkt gränsa till densamma. Även ett annat förhållande talar för att ett SOS-område geografiskt sett ej kan göras hur stort som helst. SOS-personalen måste nämligen bibringas så god kännedom som möjligt om de lokala förhållandena inom SOS-området. Detta kommer givetvis att försvåras, ju större området blir. Till be-

lysande härav kan anföras, att det finns fall, där grupperingen av nätgrupperna är sådan, att SOS-område ur telefon-teknisk synpunkt skulle kunna omfatta helt län. Det är uppenbart, att kravet på god lokalkännedom i detta fall icke kan uppfyllas.

Även andra förhållanden böra emellertid beaktas, nämligen hjälporganens stationeringsort och det förhållandet, att nätgruppsgränserna ej äro för all framtid definitiva. Genom en av telegrafstyrelsen med Kungl. Maj:ts medgivande tillsatt kommitté — 1950 års telefonkommitté — pågår för närvarande en översyn av nätgruppsgränserna med anledning bl. a. av den nya kommunindelningen. Det är ej otänkbart att förhållandena i framtiden komma att förändras, så att ytterligare sådan översyn blir nödvändig inom den tid av cirka 15 år, som beräknas förflöta innan samtliga telefonstationer blivit automatiserade och SOS-organisationen sålunda kan genomföras överallt. Detta visar, att frågan om nätgruppsgränserna har avgörande betydelse även på annat sätt än som tidigare sagts. Utredningen har därför också haft samråd härom med telefonkommittén.

Med anledning av vad ovan framhållits anser utredningen, att någon fast plan över landets indelning i SOS-områden nu varken kan eller bör upprättas. SOS-organisationen bör i stället införas i område efter område alltefter som automatiseringen av telefonstationerna fortskrider och förutsättningarna i övrigt så medgiva. Då det emellertid är önskvärt att få en uppfattning om det ungefärliga antalet erforderliga SOS-områden, har utredningen, med utgångspunkt från nu kända förhållanden, undersökt denna fråga och kommit till den uppfattningen, att antalet kan uppskattas till cirka 110. Angående

de orter, där SOS-central kan tänkas bli anordnad, hänvisas till bilaga 2, *Tänkta orter för SOS-centraler*.

Utredningen vill i detta sammanhang framhålla, att de förut omtalade sociala namnanropen böra bibehållas vid manuellt betjänade telefonstationer intill dess att SOS-organisationen införes.

De förmåner, som nu gälla i fråga om samtal till namnanropet "sjöräddning", böra också gälla under motsvarande tid. Därefter bör avgiftsfrihet för sådant samtal medgivas i samma utsträckning som för övriga SOS-samtal (sid. 66). Frågan om att då få dylikt samtal framfört såsom blixtsamtal blir först och främst beroende på, huruvida och i vilka fall man för den normala telefontrafiken kommer att behöva möjligheter att bryta samtal till förmån för annat samtal. Därefter blir frågan beroende på, om det överhuvudtaget kommer att anses nödvändigt att utrusta SOS-centralerna med anordning för brytning av pågående samtal. Utredningen behandlar i annat sammanhang detta spörsmål närmare (sid. 48).

SOS-område av normaltyp

Även om utredningen ej nu kan utarbeta en plan för rikets indelning i SOS-områden, har den emellertid funnit det önskvärt att studera ett område av riket, som skulle kunna tjäna som normaltyp. Förhållandena inom sådana ur befolkningssynpunkt stora nätgrupper, som torde komma att bilda egna SOS-områden, äro ur många synpunkter så speciella, att de böra bli föremål för särskilda överväganden vid den tidpunkt, då organisationen skall införas där. Sådana SOS-områden äro Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena samt ytterligare ett fåtal områ-

den kring några större städer. Utredningen har därför ansett mera angeläget att studera problemen inom ett område, som måste bestå av flera nätgrupper, och har därvid stannat för Borås, Kinna och Svenljunga nätgrupper. Anledningen till att detta område har valts är, att det kan betraktas såsom representativt i olika avseenden. Sålunda återfinnas där en större stad, tre köpingar samt flera såväl till befolkningstal som areal stora landskommuner, men även en kommun, där invånarantalet uppgår till endast omkring 1 200. Härtill kommer, att telefonautomatiseringen där redan är fullt genomförd, varför en försöksorganisation kan komma till stånd omedelbart efter beslut därom. De uppgifter, som utredningen framlägger, kunna därför omedelbart användas i praktiken.

Området omfattar 19 kommuner enligt storkommunindelningen med en sammanlagd landareal av icke mindre än 239 000 hektar samt delar av ytterligare 12 kommuner, varav 8 i mera nämnvärd utsträckning. Invånarantalet inom enbart de nämnda 19 kommunerna uppgår till mer än 120 000, vilket utgör ungefär en tredjedel av hela länets.

Huruvida detta invånarantal kommer att kräva en eller tidvis två tjänstgörande åt gången i SOS-centralen är svårt att avgöra, då arbetet i fråga om den tid, som måste ägnas varje anrop, ej kan jämföras med vanligt telefonistarbete. Som utredningen i ett senare sammanhang närmare skall beröra, blir arbetet nämligen i hög grad beroende på överensstämmelse eller ej mellan å ena sidan kommungränserna och gränserna för de olika hjälporganens verksamhetsområden och å andra sidan knut- och nätgruppsgränserna. Då dessa emellertid i allmänhet ej överensstämmer, måste klarläggandet av vilken kommun en

hjälpökande tillhör och vilket av flera förekommande hjälporgan som skall sökas, ske med tillhjälp av bl. a. kartor och kortregister. Under sådana förhållanden kan expedieringen ej flyta i samma takt som då det gäller för en telefonist att enbart koppla upp ett samtal och att därefter övergå till att betjäna ett nytt anrop. Utredningen är dock av den uppfattningen, att ifrågasvarande område, Boråsområdet (fig. 2), skulle komma att utgöra ett lagom stort SOS-område med hänsyn till arbetsbelastningen på SOS-centralen och möjligheten att bibringa personalen erforderlig lokalkännedom.

Ortsbestämning vid SOS-anrop och tekniska hjälpmedel härför

De allmänna hjälporganen äro anvisade vissa verksamhetsområden. En person, som behöver hjälp, måste därför vända sig till just det organ, som är verksamt inom den ort, där han befinner sig. Vid eldsvåda gäller det exempelvis att vända sig till brandkåren för den kommun, där brandplatsen är belägen.

Som tidigare visats komma SOS-områdena att bli mycket stora. Boråsområdet skulle ju omfatta 19 storkommuner med en yta av 239 000 hektar samt stora delar av ytterligare 8 kommuner. Inom detta område finns det, som tidigare sagts, icke mindre än 165 allmänna hjälporgan, fördelade enligt följande tabell. Vissa av organen äro stationerade inom den del av vederbörande kommun, som faller utanför SOS-området. Antalet sådana organ är redovisat inom parentes.

Polismyndighet	35 (7)
Brandkår	61 (6)
Tjänsteläkare	12 (1)
Distriktssköterska	26 (3)

- Gräns för SOS-området och samtidigt gräns för nätgrupp.
- - - Gräns mellan nätgrupper inom SOS-området
- + + + Länsgrens
- Kommungrens enligt storkommunindelningen

Fig. 2. Boråsområdet. SOS-område av normalttyp.

Barnmorska	19 (4)
Veterinär	6
Sjuktransportorgan	6 (1)

En av avsikterna med SOS-organisationen är ju att hjälpsökande ej skall behöva ha reda på, vilket organ som skall anlitas. Bestyret härmed skall övertagas av SOS-centralen. Med anledning av vad ovan sagts är det därför nödvändigt, att SOS-personalen vid hjälpanmälan kan få klart för sig, i vilken kommun den hjälpsökande befinner sig. Detta kan givetvis ske genom att han utfrågas härom. Utredningen har emellertid den uppfattningen, att det många gånger kan bli svårt för SOS-personalen att få rätt adressupplysning, ty adresser, särskilt på landsbygden, kunna som bekant angivas på många olika sätt. Ej sällan ha olika orter liknande eller t. o. m. samma namn. Samma gatunamn förekomma ofta i olika städer och stadsliknande samhällen.

Olägenheterna av en felaktig adressangivning äro uppenbara. Det är därför önskvärt, att SOS-personalen får möjlighet att hjälpa sig fram på andra vägar än som ovan sagts. Utredningen har därför undersökt, vilka möjligheter som finnas att på teleteknisk väg erhålla ortsangivelse i samband med att SOS-central uppringes (SOS-anrop). En redogörelse för resultatet därav lämnas i bilaga 3, *SOS-centralernas teletekniska utrustning*. Av denna framgår, att upplysning kan erhållas i SOS-centralen om att anrop har utgått från viss knutgrupp inom SOS-området. Tillämpat på förhållandena enligt fig. 1 betyder detta, att SOS-centralen i orten B på teknisk väg omedelbart kan erhålla upplysning om att anrop har skett från en telefonapparat, som exempelvis är ansluten till någon av stationerna inom knutgrupp L. Samma sak gäller om an-

rop sker från apparat inom knutgrupperna K eller M och naturligtvis också vid anrop från apparat inom vilken som helst av de andra knutgrupperna inom SOS-området, som i detta fall tänkes omfatta nätgrupperna I, II och III. Denna indikering kan, såsom framgår av nämnda bilaga, ske på en karta över SOS-området, där elektriska lampor få markera knut- och nätgruppsstationerna. Genom en dylik indikering vinner man, att SOS-personalens uppmärksamhet genast inriktas på den del av SOS-området, varifrån anrop skett. Detta har stor betydelse, då det därefter gäller att bestämma adressorten. Enklast kan detta ske genom att den anropande tillfrågas om telefonapparatens nummer, som är entydigt inom nätgruppen. Därigenom kan SOS-personalen omedelbart avgöra, till vilken station den anlitade telefonapparaten är ansluten. Om apparaten nu finnes inom den kommun, inom vilken vederbörande telefonstation är belägen, kan kommunens namn med lätthet bestämmas. Så är emellertid i många fall ej förhållandet. Det är därför nödvändigt att SOS-centralen för dylika gränsfall utrustas med kortregister över de telefoner, som finnas inom annan kommun än den, inom vilken telefonstationen är belägen. I många fall torde dylikt register bli mycket omfattande.

Teleteknisk utrustning för SOS-tjänsten. SOS-centrals lokala placering

Som framgår av vad tidigare sagts, skall ett SOS-anrop på automatisk väg överföras från den telefonapparat, varifrån anrop skett, till SOS-centralen, där anropet skall mottagas av en expeditor.

Av den schematiska framställningen enligt fig. 1 torde framgå, att knutstationerna förmedla all ankommande och

avgående trafik mellan knutgruppernas abonnenter och nätgruppsstationerna. För denna förmedlade trafik måste ledningstillgången mellan knutstationerna, liksom mellan olika nätgruppsstationer, vara god. Detta är också, som tidigare sagts, förhållandet i automatiserade telefonnät. Nätgruppsstationen på den ort, till vilken en SOS-central förlägges, kan betecknas såsom uppsamlingsstation för alla SOS-anrop.

SOS-anrop inom ett SOS-område, bestående av nätgrupperna I, II och III enligt fig 1, framföras till uppsamlingsstationen på orten B över en mångfald mellanortsledningar från skilda delar av SOS-området. Uppsamlingsstationen skall till SOS-centralen automatiskt och omedelbart överföra anrop från telefonapparater inom eget stationsområde och anrop, som inkomma från alla andra stationer inom SOS-området. För detta ändamål blir det nödvändigt att anordna särskilda (inkommande) ledningar till SOS-centralen och att utrusta denna så, att anropen kunna besvaras. Det är angeläget, att ett SOS-anrop skall nå SOS-centralen utan dröjsmål. Antalet inkommande ledningar måste därför vara så stort, att anropen i praktiken ej bli stoppade på grund av "upptaget". Det statistiska material, som kunnat åstadkommas beträffande den nuvarande hjälpverksamhetens omfattning, har ej kunnat läggas till grund för bedömning av anropsfrekvensen och sålunda ej heller av det antal ledningar som kan behövas mellan uppsamlingsstationen och SOS-centralen. Utredningen anser emellertid, att man inom ett SOS-område av normalt typ bör kunna räkna med ett gott resultat, om antalet ledningar bestämmes till två för varje inom SOS-området förekommande knut- och nätgruppsstation. För vissa nätgruppsstationer kan antalet dock

behöva utökas, om invånarantalet är stort. Enligt denna beräkningsgrund skulle för Boråsområdet antalet inkommande ledningar i SOS-centralen uppgå till 33.

För att kunna sätta den anropande i förbindelse med vederbörande hjälporgan erfordras emellertid också, att SOS-centralen har möjlighet att ringa upp hjälporganet. Även detta skall i regel ske via det reguljära telefonnätet. På grund härav måste ett antal utgående ledningar anordnas från SOS-centralen till uppsamlingsstationen. Antalet behövliga sådana ledningar har för Boråsområdet uppskattats till 5.

För expediering av samtalen på nämnda inkommande och utgående ledningar är det nödvändigt att intaga dessa i ett särskilt konstruerat växelbord. Hur ett sådant växelbord bör vara konstruerat och utrustat framgår närmare av bilaga 3, *SOS-centralernas teletekniska utrustning*.

Eftersom SOS-organisationen skall bygga på det reguljära telefonnätet, erfordras i princip hos hjälporganen inga andra tekniska anordningar för att mottaga SOS-samtal än en telefonapparat, ansluten till telegrafverkets nät. Hjälporgan måste därför vara telefonabonnent. De samtal, som komma till stånd genom förmedling av SOS-organisationen, motsvara i princip automatiskt eller manuellt kopplade lokalsamtal eller kortväga mellanortssamtal. Eftersom brytning av pågående samtal icke sker till förmån för dylika samtal, blir en hjälpsökandes möjlighet att nå förbindelse med ett hjälporgan sålunda beroende på om dess telefonapparat vid tillfället är ledig.

Av tidigare redogörelse framgår, att automatiseringen omfattar, förutom lokalnäten, även knut- och nätgrupper och jämväl förbindelserna mellan skil-

da nätgrupper. I ett sluteskede skulle rikets telefonnät i sin helhet bli automatiserat och manuell betjäning följaktligen vara helt obehövlig. Huruvida utvecklingen verkligen kommer att gå därhän, är svårt att nu avgöra. Så mycket kan emellertid sägas, att manuellt betjänade förmedlingsstationer under avsevärd tid framåt komma att erfordras för den långväga rikstrafiken. Det är tekniskt möjligt att utrusta SOS-centralerna med anordningar för brytning av pågående lokalsamtal och kortväga mellanortssamtal till förmån för SOS-samtal åtminstone på de platser, där SOS-central kommer att förläggas i anslutning till förmedlingsstation eller annan telefonstation med manuell avdelning.

Utredningen vill dock framhålla, att brytningsmöjlighet kan komma att medföra vissa olägenheter för SOS-verksamheten. Man måste nämligen förutsätta, att allmänheten ibland kommer att ringa direkt till ifrågakommande hjälporgan. Vid en eldsvåda kan exempelvis följande inträffa. En person A alarmerar brandkåren direkt. Branden har emellertid också observerats av en person B, som vänder sig till SOS-organisationen. Brandkårens telefon är upptagen av telefonsamtalet från personen A. SOS-centralen bryter då detta samtal och släpper fram personen B, som nu skall redogöra för sina iakttagelser. Att en försening härigenom kan uppstå torde vara uppenbart.

Utredningen finner, att frågan om brytningsanordning skall införas eller ej bör lämnas öppen tills erfarenheten fått visa, huruvida verkligen några olägenheter komma att göra sig gällande. Under alla förhållanden kan man minska det antal fall, då adressapparat är upptagen, genom att hjälporganet abonnerar på ytterligare en telefon. Den ena apparaten bör då reserveras ute-

slutande för samtal från SOS-centralen och givas hemligt nummer.

Då det gäller hjälporgan med särskilt stort antal inkommande samtal, såsom sjuktransportväsendet i de största städerna, kan det vara lämpligt att anordna direkta ledningar mellan SOS-centralen och detta organ. Av kostnadsskäl bör emellertid denna åtgärd ifrågakomma endast om organet är stationerat på samma ort som SOS-centralen.

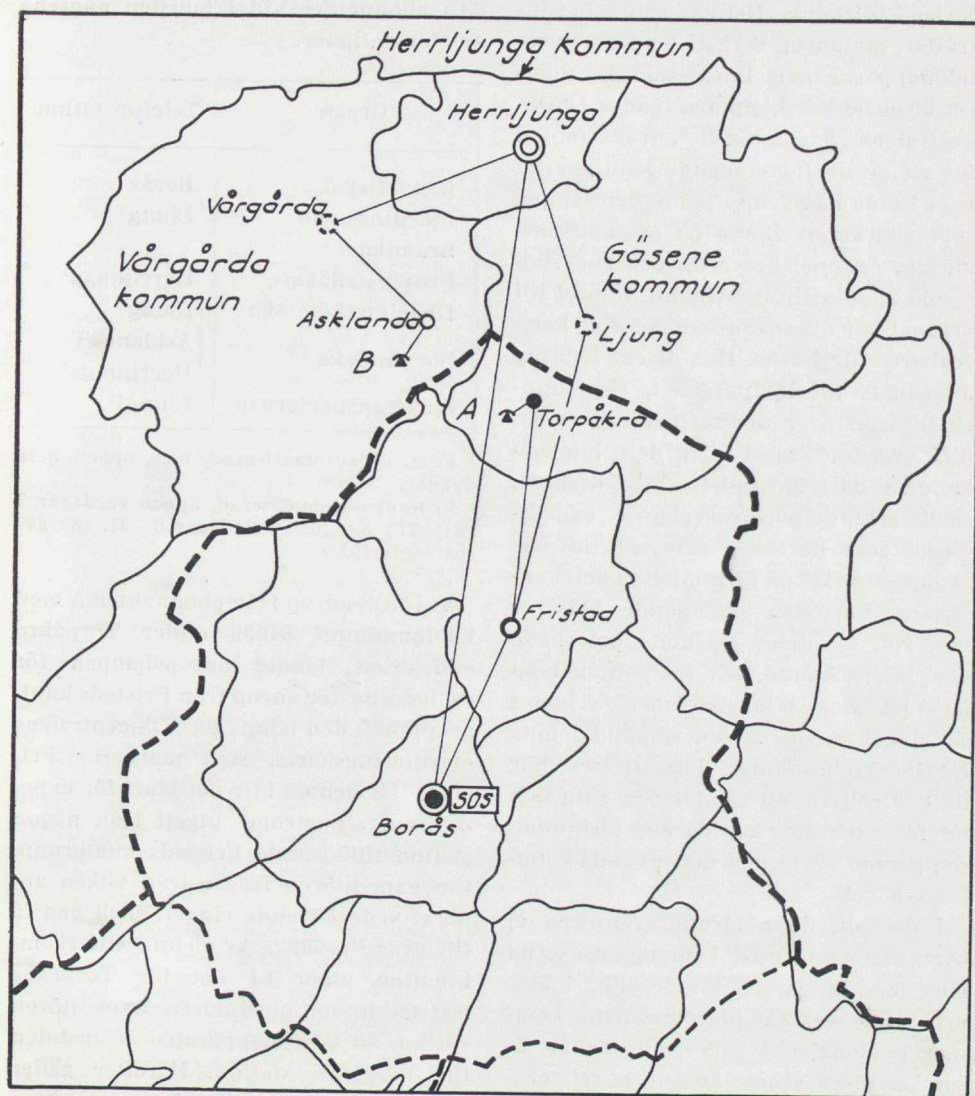
Av vad ovan sagts beträffande det stora antalet ledningar mellan uppsamlingsstationen och SOS-centralen framgår, att det ur ekonomisk synpunkt är nödvändigt att centralen förläggas så nära stationen som möjligt och givetvis helst i omedelbar anslutning till densamma. För det senare alternativet talar även möjligheten att man skulle kunna utnyttja telefonstationens kraft- och batteriutrustning även för SOS-centralen. Om denna förlägges på längre avstånd från telegrafverkets station, måste däremot särskild sådan utrustning anskaffas.

Händelseförloppet vid SOS-anrop

Av redogörelsen för de organ, som en SOS-central skall betjäna, framgår att ett SOS-anrop i huvudsak kan komma att utlösa någon av följande åtgärder:

1. Nummerhänvisning.
2. Anteckning av meddelande till elier från den, som begärt telefonvakt.
3. Vidarebefordran av sådant meddelande.
4. Uppkoppling av samtal till ifrågakommande hjälporgan.

Endast under punkt 4 avsedd åtgärd behöver här bli föremål för en närmare redogörelse. För åskådliggörande av händelseförloppet i sådana fall hänvisas till fig. 3, där SOS-centralen tänkes

- Gräns för SOS-område och samtidigt gräns för nätgrupp
 --- Gräns mellan nätgrupper inom SOS-området
 ... Kommungräns enligt storkommunindelningen
 ○ Knutstation
 ○ × Nätgruppstation, automatisk resp manuell.
 ● Ändstation
 △ Abonnent

Fig. 3.

förlagd till Borås. Det enklaste fallet inträffar, om anrop verkställes från en telefonapparat inom Borås stad. Då numret 90 00 00 har kopplats, tändes i SOS-centralens telefonväxel anropslampan för en av de inkommande ledningarna från Borås knutgrupp jämte den lampa, som markerar Borås på orienteringskartan. Anropet besvaras, och vederbörande hjälporgan uppringes. Numret till organet har expeditören hämtat ur kortregistret för Borås. Har direkt ledning anordnats till hjälporganet, sker uppringningen över denna ledning. Sedan hjälporganet svarat och den hjälpsökande satts i förbindelse med organet, skall förbindelsen övervakas av expeditören, som härför i mån av tid bör "koppla in sig" på förbindelsen och konstatera, huruvida ingripande behöver ske. När samtalet avslutats och både den hjälpsökande och hjälporganet ha lagt på sina mikrotelefoner, erhålles slutsignal genom att en särskild lampa i SOS-växeln tändes. Expeditören bör då kontrollera, att samtalet är slut, och får först därefter koppla ned förbindelsen genom att ta ned det använda kopplingsnötet.

I de fall, då nätgruppsgränserna ej överensstämmer med kommungränserna eller med gränserna för de olika hjälporganens verksamhetsområden, kommer personalen i SOS-centralen att åsamkas mera arbete än i nyss relaterade fall. Följande exempel belyser detta förhållande.

Enligt fig. 3 faller endast en del av Gäsene kommun inom Borås SOS-område. Inom denna del återfinnes Torpåkra ändstation och i den andra delen av kommunen en blivande knutstation Ljung, vilken ännu ej är automatiserad. De allmänna hjälporgan, som skola betjäna personer inom Gäsene kommun, återfinnas i nedanstående tabell och

äro abonnenter vid i tabellen angivna telefonstationer.

Organ	Telefonstation
Landsfiskal	Borås
Fjärdingsman	Ljung ¹
Brandkår	"
Provinsialläkare	Herrljunga ¹
Distriktssköterska	Ljung ¹
Barnmorska	{ Asklanda ² Herrljunga ¹
Sjuktransportorgan	Ljung ¹

¹ F. n. ej automatiserad, men öppen hela dygnet.

² F. n. ej automatiserad, öppen vardagar 7 (8)—21; sön- och helgdagar 8—21. (8) avser vintertid.

Vid SOS-anrop från abonnenten A med telefonnumret 64099 under Torpåkra ändstation tändes anropslampan för en ledning för anrop från Fristads knutgrupp och den lampa på SOS-centralens orienteringskarta, som markerar Fristad. Härigenom blir det klart för expeditören, att anropet utgått från någon station tillhörande Fristads knutgrupp. Om expeditören frågar från vilken apparat vederbörande ringer, skall han få till svar "64099". Av denna sifferkombination utgör 64 det för Torpåkra fastställda stationsnumret. Expeditören vet nu, att telefonapparaten är ansluten till Torpåkra station. Härefter gäller det att fastställa, vilken kommun abonnenten tillhör. Stationen är visserligen belägen inom Gäsene kommun, men abonnenten kan, med hänsyn till att det gäller ett gränsfall, vara bosatt utanför kommunen. I detta fall är det emellertid så, att samtliga abonnenter under Torpåkra äro bosatta inom Gäsene kommun. Detta skall expeditören känna till, t. ex. genom att förhållandet markerats på särskilt sätt på oriente-

ringskartan eller i kortregistret. I tveksamma fall bör abonnenten givetvis tillfrågas om kommunnamnet.

Kommunbestämningen kan ibland komma att föranleda svårigheter, som orsaka dröjsmål. Detta måste på allt sätt förhindras både med hänsyn till den hjälpsökandes intresse av att snabbt komma i förbindelse med hjälporganet och med hänsyn till att telefonnätet ej skall belastas i onödan. Även här måste de ekonomiska synpunkterna beaktas. Idealet torde uppnås, om kommunbestämningen kan ske på sådant sätt, att den hjälpsökande ej märker något av de svårigheter, som föreligga, dvs. om inga döda moment uppstå i expeditionen. Detta kommer givetvis också att inverka fördelaktigt på den hjälpsökande, om han är orolig och irriterad.

Sedan kommunbestämningen verkställts, kan expeditören koppla den hjälpsökande till vilket som helst av de i ovanstående tabell angiva hjälporganen. Härvid är emellertid att märka, att samtliga dessa telefonstationer utom Borås f. n. äro manuella. Gäller det ett hjälporgan, som är abonnent vid någon av dessa manuellt betjänade telefonstationer, måste personalen där biträda vid förbindelsens upprättande.

Om i det nu avsedda fallet SOS-anropet gäller tillkallande av läkare, framgår av tabellen, att provinsialläkaren har sin stationsort i Herrljunga. Det kan emellertid inträffa, att denne anmält till SOS-centralen, att han begivit sig på sjukresa utan att samtidigt ha angivit vart han ämnar resa eller tidpunkten för hemkomsten. I sådant fall skall expeditören, om den hjälpsökande begär att komma i kontakt med annan läkare, medverka härtill. Uppgift om sådana läkare skall finnas i kortregistret.

Ett annat, under vissa omständighe-

ter mera komplicerat fall inträffar, om det för abonnenten A under Torpåkra gäller att tillkalla barnmorska. Barnmorskan är abonnent under den f. n. manuellt betjänade stationen Asklanda i Vårgårda kommun och är i figuren betecknad med bokstaven B. Som framgår av tabellen är denna station ej öppen dygnet om. Vid vissa stationer med inskränkt öppethållning kan man emellertid, som redan framhållits, under tid, då stationen ej är öppen, få samtal expedierat mot en extra avgift under förutsättning att någon som kan betjäna växeln är hemma. Asklanda är en av dessa stationer. Inträffar samtalet under sådan tid, bör naturligtvis frågavarande möjlighet utnyttjas. Huruvida den extra avgiften skall uttagas av den hjälpsökande, kommer utredningen att behandla i annat sammanhang. Om svar emellertid ej erhålles från Asklanda station, eller om barnmorskan ej anträffas, gäller det att söka en ersättare för henne. Den barnmorska, som det närmast kan bli fråga om, är bosatt i Herrljunga.

Befattningshavare vid flertalet medverkande hjälporgan skulle som förut nämnts ha rätt att till centralen anmäla bortovaro från mottagningen (expeditionen), dvs. anlita SOS-centralen som telefonvakt. Befattningshavare vid hjälporgan inom kommun, som till viss del är belägen inom ett SOS-område och till en annan del inom ett annat SOS-område, måste göra dylik anmälan till SOS-centralerna inom båda dessa områden.

Personal för betjäning av SOS-central

Expeditionsarbetet i SOS-centralerna kommer att vara av samma art som arbetet på en manuellt betjänad telefonstation. Nummerhänvisning och tjänsten såsom telefonvakt äro jämförbara

med motsvarande arbete på en telefonstation. Detta gäller även adressbestämningen. När ett rikssamtal beställes, måste telefonisten på en telefonstation fråga efter numret på den anropande apparaten. På samma sätt måste expeditionen på en SOS-central förfara vid SOS-anrop. Även den del av adressbestämningen, som omfattar inhämtande av uppgifter ur kortregistret, är likartad med arbetet på en telefonstationsnummerbyrå, och liksom där måste man i görligaste mån sörja för att expeditionen blir ett rent rutinarbete. Bland centralernas återstående arbetsuppgifter är frågan om förhållandet till allmänheten. I vissa fall torde detta på en SOS-central bli något mera omfattande än inom telefontjänsten på en telefonstation. Det gäller för en SOS-central att hjälpa människor till rätta i ett mer eller mindre påtagligt nödläge. För att lyckas härmed måste personalen naturligtvis först och främst behärska de förhållanden, som äro förknippade med hjälporganisationen som sådan. Dessutom måste den emellertid i samtal med hjälpsökande uppträda på ett sätt, som ingiver lugn och en känsla av ett rent personligt intresse. Härmed är givetvis ej sagt, att den vanliga telefontjänsten ej skulle fordra liknande uppträdande. I denna tjänst är emellertid förhållandet till allmänheten mestadels begränsat till vissa reglementerade frågor och besked.

Med hänsyn till vad ovan har framhållits anser utredningen, att personalen på SOS-centralerna knappast kan rekryteras bland alltför unga personer. Inom telegrafverket förekommer det i princip tre olika telefonistgrader, nämligen lokaltelefonist, landstelefonist och rikstelefonist. Såvitt utredningen nu kan bedöma, torde de fordringar, som måste ställas på SOS-personalen, när-

mast kunna jämföras med dem som gälla för landstelefonister. Beträffande frågan om manlig betjäning kan rent generellt sägas, att en man icke i samma grad som en kvinna är lämpad för telefonistyrket.

Ett ytterligare skäl för att personalen på SOS-centralerna bör vara kvinnlig föreligger emellertid också. Förutsättningar finnas nämligen för att arbetet i en SOS-central i viss utsträckning skall kunna samordnas med telefonistarbetet inom telegrafverket, vilket skulle medföra vissa kostnadsbesparingar. Om detta skall kunna ske, är det emellertid nödvändigt, att centralerna förläggas till telegrafverkets stationer. Till denna fråga skall utredningen återkomma i annat sammanhang.

Utredningen föreslår, att SOS-centralerna skola betjänas av kvinnlig personal, och kommer i fortsättningen att använda benämningen SOS-telefonist för ifrågavarande befattningshavare.

Obligatorisk eller frivillig medverkan i SOS-organisationen

Syftet med SOS-organisationen är, såsom tidigare framhållits, att den skall vara ett organ för förmedling av den hjälp, som samhället kan lämna vid olycksfall och i en del andra därmed jämförliga förhållanden. Utredningen har emellertid också påvisat, att organisationen under vissa förhållanden kan komma att omfatta även privata hjälporgan. Frågeställningen om obligatorisk eller frivillig medverkan i SOS-organisationen måste därför bedömas med hänsyn till båda dessa omständigheter.

Då SOS-organisationen i sin slutgiltiga utbyggnad skall omfatta hela riket, är det angeläget att organisationen är likartad överallt. En person, som i sin hemort är van att genom SOS-

centralens förmedling kunna komma i förbindelse med förekommande hjälporgan, bör ha möjlighet till motsvarande betjäning, om han tillfälligtvis befinner sig i annan del av riket. Detta talar för att det allmänna bör vara skyldigt att obligatoriskt medverka i organisationen beträffande egna hjälporgan. De samhällseliga organen kunna vara statliga, tillhöra landstingen eller eljest vara kommunala.

Med de privata hjälporganen ställer sig saken annorlunda. Medverkan från privata organ skulle vara nödvändig endast i sådana fall, då ett samhällets organ ej vore tillgängligt eller sådant organ saknades. För att allmänheten om möjligt i alla situationer skall kunna komma i förbindelse med erforderligt hjälporgan, vore det därför önskvärt, att även dessa privata organ obligatoriskt medverkade i organisationen.

Utredningen förutsätter, som senare

skall redovisas, att administrationen av SOS-organisationen måste anförtrors åt en statlig myndighet. Denna myndighet skulle i så fall träffa överenskommelser med huvudmännen för de samhällseliga organen och med förekommande privata organ angående deras medverkan enligt ovan angivna synpunkter. Det synes emellertid vara mindre lämpligt att gå fram på den vägen, eftersom det skulle komma att röra sig om ett stort antal överenskommelser, som var och en kanske skulle kräva särskilda förhandlingar. Då därjämte de flesta punkterna i sådana överenskommelser komme att bli likalydande, anser utredningen, att frågan i stället bör lösas författningssvägen. Utkast till grundläggande författning om samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst återfinnes i bilaga 4, *Utkast till Förordning om samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst*.

VI. SOS-ORGANISATIONENS UPPBYGGNAD, ADMINISTRATION OCH LEDNING

Eftersom SOS-organisationen skall utnyttja det reguljära telefontjänsten och i princip helt bygga på telegrafverkets anordningar härför, råder ej någon tvekan om att telegrafverket bör svara för den tekniska delen av SOS-organisationen. Som utredningen förut framhållit, bör organisationen genomföras i område efter område allteftersom automatiseringen fortskrider och förutsättningarna i övrigt så medgiva. Detta understryker riktigheten av utredningens ställningstagande.

Beträffande organisationens administration kan man tänka sig tvenne lösningar, nämligen att den anförtros antingen åt telegrafverket eller åt annan statlig eller kommunal myndighet inom vart och ett av förekommande SOS-områden. Övervägande skäl tala emellertid för den förstnämnda lösningen. Sålunda måste SOS-områdena bestämmas med hänsyn till nätgruppsindelningen och kortregistren upprättas och hållas aktuella på grundval av telegrafverkets uppgifter om stationsområdesgränser och abonnenternas bostadsadresser. Därjämte böra SOS-centralerna ur kostnadssynpunkt, med hänsyn till kabelförbindelser till uppsamlingsstationerna och möjligheten att utnyttja stationernas kraft- och batteriutrustningar, förläggas i nära anslutning till dessa stationer. Härigenom förbilligas också tillsynen och underhållet av nämnda anordningar och av centralerna i övrigt. Vidare blir SOS-telefonisternas arbete i hög grad likartat med telefonist-

arbetet inom telegrafverket. Om telegrafverket anförtros administrationen, kan därför personalens utbildning och vaktindelning samt övervakningen av expeditionen ske efter de principer, som tillämpas inom telegrafverket, där den största erfarenheten på dessa områden torde finnas. Slutligen väntas som tidigare sagts vissa kostnadsbesparingar kunna uppstå genom att SOS-centralerna drivas i samband med den reguljära telefontjänsten. Fördelarna med en efter enhetliga grunder för hela riket uppbyggd organisation äro också betydande.

Vid utredningens överläggningar med länsstyrelser och andra myndigheter har från ett par håll ifrågasatts, huruvida SOS-centralerna icke borde kunna förläggas till redan befintliga samhällsliga organ, såsom polis eller brandkår. Det har sålunda framhållits att polisen, respektive brandkåren inom en ort har stor kännedom om den kringliggande bygden och att det därför vore lämpligt att kombinera SOS-arbetet med den vakthållning, som ändå måste finnas vid dylikt organ. Polischefen i Malmö har emellertid framhållit, att SOS-centralerna böra förläggas till polisen endast om det av någon anledning befinner sig olämpligt, att telegrafverket svarar för organisationen i dess helhet. Polischefen i Sundsvall har ansett, att SOS-centralerna böra handhavas av polisen, om icke telegrafverkets personal skall tagas i anspråk för uppgiften. Eftersom SOS-telefonisternas befogenheter skola

inskränkas till att koppla upp samtal till hjälporganen och sålunda ej avse beordringsrätt, har polischefen i Göteborg ansett den logiska konsekvensen därav vara, att ej enbart de tekniska spörsmålen, utan även administrationen och ledningen av SOS-organisationen anförtrors åt telegrafverket. Vid den överläggning, som ägt rum med representanter för överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad och omkringliggande kommuner, ha motsvarande uttalanden gjorts av talesmän för staden, inklusive dess brandkår, samt för ett flertal kommuner. Någon avvikande mening framfördes ej.

Sammanfattningsvis föreslår sålunda utredningen, att SOS-organisationens uppbyggnad samt administration och ledning anförtrors åt telegrafverket. Organisationen bör redovisas som en särskild gren av telegrafverkets rörelse. Till denna sista fråga skall utredning-
en återkomma senare.

Utredningen anser det vara angeläget, att de lokala synpunkterna få kom-

ma till uttryck i fråga om organisationens uppbyggnad, hjälporganens medverkan m. m. Då fråga uppstår om införande av SOS-tjänst inom visst område, eller eljest när så är nödvändigt, bör telegrafverket därför på lämpligt sätt inhämta den lokala meningen.

För den vanliga telefontrafiken gäller enligt det av Kungl. Maj:t fastställda telefonreglementet, att telegrafverket icke ansvarar för olägenhet eller förlust, som kan orsakas genom oriktigt expedierat, uteblivet eller försenat telefonsamtal, genom avbruten telefonförbindelse eller genom störningar i telefonsamtal. Telegrafverket ansvarar ej heller för olägenhet eller förlust, som kan orsakas genom uteslutning, ofullständighet eller oriktighet i telefonkatalog. Det är nödvändigt, att liknande förbehåll gälla i fråga om SOS-organisationen. Då densamma skall utgöra en del av telegrafverkets rörelse, anser utredningen, att nämnda förbehåll komma att gälla utan att särskilt stadgande därom behöver göras.

VII. SOS-ORGANISATIONEN OCH DET AUTOMATISKA TELEFONSYSTEMET

Frågan om inrättande av en SOS-organisation skulle ej ha behövt upptagas just nu, om icke särskilda skäl härtill förelegat, vilket också framgår av direktiven för utredningen. Utredningen har tidigare framhållit nödvändigheten av att organisationen bygger på det reguljära telefonnätet. Förutsättningen för att så skall kunna ske är emellertid, att erforderliga tekniska åtgärder kunna genomföras och att de härmed förenade kostnaderna bli rimliga. Automatiseringen av landets telefonnät sker efter en viss plan. Till slutskedet av denna plan hör frågan om automatisering av den långväga telefontrafiken. Automatiseringen kräver mycket stora kapitalutlägg, såväl för mellanortsledningar (kablar) som för stationsutrustningar. Av denna anledning är det nödvändigt, att alla behov, t. ex. för SOS-organisationen, som i ett slutskede skola vara tillgodosedda, äro kända redan vid en så tidig tidpunkt, att hänsyn kan tagas till dem under utbyggnaden av telefonnäten. Det är nämligen ofta svårt och i varje fall förenat med betydande kostnader att i efterhand vidtaga förändringar i befintliga anläggningar.

Det nu sagda gäller även anropsnummer för SOS-anrop, vilket sålunda bör fastställas så tidigt som möjligt. Anropsnummer 90 00 00 är ur allmänhetens synpunkter lämpligt och har den fördelen, att ibruktagandet av detsamma endast obetydligt inverkar på automatiseringsplanen. Telefonnummer, som

börja med 90, ha nämligen hittills tilldelats endast ett fåtal abonnenter vid mindre stationer på landsbygden. Införes numret 90 00 00, måste numren till nämnda abonnenter ändras. Kostnaderna härför äro emellertid obetydliga och böra enligt utredningens uppfattning helt bestridas av telegrafverket. Numret har på utredningens anhållan tills vidare reserverats av telegrafstyrelsen. Härigenom blockeras dock ej mindre än 10 000 telefonnummer inom var och en av de nätgrupper, där sexsiffriga abonnentnummerserier förekomma, och 1 000 nummer där abonnentnumren äro femsiffriga. Det totala antalet nätgrupper beräknas, som tidigare sagts, komma att uppgå till 330. Det torde därför lätt inses, att det skulle vara förenat med stora svårigheter och kostnader att i en framtid införa numret 90 00 00 för det nu ifrågavarande exklusiva ändamålet, om det redan vore taget i bruk inom samtliga nätgrupper.

För att komma i förbindelse med SOS-centralen har den hjälpsökande alltså att taga numret 90 00 00 på telefonapparatens fingerskiva, oavsett var i riket han befinner sig. Anropet dirigeras därvid automatiskt till rätt SOS-central, dvs. den SOS-central inom vars område han vistas. Han skall sålunda ej behöva taga något riktnummer för det fall att SOS-centralen ligger inom annan nätgrupp än den där han befinner sig.

För att möjliggöra detta enkla och

enhetliga sätt för SOS-anrop erfordras ändring och i vissa fall komplettering av stationsutrustningen på SOS-områdets samtliga nätgrupps- och knutstationer, undantagsvis även på ändstationerna. Speciell utrustning måste vidare införas på den telefonstation, till vilken SOS-centralen är direkt ansluten (uppsamlingsstationen), detta för att möjliggöra för SOS-telefonisten att avgöra från vilken knutgrupp anropet kommer. Principen är därvid den, att det tagna gemensamma anropsnumret 90 00 00 av stationsutrustningen omräknas till ett för knutgruppen ifråga individuellt gruppnummer på uppsamlingsstationen. För varje sådant gruppnummer anordnas erforderligt antal ledningar till SOS-centralen. Ett SOS-anrop, som inkommer till centralen på en ledning tillhörande visst gruppnummer, kan sålunda endast härröra från motsvarande knutgrupp. Denna kan alltså lätt identifieras av SOS-telefonisten.

De nämnda ledningarna mellan SOS-centralen och uppsamlingsstationen komma att bli exklusiva för SOS-verksamheten. Deras antal får bestäm-

mas för varje gruppnummer (knutgrupp) beroende på omfattningen av SOS-trafiken från respektive knutgrupper. Med hänsyn till dels att flera samtidiga SOS-anrop från samma knutgrupp vid behov böra kunna komma fram, dels att man vid fel på en ledning bör ha åtminstone en ledning som reserv, bör dock antalet ledningar icke understiga två för någon knutgrupp.

Å andra sidan måste SOS-organisationen anpassas till det automatiska telefonsystemet. Sålunda är det, såsom tidigare framhållits, önskvärt att förlägga SOS-centralerna till telegrafverkets nätgruppsstation på ifrågakommande platser. Om flera nätgruppsstationer kunna ifrågakomma och någon av dessa utgöres av när- eller fjärrförmedlingsstation, bör SOS-centralen förläggas till sådan station. Därigenom blir det möjligt att för SOS-samtal utnyttja de förstärkaranordningar, som dessa stationer komma att utrustas med. Härigenom erhålles tillfredsställande ljudöverföring i sådana fall, då ledningskombinationen annars bleve ofördelaktig i detta avseende.

VIII. SOS-ORGANISATIONENS FÖRHÅLLANDE TILL FÖRSVARET

Enligt direktiven för utredningen skulle SOS-organisationens förhållande till civilförsvaret och möjligheterna för en samverkan med detta utredas. Utredningen har emellertid ansett sig även böra undersöka, huruvida organisationen jämväl kan bli av värde för det militära försvaret. Med anledning härav har utredningen, såsom tidigare redovisats, haft överläggningar med representanter för både civilförsvarsstyrelsen och försvarsstaben.

Civilförsvaret har under fred inga åligganden att ingripa mot skador, med undantag av att det, i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar, vid krigsfara skall ingripa jämväl mot annan brand eller skada än sådan som förorsakas av fientlig verksamhet. På grund härav torde det ej vara möjligt att under fred ha SOS-organisationen inordnad i civilförsvaret.

Det militära försvaret har helt andra uppgifter än som skola tillkomma SOS-organisationen, varför det ej ens torde behöva ifrågasättas, att densamma, vare sig under fred eller krig, skall ingå i den militära organisationen.

Vad ovan sagts utesluter ej, att SOS-organisationen under krig kan få betydelse för allmänheten i förhållanden, som beröra såväl civilförsvaret som det militära försvaret.

I civilförsvarshänseende är riket indelat i civilförsvarsområden. Varje landsfiskalsdistrikt och stad, som ej ingår i landsfiskalsdistrikt, utgör i princip ett civilförsvarsområde. Inom civil-

försvarsområde utövas den omedelbara ledningen av civilförsvaret av en civilförsvarschef. Om det för förbindelse-tjänstens ändamålsenliga anordnande eller av annan anledning finnes erforderligt, äger civilförsvarsstyrelsen på framställning av länsstyrelsen förordna, att två eller flera civilförsvarsområden inom samma län skola sammanföras till en civilförsvarskrets. Ledningen av civilförsvaret inom sådan krets utövas i den utsträckning länsstyrelsen bestämmer av en kretschef, vilken förordnas av länsstyrelsen. De civilförsvarsområden, som beröra det i tidigare sammanhang studerade SOS-området av normaltyp, Boråsområdet, framgå av fig. 4. Civilförsvarsområdena ha där givits den omfattning, som motsvarar respektive landsfiskalsdistrikt enligt 1947 års landsfiskalsutrednings förslag till ny landsfiskalsorganisation. Borås stad utgör eget civilförsvarsområde.

Inom varje civilförsvarsområde skall finnas allmänt civilförsvaret, dvs. en samhällets organisation för att bl. a. lämna hjälp åt allmänheten vid skador och vissa andra av ett krig förorsakade förhållanden. Det allmänna civilförsvarets arbetsuppgifter äro uppdelade på olika tjänstegrenar. Dessa äro:

Ordnings- och bevakningstjänst, observations- och förbindelsetjänst, brandtjänst, teknisk tjänst, gasskyddstjänst, sjukvårdstjänst, utrymnings- och socialtjänst samt undanförsel- och störingstjänst. Av tjänstegrenarnas be-

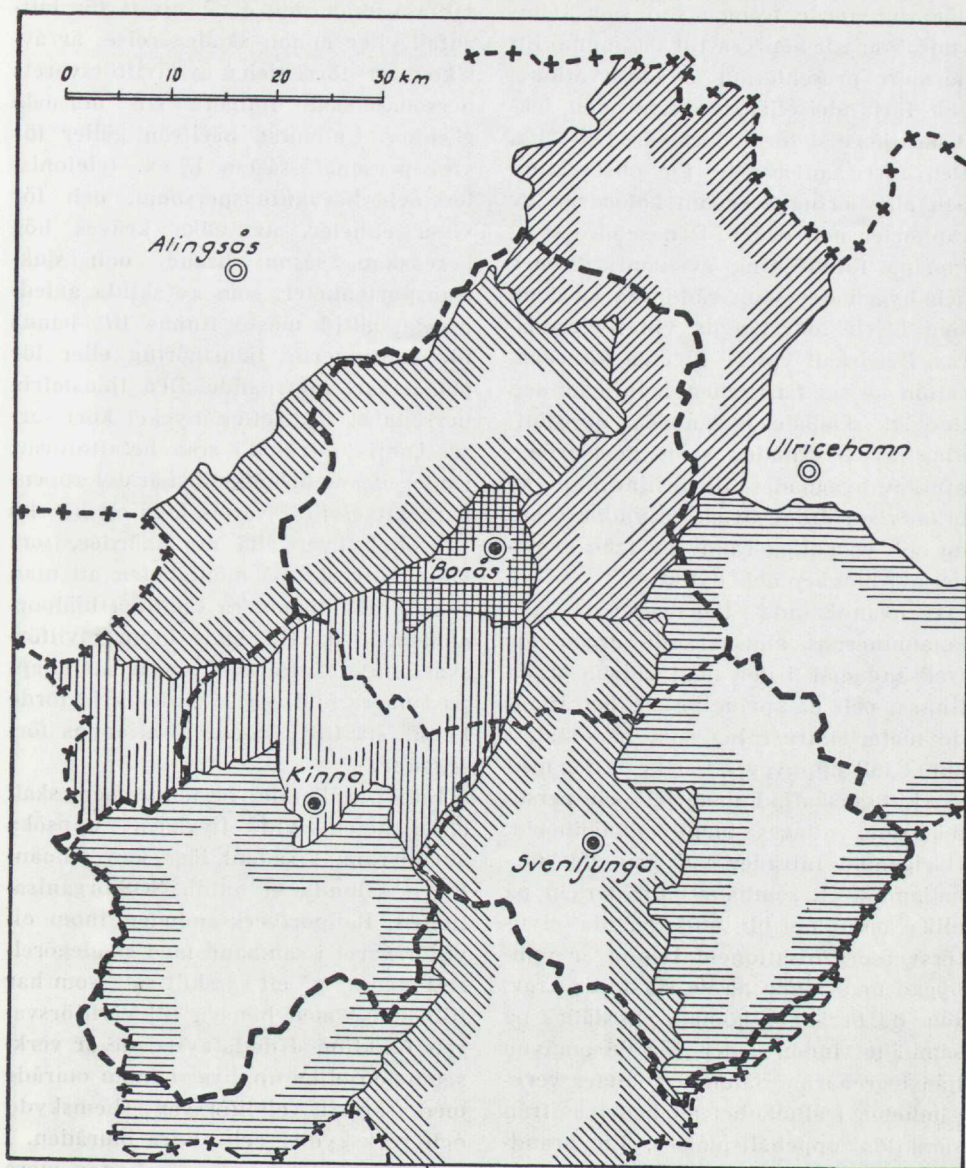

Fig. 4. Civilförsvarsområden, som beröra Borås SOS-område.

nämning torde framgå vad som i hufvudsak är att hänföra till desamma. En närmare presentation av observations- och förbindelsetjänsten samt den tekniska tjänsten torde dock vara behöfelig. Den förra är avsedd för observation och alarmering ävensom befordran av rapporter och order. Den senare skall ingripa för röjning av samfärdsleder och byggnader samt räddning av dem, som blivit inneslängda vid byggnadsras. Den skall vidare ingripa för reparation av samfärdsleder, ledningar och lindrigt skadade byggnader, uppställning av byggnader samt bortsprängning av byggnader till förhindrande av brands spridning ävensom undanförande och oskadliggörande av icke exploderade bomber och dylikt.

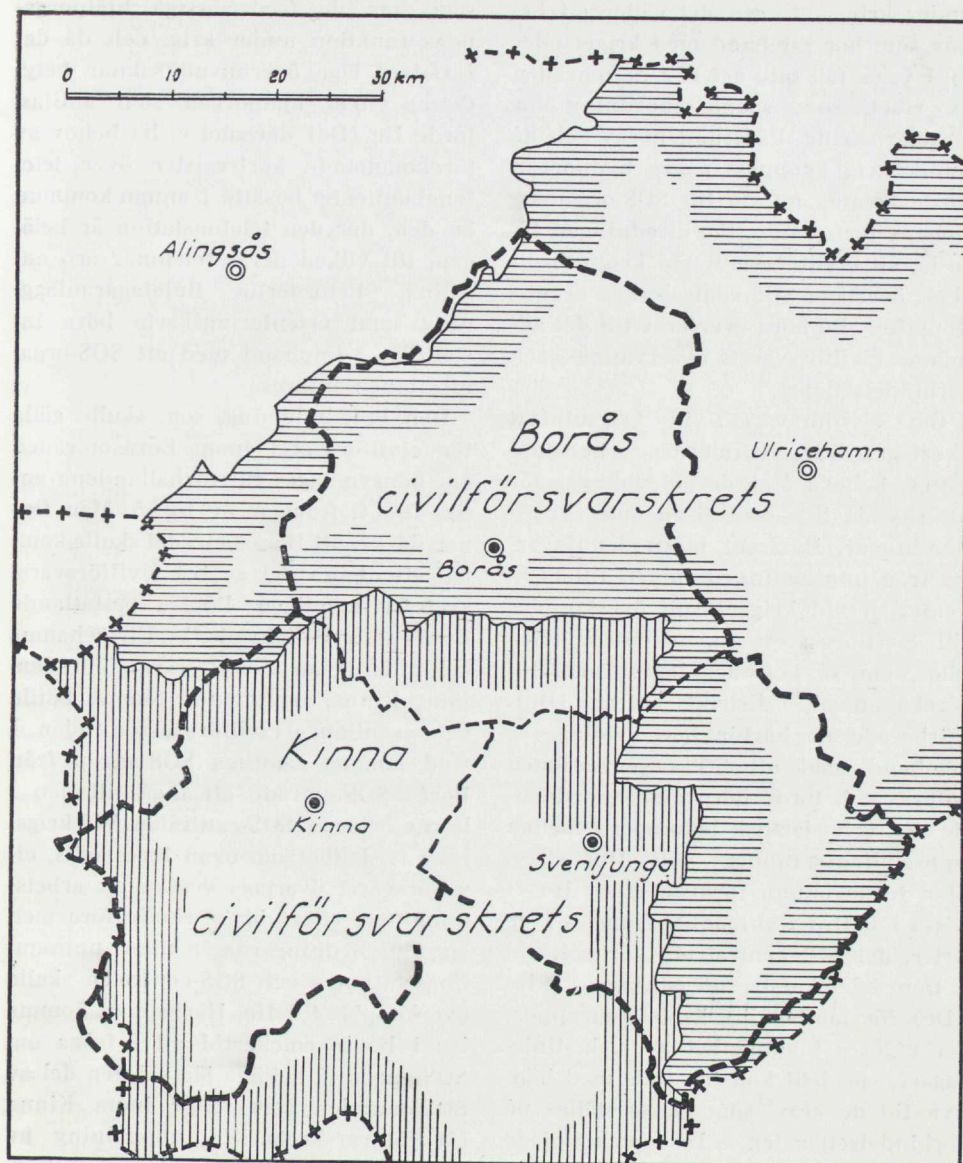
I ovannämnda tjänstegrenar ingå kommunernas motsvarande organ för fredsändamål, i den mån sådana organ finnas, och då i princip såväl beträffande materielutrustning som personal. I annat fall uppbygges tjänstegrenen med särskilt anskaffad materiel och personal, som uttages bland allmänheten. Härigenom inträder vid krig det förhållandet, att samhällets hjälporgan på olika områden bli underställda civilförsvarsorganisationen. Denna är uppbyggd med tanke på de särskilda krav, som då beräknas komma att ställas på samhället inom ramen för de angivna tjänstegrenarna. Sålunda kommer verksamheten i allmänhet att bedrivas från särskilda uppehållsplatser. En brandkår är därför i regel i sådant läge stationerad på annan plats än normalt, och motsvarande förhållande kan bli fallet för vissa andra organ. Den fredsmässiga läkarvården kommer i krig att avsevärt inskränkas, enär ett stort antal civila läkare då kommer att ingå i den militära sjukvården.

Under de tider av ett krig, då ett ci-

viltförsvarsområde ej är utsatt för luftanfall eller annan skadegörelse, är avsikten att större delen av civilförsvarets personal skall fullgöra sin normala gärning. Undantag härifrån gäller för viss personal, såsom t. ex. telefonister och bevakningspersonal, och för vissa enheter, av vilka kräves hög beredskap, såsom brand- och sjuktransportenheter, som av skilda anledningar alltid måste finnas till hands för kontinuerlig tjänstgöring eller för omedelbart ingripande. Den tjänstefria personalen skall efter mycket kort varsel kunna inträda i sina befattningar. Under dessa förhållanden är det uppenbart, att civilförsvarets ledning bör ha överblick över alla de åtgärder, som kunna inverka på möjligheten att utan tidsutdräkt disponera samtliga hjälporgan, som stå till buds inom civilförsvarsområdet. Härav framgår att knappast några hjälporgan under krig torde kunna stå till SOS-organisationens förfogande.

Enligt gällande bestämmelser skall allmänheten vid flyglarm uppsöka skyddsrum. I sådant läge kan allmänheten sålunda ej anlita SOS-organisationen. Rapportverksamheten inom civilförsvaret i samband med skadegörelse fungerar på ett särskilt sätt, som har tillkommit med hänsyn till civilförsvarets funktion. I detta avseende är verksamheten olika uppbyggd inom område med särskilt civilförsvar (hemskydd och verkskydd) och andra områden. I det förra fallet är organisationen mera omfattande än i det senare. SOS-organisationen torde varken i det ena eller andra fallet till någon del kunna ersätta civilförsvarets förbindelsetjänst.

Emellertid måste man räkna med att allmänheten, som i fredstid vant sig vid att i nödlägen vända sig till SOS-tjänsten, torde komma att göra detta även

- Gräns för SOS-område och samtidigt gräns för nätgrupp
- - - Gräns mellan nätgrupper inom SOS-området
- + - + - Länsgrens
- Gräns mellan civilförsvarskretsar

Fig. 5. Civilförsvarskretsar, som beröra Borås SOS-område.

under krig, antingen det gäller ett behov som har samband med kriget eller ej. I varje fall blir det så i de områden av riket, som sakna anordning för flygalarmering. På grund härav och då under krig knappast några hjälporgan torde komma att stå till SOS-organisationens förfogande, får utredningen föreslå, att civilförsvaret vid krigsutbrott skall övertaga SOS-centralernas arbetsuppgifter. De böra överföras till det allmänna civilförsvarets observations- och förbindelsetjänst.

Om civilförsvaret vid krigsutbrott övertager SOS-centralernas arbetsuppgifter, behöva åtgärder ej vidtagas för att skydda SOS-centralerna mot krigshandlingar. Däremot måste ledningarna från uppsamlingsstationen till SOS-centralen vid krigsutbrott överkopplas till civilförsvarets huvudcentral (Hc) eller, om så befinnes lämpligare, till förekommande distriktscentral (Dc). Förberedelser härför böra vidtagas i samband med att SOS-organisationen införes och torde böra avse anordnande av erforderliga ledningar mellan uppsamlingsstationen och Hc (Dc). Man torde kunna förutsätta, att Hc (i vissa fall Dc) i allmänhet finnes på de orter, där SOS-central blir förlagd.

Den teletekniska utrustningen i Hc (Dc) för mottagning av telefonrapporter utgöres i allmänhet av s. k. linjetagare, speciellt konstruerade med hänsyn till de krav, som måste ställas på förbindelsetjänsten. De omkopplade SOS-ledningarna kunna emellertid ej intagas i denna linjetagaranläggning, utan en separat sådan anläggning måste installeras. För det tidigare åberopade Boråsområdet skulle denna behöva omfatta två linjetagare. Dessutom borde Hc utrustas med en likadan orienteringskarta som har föreslagits för SOS-centralen. På grund av vad ovan

sagts om de fredsmässiga hjälporganens funktion under krig, och då det i sådant läge överhuvud saknar betydelse, vilket hjälporgan som anlitas, torde Hc (Dc) däremot ej ha behov av förekommande kortregister över telefonabonnenter bosatta i annan kommun än den, där den telefonstation är belägen, till vilken deras telefoner äro anslutna. Erforderlig linjetagaranläggning samt orienteringskarta böra installeras i samband med att SOS-organisationen införes.

Den kretsindelning, som skulle gälla för civilförsvaret inom Boråsområdet, om hänsyn toges till förhållandena enligt fig. 4, framgår av fig. 5. Man finner därav, att Boråsområdet skulle komma att utgöra del av två civilförsvarskretsar, nämligen Borås, omfattande Borås stad, Bollebygds, Ås, Ulricehamns och Tranemo civilförsvarsområden, samt Kinna, omfattande Skene, Sättila och Svenljunga civilförsvarsområden. I fred komma samtliga SOS-anrop från Borås SOS-område att ingå till den i Borås belägna SOS-centralen. Vid krigsutbrott skulle, som ovan föreslagits, civilförsvaret övertaga centralens arbetsuppgifter, vilket bl. a. skulle föra med sig, att ledningarna mellan uppsamlingsstationen och SOS-centralen skulle överkopplas till Hc. Härigenom komme Hc i Borås emellertid att i fråga om SOS-anrop få betjäna jämväl den del av SOS-området, som faller inom Kinna civilförsvarskrets. En uppdelning av SOS-området på respektive civilförsvarskretsar skulle därför behöva vidtagas. Detta kan emellertid endast delvis genomföras på grund av bristande överensstämmelse mellan nätgrupperna och civilförsvarsområdena. I de delar, som en uppdelning i åsyftad riktning skulle kunna åstadkommas, bleve de tekniska anordningarna härför på be-

rörda telefonstationer emellertid komplicerade och tidsödande att utföra. Då dessa anordningar ej skulle få någon funktion i den fredsmässiga utrustningen, borde de följaktligen ej iordningställas förrän vid krigsutbrott. Enligt utredningens uppfattning bör det emellertid ej förekomma, att man i sådant läge verkställer tidsödande arbeten av den art, varom här är fråga. Med anledning härav har utredningen ej gjort några beräkningar över vad dylika anordningar skulle kosta. Kostnaderna för genomförandet inom riket i dess helhet komme emellertid säkerligen att uppgå till betydande belopp. På grund av vad sålunda framhållits får utredningen föreslå, att civilförsvaret på den ort, där SOS-central blir belägen, vid krigsutbrott skall övertaga SOS-centralens arbetsuppgifter utan hänsyn till civilförsvarets kretsindelning. I samband därmed böra de SOS-telefonister, som oundgängligen kunna erfordras för att biträda i den sålunda utökade observations- och förbindelsetjänsten inom civilförsvaret, ställas till dess förfogande.

Vad utredningen ovan sagt om civilförsvarets övertagande av SOS-centralernas arbetsuppgifter vid krigsutbrott bör gälla även då beredskapstillstånd intages utan att riket är i krig, om beredskapen är så omfattande, att erforderliga hjälporgan ej längre stå till SOS-organisationens förfogande.

I fråga om det militära försvaret skall

allmänheten ha rätt att anlita SOS-organisationen både under fred och krig för rapportering av iakttagelser i olika avseenden av värde för militär myndighet. Därvid bör den påringande vidarekopplas eller hans meddelande vidarebefordras till ett militärt organ inom eller utanför SOS-området utan att upplysning lämnas vare sig om organets namn, förläggningssort eller telefonnummer. Det torde böra ankomma på militär myndighet att utse dylikt organ.

Som förut framhållits kommer SOS-organisationen i princip att nyttja det reguljära telefonnätet. Under krig kommer telefonnätet givetvis att utsättas för skadegörelse. Följden härav blir, att kommunikationen via numret 90 00 00 kommer att beröras av skadegörelsen i samma utsträckning som den vanliga telefontrafiken. Att genom särskilda åtgärder åstadkomma snabb reparation av förbindelsen 90 00 00 låter sig icke göra. Man måste därför göra klart för sig, att förbindelsen visserligen kan bli till nytta under krig, men att den ej med säkerhet alltid kommer att fungera. Vid katastrofskada på en uppsamlingsstation torde det till och med kunna bli så, att förbindelsen ej kommer att kunna återställas förrän efter krigshandlingarnas slut. Detta är naturligtvis beklagligt, men förhållandet blir i ett sådant läge detsamma för flertalet abonnenter vid stationen.

IX. ANLÄGGNINGS- OCH DRIFTKOSTNADER

M. M. FÖR SOS-ORGANISATIONEN SAMT

KOSTNADERNAS BESTRIDANDE

Allmänt

För att i möjligaste mån tillförlitligt kunna beräkna, hur stora kostnaderna komma att bli för en fullt utbyggd SOS-organisation, vore det givetvis nödvändigt att i första hand ha en fast plan över landets indelning i SOS-områden. Utredningen har tidigare framhållit, att en sådan plan varken kan eller bör upprättas nu. Kostnadsberäkningen måste därför grundas på undersökning av ett eller flera typområden.

Det tidigare omnämnda Boråsområdet kan givetvis även i detta sammanhang läggas till grund för ett bedömande. Fråga är emellertid, om ytterligare områden behöva undersökas. Fördelen med Boråsområdet består i att automatiseringen där redan är fullt genomförd och att området, som tidigare framhållits, kan betraktas såsom representativt i olika avseenden. I andra delar av riket är automatiseringen med få undantag ännu ej genomförd inom så stora sammanhängande områden. Ett av dessa undantag utgöres visserligen av Stockholm och trakten däromkring, men här äro, som tidigare påpekats, förhållandena så speciella, att de böra bli föremål för särskilda överväganden vid den tidpunkt, då organisationen skall genomföras där. Skäl tala för att de ekonomiska beräkningarna i stort sett böra kunna göras på grundval av förhållandena enbart inom Boråsområdet. Det måste emellertid erinras om,

att det tillgängliga statistiska materialet ej giver en representativ bild av den anropsfrekvens, som kan väntas. Detta är beklagligt, särskilt därför att anropsfrekvensen direkt inverkar på personalkostnaden, som utgör den ojämförligt största delen av driftkostnaden. Å andra sidan måste man komma ihåg, att personalbesättningen på en SOS-central aldrig kan bli mindre än en person åt gången. Vid de bedömanden, som gjorts i denna fråga beträffande Boråsområdet, har utredningen kommit fram till att det förmodligen kan väntas bli tillräckligt med denna personalbesättning. I fråga om antalet invånare torde Boråsområdet enligt en preliminär beräkning bli det sjunde eller åttonde området i storleksordning. Det kan följaktligen beräknas, att ej mindre än 103 av de 110 centralerna skulle bli jämställda ur arbetskraftsynpunkt.

Anläggningskostnaderna för genomförande av SOS-organisationen inom vart och ett av de berörda 103 SOS-områdena kunna också beräknas bli av samma storleksordning som för Boråsområdet. Härvid är att märka, att utrustningen på SOS-centralerna, som drar en stor del av anläggningskostnaderna, torde bli i huvudsak lika för var och en av centralerna. De övriga anordningarna kunna variera, men då det här gäller ett så stort antal områden, kan man räkna med att olikheter na utjämna varandra.

Kostnaderna för Boråsområdet

En beräkning av kostnaderna för SOS-organisationens genomförande inom Boråsområdet har givit nedanstående resultat. Kostnaderna äro grundade på det pris- och löneläge, som gällde i juni 1950, och äro i övrigt beräknade efter förhållandena vid denna tidpunkt.

Anläggningskostnader

Anordningar på telegrafverkets telefonstationer inom området, exklusive anordningar för samtalsautomater	kr 19 625:—
SOS-centralen	„ 11 500:—
Ledningskostnader	„ 3 550:—
Utrustning på civilförsvarets Hc (Dc)	„ 4 000:—
Diverse och utjämning	„ 1 325:—
Summa kronor	40 000:—

Driftkostnader per år

Hyra, inklusive uppvärmning, belysning och städning	kr 500:—
Avlönings- och andra personalkostnader (vikarier, övervakning, administration, sjukvård och pensionering)	„ 37 700:—
Ränta 3,25 % på kr 40 000:—	„ 1 300:—
Amortering, 15 år, 5,28 % av kr 40 000:—	„ 2 112:—
Underhåll, 2 % av kr 40 000:—	„ 800:—
Samtalskostnader i samband med uppringning av hjälporgan	„ 5 000:—
Diverse och utjämning	„ 88:—
Summa kronor	47 500:—

Amorteringstid och samtalsavgifter

Emedan den tekniska utrustningen till övervägande del kommer att bestå av nykonstruktioner och telefontekniken fortfarande är under stark utveckling, har utredningen räknat med en amorteringstid av 15 år. Amorteringen utgör endast en mindre del av driftkostnaderna, varför frågan om amorteringstidens längd ej har någon större betydelse.

Posten "Samtalskostnader i samband med uppringning av hjälporgan" torde tarva en närmare förklaring. I samband därmed är det lämpligt att i korthet först redogöra för abonnemangsavgiften i helautomatiska telefonnät. Den utgöres dels av en grundavgift (15 kr/kvartal), dels av en avgift per samtalsräknaremarkering (4 öre)¹.

På telefonstationerna finnes en samtalsräknare för varje telefonapparat (huvudabonnemang). Den markerar automatiskt utväxlade samtalsperioder från telefonapparaten enligt följande principer.

1. För varje samtal, som kommit till stånd inom egen station (lokalsamtal) markerar samtalsräknaren en period, oberoende av samtalets varaktighet.

2. För varje samtal, som kommit till stånd mellan olika stationer inom en och samma nätgrupp, markerar samtalsräknaren varje påbörjad samtalsperiod om 6 minuter.

3. För varje samtal, som kommit till stånd mellan stationer inom olika nätgrupper, markerar samtalsräknaren varje påbörjad samtalsperiod. Dennas längd står i visst förhållande till det avstånd, över vilket man telefonerar,

¹ Fr. o. m. den 1 juli 1951 höjes grundavgiften till 18 kr/kvartal och den rörliga avgiften till 5 öre.

på så sätt, att ju längre avståndet är, desto kortare blir samtalsperioden. F. n. äro samtalsperioderna följande: 3 minuter, 90 sekunder, 30 sekunder och 18¹ sekunder.

För samtal mellan en hjälpsökande och ett hjälporgan komma tvenne ledningskombinationer att tagas i anspråk. Den första, a), utgöres av ledningar mellan den anropande telefonapparaten och SOS-centralen och den andra, b), av ledningar mellan SOS-centralen och hjälporganets telefonapparat. Ett SOS-samtal kommer egentligen att bestå av två samtal, nämligen det första, som utväxlas med SOS-centralen på enbart ledningskombinationen a), och det andra, som utväxlas med hjälporganet över ledningskombinationerna a) och b).

Kostnaden för ett samtal enligt a) kommer att drabba abonnenten. Den anropande telefonapparatens samtalsräknare träder nämligen i funktion i samma ögonblick som SOS-telefonisten svarar. I och med att telefonisten ringt upp hjälporganet och detta har svarat, träder även samtalsräknaren för den därigenom uppkopplade förbindelsen, kombinationen b), i funktion. Båda samtalsräknarna förbli i funktion så länge SOS-samtalet pågår. Härvid är emellertid att märka, att antalet markeringar på samtalsräknaren a) endast beror på avståndet mellan den anropande telefonapparaten och SOS-centralen och sålunda ej på avståndet mellan nämnda telefonapparat och hjälporganet. Den hjälpsökande får alltså betala för hela den tid hans samtal varar, men endast efter den taxa, som betingas av avståndet till SOS-centralen,

eller med andra ord för användandet av ledningskombinationen a). Utredningen anser att detta är riktigt, då allmänheten ej bör ha annan kostnad än den, som belöper på förbindelsen till SOS-centralen. Genom denna har ju samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst börjat träda i funktion, och dess tjänster åt allmänheten böra ej vara avgiftsbelagda. Kostnaderna för begagnande av ledningskombinationen mellan SOS-centralen och hjälporganet böra därför betraktas såsom driftkostnader. Det härför upptagna beloppet, kr 5 000:—, motsvarar cirka 300 expeditioner per dygn, vilket förefaller rimligt med hänsyn till att invånarantalet inom SOS-området är cirka 125 000.

I kapitel V har under rubriken "Händelseförloppet vid SOS-anrop" bl. a. redogjorts för ett fall, då — innan samtliga telefonstationer blivit automatiserade — det kan bli fråga om att uttaga avgift för medverkan från station med inskränkt öppethållning. Dylika avgifter böra även betraktas såsom driftkostnader och ha inräknats i det ovannämnda beloppet 5 000 kronor.

Kostnaderna för hela riket

Anläggningskostnader. Som ovan sagts torde man kunna räkna med, att både anläggnings- och driftkostnaderna bli i det närmaste lika stora för 103 av de 110 SOS-områdena. Personalbesättningen i dessa centraler skulle behöva utgöras av en telefonist per vakt. För de återstående 7 centralerna har utredningen bedömt det maximala personalbehovet under dagtid vara: Uppsala 2, Örebro 2, Hälsingborg 3, Norrköping 3, Malmö 3, Göteborg 4 och Stockholm 6 eller sammanlagt 16 telefonister utöver det antal som erfordras i normalfallet.

Anläggningskostnaderna för de 103 centralerna kunna, som tidigare sagts,

¹ Fr. o. m. den 1 juli 1951 ändras denna periodlängd till 20 sekunder.

beräknas med utgångspunkt från kostnaden för Boråsområdet. För de övriga sju områdena torde anläggningskostnaderna i stort sett betingas av antalet expeditiionsplatser på respektive centraler. Med ledning härav har utredningen beräknat anläggningskostnaderna för en fullt utbyggd SOS-organisation till $110 \times 40\,000 + 16 \times 11\,500 = 4\,584\,000$ kronor eller avrundat 4 600 000 kronor.

Driftkostnader. De årliga driftkostnaderna för organisationen skulle uppgå till 5 850 000 kronor enligt följande specifikation.

Hyra, inklusive uppvärmning, belysning och städning	kr	60 000:—
Avlönings- och andra personalkostnader (vikarier, övervakning, administration, sjukvård och pensionering)	„	4 700 000:—
Ränta, 3,25 % på kr 4 600 000:—	„	149 500:—
Amortering, 15 år, 5,28 % av kr 4 600 000:—	„	242 880:—
Underhåll, 2 % av kr 4 600 000:—	„	92 000:—
Samtalskostnader	„	600 000:—
Utgjämning	„	5 620:—
Summa kronor		5 850 000:—

Detta belopp kommer emellertid att kunna avsevärt reduceras på grund av förhållanden, som redovisas i det följande.

Som utredningen tidigare framhållit, skulle vissa besparingar kunna göras beträffande driftkostnaderna, främst personalkostnaden, om SOS-central för-lades till telegrafverkets telefonstation

på platsen. Sådan besparing torde kunna uppnås i fråga om ett 70-tal centraler. I dessa fall torde det nämligen bli möjligt att under vissa tider på dygnet samordna SOS-organisationens arbetsuppgifter med telegrafverkets övriga verksamhet. Sålunda håller utredningen för troligt, att trafiken vid dessa SOS-centraler nattetid ej blir av större omfattning än att den kan skötas av telefonstationens ordinarie nattpersonal. De telefonstationer, varom här är fråga, äro de förmedlingsstationer, som komma att ingå i det automatiserade telefonnätet, samt vissa andra stationer, som under överskådlig framtid komma att ha manuell betjäning för viss trafik. Den sammanlagda besparingen för år vid fullt utbyggd organisation har beräknats till omkring 825 000 kronor, med vilket belopp driftkostnaderna sålunda kunna reduceras. Längre fram i betänkandet kommer utredningen att visa, att driftkostnaderna torde kunna reduceras med ytterligare 600 000 kronor.

Tidigare har utredningen förordat införandet av sådana tekniska anordningar, att SOS-anrop skall kunna göras från samtalsautomat utan att den hjälpsökande erlägger samtalsavgift. Detta skulle möjliggöras genom viss komplettering av den nya typ av samtalsautomat, som telegrafstyrelsen avser att införa, samt genom viss komplettering av telefonstationerna. Då automatiseringsprogrammet genomförts, torde antalet samtalsautomater komma att uppgå till bortåt 10 000. Det kan ifrågasättas, huruvida icke de betydande anläggningskostnaderna för nämnda kompletteringar rätteligen borde belasta SOS-organisationen. Utredningen anser emellertid, att dessa kostnader böra bestridas av telegrafverket. Ifrågavarande anord-

ningar komma nämligen att så intimt höra samman med samtalsautomaternas och stationernas tekniska utrustning i övrigt, att en uppdelning av kostnaderna på skilda konton är svår att genomföra. Utredningen har därför ansett sig icke böra upptaga något belopp för dessa anordningar, vare sig som anläggnings- eller som driftkostnader.

Anläggningskostnadernas bestridande

Såsom tidigare föreslagits, bör SOS-organisationen utgöra en särskild gren av telegrafverkets verksamhet och redovisas som sådan. Följaktligen böra särskilda medel äskas och tillhandahållas för bestridande av anläggningskostnaderna. Den ur budgetteknisk synpunkt mest logiska utvägen vore härvid att medelstilldelningen skedde genom inrikesdepartementet. För att emellertid ej göra denna fråga invecklad föreslår utredningen, att telegrafstyrelsen i sina medelsäskanden hos kommunikationsdepartementet för automatiseringsarbetena inräknar de belopp, som erfordras för att från fall till fall utbygga SOS-organisationen. Anläggningskostnaderna komma därigenom att belasta statens affärsverksfonder: telegrafverkets fond. Telegrafverket bör därför tillgodoföras ränta och amortering på i SOS-anläggningar investerat kapital. Räntesatsen bör vara den medelprocent, som telegrafstyrelsen har att räkna med för förräntning av lånemedel i övrigt. På grund av SOS-organisationens art anser utredningen, att staten ej bör räkna med någon vinst av rörelsen.

Driftkostnadernas bestridande

Genom direkta avgifter. Frågan om driftkostnadernas bestridande kan ses ur flera synpunkter. Att basera den omfattande organisation, som det här blir fråga om, på avgifter för varje gång

som organisationen anlitas, är icke möjligt. Kostnaderna böra i stället bestridas lika av alla invånare. Deras kostnader för SOS-tjänsten böra betraktas som premiebetalning på en försäkring, som tillförsäkrar möjlighet att i nöd kunna påkalla hjälp. Av praktiska skäl är det emellertid omöjligt att från varje invånare inkassera erforderlig avgift. Andra vägar måste därför sökas för att lösa frågan om vem som skall bestrida kostnaderna.

Genom telegrafverket, dess telefonabonnemangsrörelse. Det ligger nära till hands att framföra tanken att SOS-organisationen skall betraktas som en del av telegrafverkets telefonabonnemangsrörelse och att driftkostnaderna följaktligen skola bestridas av telegrafverket. Motivet härför skulle vara, att organisationen i alla dess enskildheter kommer att vara intimt förknippad med telegrafverket och egentligen utgöra en efterföljare till den nuvarande namnanropstjänsten, men anpassad till förhållandena efter telefonautomatiseringens genomförande. Beträffande de sociala namnanropen har denna tjänst varit avgiftsfri för allmänheten och bekostats av telegrafverket. Dessa synpunkter ha också från ett par håll framförts vid de överläggningar, som ägt rum med representanter för länsstyrelser och andra myndigheter. Utredningen medger, att synpunkterna till viss del äro berättigade. Det är emellertid stor skillnad på denna sociala namnanropstjänst och den nu föreslagna SOS-organisationen. Som framhållits i annat sammanhang har den egentliga namnanropstjänsten endast förekommit vid de större telefonstationerna. Vid dessa ha de sociala namnanropen betjänats i samband med övriga namnanrop, för vilka särskild av-

gift utgått. Det är givet, att det under sådana förhållanden varit möjligt för telegrafverket att utan större men för rörelsen medgiva befrielse från annars gällande avgift. Beträffande växelstationerna vill utredningen erinra om, att obligatoriskt nummeranrop ej fordras vid växelstation, där antalet abonnenter ej uppgår till 100. Man kan sålunda säga, att namnanrop där medgives för alla abonnenter, om deras antal ej uppgår till 100. Sedan detta antal överskridits och obligatoriskt nummeranrop genomförts, har telegrafverket emellertid, då det gällt de samhällsorgan, som motsvara innehavarna av de sociala namnanropen på andra platser, låtit bero vid tidigare tillämpade namnanrop. I många fall kan man förresten säga, att det vid dessa stationer ej varit fråga om namnanrop i egentlig mening, alltså ett entydigt namn, utan allmänheten har på annat sätt framfört sitt ärende och blivit hjälpt till rätta. Med den omfattning som SOS-organisationen beräknas få, och då den skall stå öppen för alla som ha tillgång till telefon, är det ej rimligt, att kostnaderna skola bestridas enbart av de medborgare, som äro telefonabonnenter. Detta bleve ju fallet, om kostnaderna skulle belasta telegrafverket.

Förslag. Då organisationen skall vara tillgänglig för alla medborgare, men avgift ej lämpligen kan uttagas av den enskilde vid varje tillfälle, som organisationen anlitas, eller inkasseras i efterskott, föreslår utredningen, att kostnaderna bestridas av det allmänna, dvs. av staten, kommunerna och landstingen, vilka var för sig äro huvudmän för organ, som skola betjänas av organisationen. Av praktiska skäl torde man i fråga om kommunerna dock kunna in-skränka sig till endast dem, som ej ingå i landsting. I alla övriga fall skola

ju kostnaderna uttagas på samma skatteunderlag som för landsting. Under sådana förhållanden kan det ej vara ändamålsenligt att debitera dels landsting, dels ock varje i landstinget ingående kommun vad som belöper på respektive huvudmän.

Bidrag till driftkostnaderna från telegrafverket

Även om utredningen alltså anser, att SOS-organisationen bör finansieras på annat sätt än genom telefonabonnemangsrörelsen, tala dock ovan redovisade förhållanden angående namnanropen för att telegrafverket till någon del bör bidraga till driftkostnaderna. De tjänster, som telegrafverket lämnat allmänheten, då det gällt de sociala namnanropen (sid. 24) eller i avseende på andra liknande fall, ha givetvis dragit vissa kostnader, både direkta och indirekta. Det kan därför anses skäligt, då det nu skall skapas en fast organisation för denna verksamhet, låt vara väsentligt utvidgad, att telegrafverket står för någon del av kostnaderna. Då det gäller de nuvarande förhållandena, har telegrafstyrelsen, som tidigare antytts, betraktat de ifrågavarande tjänsterna mera som en i och för sig obetydlig ökning av den normala telefontjänsten än som en särskild verksamhetsgren. Utredningen anser, att de tidigare omtalade samtalskostnaderna (sid. 66) väl motsvara de utgifter, som telegrafverket haft för ifrågavarande tjänster. Dessa samtalskostnader böra därför belasta telegrafverket. I kostnadsberäkningen för en fullt utbyggd SOS-organisation ha de upptagits till 600 000 kronor för år. Beloppet inkluderar det inkomstbortfall, som uppstår för telegrafverket genom att SOS-anrop skall kunna ske från samtalsautomat utan att den telefonerande erlägger samtalsavgift (sid. 33).

Bidrag från icke statliga eller kommunala organ

Beträffande de icke statliga och kommunala organ, som föreslagits skola medverka i organisationen, erinrar utredningen om att dessa i princip skola inträda endast i de fall, då något samhällets eget organ på området ej står till buds eller då sådant organ ej finnes inom rimligt avstånd. Under dessa förutsättningar anser utredningen, att i-frågavarande organ ej kunna belastas med någon del av driftkostnaderna. Skulle förhållandena i framtiden giva anledning till annan ordning, bör det ankomma på telegrafstyrelsen att upptaga frågan till behandling.

Nettodriftkostnader

De årliga driftkostnaderna för en fullt genomförd SOS-organisation skulle, såsom tidigare visats, uppgå till 5 850 000 kronor. Genom att samordna organisationen med telegrafverkets verksamhet i övrigt kunna 825 000 kronor inbesparas, och genom bidrag från telegrafverket reduceras kostnaderna med ytterligare 600 000 kronor. Netto skulle de årliga driftkostnaderna sålunda uppgå till $5\,850\,000 - 825\,000 - 600\,000 = 4\,425\,000$ kronor.

Utredningen vill här understryka att förutsättningarna för de ekonomiska beräkningarna i vissa avseenden varit sådana, att utredningen nödgats inskränka sig till allmänna överbäganden. Det redovisade nettobeloppet angiver därför endast storleksordningen av driftkostnaderna för ett år vid 1950 års prisnivå.

Driftkostnadernas fördelning på SOS-områdena

Frågan om hur nettodriftkostnaderna skola fördelas på de olika SOS-områdena kan lösas på åtminstone två sätt.

Det ena av dessa innebär, att kostnaderna skola slås ut på de olika områdena i proportion till de verkliga kostnaderna. Dessa skola sedan fördelas mellan staten och landstingen (resp. städerna). Efter detta beräkningssätt komma emellertid glest befolkade landstingsområden att få betala proportionsvis större belopp än tätt befolkade områden, resp. städer, och kostnaden per invånare kommer också att bli olika. Utredningen anser att detta ej är lämpligt. Det andra bedömningssättet går ut på att en nytthet av denna art bör betinga samma kostnad i alla delar av riket. Enligt detta betraktelsesätt komma tätt befolkade landsdelar att tillföra rörelsen mera pengar än som erfordras för att täcka driftkostnaderna inom just dessa delar av riket. Inkomsten från ett glest befolkat område kommer däremot kanske ej att räcka till. På grund av överskottet från de befolkningsrikare landsdelarna kommer rörelsen dock att gå i hop. Utredningen har stannat för sistnämnda betraktelsesätt och föreslår sålunda, att driftkostnaderna för SOS-organisationen skola täckas genom en SOS-avgift för varje invånare och att avgiften skall vara lika stor i alla delar av riket.

SOS-avgiftens storlek och därav betingad ökning per skattekrona

Antalet invånare i riket uppgick den 1 januari 1950 till 6 986 181. Den totala årliga nettodriftkostnaden, 4 425 000 kronor, fördelad lika på var och en av dessa invånare, giver en SOS-avgift av 63,34 öre. 65 öre per invånare skulle i runt tal giva en inkomst av 4 540 000 kronor. Utredningen räknar i fortsättningen med en SOS-avgift av 65 öre per invånare och år, vilket i genomsnitt för hela riket innebär en ökning med 2,60

öre per skattekrona. Beräkningen grundar sig på antalet skattekronor enligt 1950 års beslut.

Fördelning av SOS-avgiften m. m.

Statistiken från Boråsområdet gav följande procentuella fördelning av samhällets hjälporgan: Statliga organ 14 %, landstingsorgan 26 % och eljest kommunala organ 60 %. Vid upprättandet av statistiken hade hjälporganen tillförts den kategori, som svarar mot huvudmannen i respektive fall. Hänsyn hade sålunda ej tagits till att statsbidrag utgår till avlöning åt exempelvis polis- och fjärdingsmän på landsbygden, samt distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor. Därigenom visa uppgifterna för statliga organ en för låg procentsats. Utredningen anser, att man skäligen kan räkna med talen 25, 25 och 50. Avgiften borde alltså fördelas med 25 % på statsverket och 75 % på landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting. Utredningen har emellertid ifrågasatt, huruvida denna fördelning ur alla synpunkter är riktig. Den torde vara tämligen rättvisande, om hänsyn endast toges till att respektive huvudmän skola bestrída kostnaderna för de egna organ, som skola betjänas av SOS-organisationen. Emellertid kunna även andra synpunkter läggas på frågan. Organisationen torde bli till stor nytta och båtнад för allmänheten, vilket omvitnats vid överläggningarna med representanter för länsstyrelser och andra myndigheter. Kommunerna kunna emellertid ej själva lösa uppgiften. Det måste därför anses vara ett statligt intresse att frågan blir ordnad. Av denna anledning anser utredningen, att ett bidrag till kostnaderna, utöver statens andel i egenskap av huvudman för vissa organ, är befogat. Då det gällt att ta ställning till bidragets storlek har utredningen emel-

lertid varit tveksam. Efter ingående överbäganden har utredningen stannat för 10 %. Utredningen föreslår, att statsverkets procentuella andel och bidrag bestämmes till 35 %. Staten skulle således bidraga till SOS-organisationens drift med 35 % av den avgift per år och invånare, som blir gällande, och landstingen respektive städer, som ej deltaga i landsting, med 65 % av denna avgift. Vid en SOS-avgift av 65 öre per invånare och år skulle alltså falla på staten 22,75 öre och på landstingen (resp. städer) 42,25 öre per invånare och år. Enligt denna princip skulle vid fullt utbyggd organisation statens kostnad i runt tal uppgå till 1 590 000 kronor och landstingens (resp. städers) till 2 950 000 kronor per år.

Att mäta betydelsen av SOS-organisationens tjänster i reda pengar är omöjligt. Utredningen är emellertid övertygad om att nyttan motsvarar kostnaderna. Det står nämligen klart, att om enbart en eller annan stor brand skulle kunnat undvikas, om allmänheten haft tillgång till SOS-organisationen, skulle värden sparats, som kanske motsvarat hela eller stor del av den årliga driftkostnaden. Gäller det människoliv, kan ju någon jämförelse överhuvudtaget ej göras.

Utöver den direkta nytta, som SOS-organisationen otvivelaktigt kommer att medföra, torde den även kunna medverka till vissa kostnadsbesparingar.

Där särskilda anstalter för telefonvakt åt exempelvis distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor vidtagits, torde dessa anstalter i fortsättningen bli obehövligen. För Stockholms län ha kostnaderna för dylik telefonvakt uppskattats till bortåt 5 000 kronor för år. Som ett ytterligare exempel kan nämnas, att landstingsdirektören i Älvsborgs län

har meddelat, att antalet distriktssköterskor i länet är ungefär hälften så stort som skulle erfordras. Någon telefonvakt är ej ordnad. Han ansåg det möjligt att med hjälp av SOS-organisationen rationalisera distriktssköterskornas arbete, varigenom spiltiderna under deras resor skulle kunna minskas och personalbristen till någon del kunna kompenseras.

Där särskilda anstalter för läkarjour f. n. äro vidtagna, komma dessa att bli obehöfliga, om SOS-organisationen genomföres. Sjukhuscentralen i Stockholm expedierade under år 1949, som tidigare redovisats, 84 524 telefonsamtal berörande jourhavande läkare. Hela antalet expedierade samtal var 197 060. Det skulle sålunda betyda en avsevärd avlastning av sjukhuscentralens arbete, om SOS-organisationen övertog bestyret att betjäna de jourhavande läkarna.

Vid större eldsvådor händer det praktiskt taget alltid, att brandkåren får mottaga flera telefonanmälningar från allmänheten om samma brand. För att telefonmöjligheten ej skall blockeras — det kan ju inträffa ytterligare eldsvåda eller olyckshändelse — måste brandkårens telefonanläggning dimensioneras efter dylika toppbelastningar och i vissa fall extra telefonpassning ordnas. Det förefaller utredningen genomförligt, att SOS-telefonisten i dylika fall frågar de anropande om var det brinner. Visar det sig gälla en redan anmäld brand, bör SOS-telefonisten givetvis upplysa om att brandkåren är alarmerad. Därigenom behöver samtalet ej vidarekopplas till brandkåren. Detta skulle förmodligen medföra, att antalet ledningar till och motsvarande kostnader för brandkåren kunde minskas samt att viss personalbesparing kunde göras, särskilt vid större kårer.

I fråga om brandförsvaret må även

erinras om den anvisade möjligheten att från SOS-centralerna utlösa brandalarmeringsanordningar i samhällen, där svårighet föreligger att ordna särskild brandalarmeringscentral. SOS-organisationen torde sålunda kunna medverka till en kostnadsbesparande lösning av landsbygdens brandalarmeringsproblem.

Till vad ovan framhållits kan läggas, att även vissa kommunala tekniska verk, såsom vatten-, gas- och elverk, som ha behov av jourtjänst, torde kunna göra viss besparing genom att anlita SOS-organisationen. Så torde måhända bli förhållandet jämväl inom polisväsendet.

Den kostnad, beräknad efter 42,25 öre per invånare, som skulle belasta landstingen (resp. städerna) vid fullt utbyggd SOS-organisation och en SOS-avgift av 65 öre, redovisas i vidstående tabell.

SOS-avgiftens fastställande m. m.

SOS-avgiften bör fastställas av Konungen efter förslag av telegrafstyrelsen. Dylikt förslag skall avlämnas före den 1 november varje år och avse påföljande budgetår. Vid beräkning av ny avgift skall hänsyn tagas till eventuellt föreliggande underskott eller överskott för SOS-verksamheten under det sisteförflutna budgetåret.

Statens andel och bidrag böra ställas till telegrafstyrelsens förfogande budgetårsvis på rekvisition av styrelsen. Landstingens (resp. städernas) andelar i kostnaderna skola debiteras kvartalsvis i förskott i likhet med vad som gäller beträffande grundavgiften för vanligt telefonabonnemang inom automatiserade områden.

Övergångstid

Förestående beräkning av SOS-avgiften till 65 öre per invånare och år ha-

Landsting och städer, som ej deltaga i landsting	Folkmängd 1 jan. 1950	SOS-av- gift à 42,25 öre per invånare och år, redovisad i hela kronor	Antal skatte- kronor enligt beslut år 1950	Ökning per skatte- krona på grund av SOS- organi- sationen, öre
Stockholms län	350 924	148 265	9 847 827	1,51
Uppsala „	153 323	64 779	3 709 453	1,75
Södermanlands län	212 252	89 676	5 045 882	1,78
Östergötlands „	261 144	110 333	5 618 359	1,96
Jönköpings „	269 614	113 912	5 731 732	1,99
Kronobergs „	157 751	66 650	2 754 552	2,42
Kalmar läns norra	93 176	39 367	1 657 982	2,37
„ „ södra	142 675	60 280	2 769 369	2,18
Gotlands län	58 946	24 905	1 079 082	2,31
Blekinge „	145 664	61 543	2 667 758	2,31
Kristianstads „	258 540	109 233	4 906 366	2,23
Malmöhus „	318 585	134 602	7 710 457	1,75
Hallands „	162 626	68 709	3 281 177	2,09
Göteborgs och Bohus län	201 836	85 276	4 021 428	2,12
Älvsborgs län	355 837	150 341	7 890 111	1,91
Skaraborgs „	248 024	104 790	4 698 172	2,23
Värmlands „	278 633	117 722	5 979 461	1,97
Örebro „	245 251	103 619	6 039 239	1,72
Västmanlands „	199 159	84 145	4 764 867	1,77
Kopparbergs „	263 984	111 533	5 860 550	1,90
Gävleborgs „	237 229	100 229	4 684 642	2,14
Västernorrlands län	282 562	119 382	5 534 270	2,16
Jämtlands „	144 207	60 927	2 620 292	2,33
Västerbottens „	231 736	97 908	3 872 263	2,53
Norrbottens „	239 145	101 039	5 360 125	1,89
Stockholms stad	733 615	309 952	31 888 509	0,97
Göteborgs „	349 145	147 514	12 606 468	1,17
Malmö „	189 232	79 951	6 163 314	1,30
Norrköpings „	84 035	35 505	2 437 044	1,46
Hälsingborgs „	71 151	30 061	2 189 696	1,37
Gävle „	46 180	19 511	1 287 979	1,51
Hela riket	6 986 181	2 951 659	174 678 426	1,69

serar sig på en för hela riket utbyggd SOS-organisation. Det har angivits en tidrymd av 15 år, innan telefonautomatiseringen, såvitt nu kan bedömas, skulle vara avslutad. SOS-organisationen har föreslagits i princip bli genomförd i område efter område allteftersom automatiseringen fortskrider. Å ena sidan bör därvid beaktas, att ett genomförande av organisationen endast inom glest befolkade områden leder till högre kostnader. Å andra sidan kan det under någon del av övergångstiden bli så, att det angivna beloppet ej behöver uttagas helt. Så torde t. ex. bli fallet, om organisationen i första hand blir införd i

befolkningsrika delar av riket och framför allt om det gäller Stockholm med omnejd.

Försvaret och kostnaderna

Som framgår av kostnadsberäkningen har utredningen ansett sig böra under anläggningskostnader upptaga ett belopp för teknisk utrustning för civilförsvaret. Detta föranledes av förslaget om att civilförsvaret i visst läge skall övertaga SOS-centralernas arbetsuppgifter. Utredningen anser skäl saknas för att belasta civilförsvaret eller det militära försvaret med dessa kostnader.

X. SAMMANFATTANDE ÖVERSIKT AV UTREDNINGENS FÖRSLAG

Utredningen vill i nedanstående punkter lämna en sammanfattande översikt av sitt förslag till införande av en SOS-organisation (SOS-tjänst).

1. För att allmänheten i nödläge skall ha möjlighet att snabbt och bekvämt nå telefonförbindelse med polis, brandkår, läkare, ambulans och andra liknande hjälporgan skall en Samhällets Olycksfalls- och Säkerhetstjänst (SOS-tjänst) anordnas.

SOS-tjänsten får icke anlitas för annat ändamål, såsom för telefonsamtal i administrativa frågor eller för privata angelägenheter.

2. Riket skall för ändamålet indelas i omkring 110 områden (SOS-områden).

3. Inom varje SOS-område inrättas en SOS-central, som skall betjänas hela dygnet och svara för SOS-tjänsten.

4. SOS-centrals huvuduppgift skall vara att sätta hjälpsökande i telefonförbindelse med ifrågavarande hjälporgan.

SOS-central skall även fungera såsom telefonvakt åt de hjälporgan, som ha behov därav. Behovet har prövats av utredningen och redovisats organ för organ.

Därjämte må kommun, i fall då så finnes ändamålsenligt, med telegrafverket träffa överenskommelse att SOS-central vid anmälan om brand skall alarmera vederbörande brandkår genom utlösning av brandsignal på kommunens härför avsedda signalanordningar.

5. Telefonnumret skall vara ett och detsamma till samtliga SOS-centraler, nämligen 90 00 00.

6. Telegrafverket skall handhava SOS-organisationens uppbyggnad, administration och ledning.

SOS-organisationen skall införas inom område efter område allteftersom automatiseringen av telegrafverkets telefonnät fortskrider och möjligheterna i övrigt så medgiva.

SOS-organisationen skall i möjligaste mån samordnas med telefondriften.

7. I driftkostnaderna skall ej inräknas någon vinst men väl kostnader för förräntning och amortering av anläggningsskapitalet.

8. Telegrafverket skall bidra till driftkostnadernas bestridande genom att medgiva avgiftsfrihet för samtal mellan SOS-centralerna och hjälporganen samt, beträffande samtalsautomater, jämväl för samtal mellan dessa och SOS-centralerna.

Telegrafverket skall dessutom bestrida kostnaderna för de tekniska anordningar, som erfordras för att möjliggöra SOS-samtal från samtalsautomat (kiosktelefon o. d.) utan att allmänheten behöver erlägga avgift.

9. Driftkostnaderna skola bestridas av staten samt berörda landsting och städer, som ej deltaga i landsting, genom en särskild och lika stor årsavgift, SOS-avgift, för varje invånare inom de delar av riket, där organisationen är införd.

Avgiften skall bestämmas av Konungen på förslag av telegrafstyrelsen.

Statsverket skall bestrida 35 % och landstingen (resp. städerna) 65 % av SOS-avgiften.

10. De årliga driftkostnaderna för en i hela riket genomförd SOS-organisation ha vid 1950 års kostnadsnivå beräknats till netto 4 425 000 kronor. Den 1 januari 1950 var invånarantalet i riket 6 986 181. SOS-avgiften skulle alltså blivit 63,34 öre per år och invånare. Vid en avgift av 65 öre per år bleve den totala avgiften för hela riket 4 540 000 kronor, varav skulle i runt tal falla på statsverket 1 590 000 kronor och på landstingen (resp. städerna) 2 950 000 kronor. Detta senare belopp motsvarar en genomsnittlig ökning per skattekro-

na för riket i dess helhet av 1,69 öre. Ökningen blir störst i Västerbottens län, 2,53 öre, och minst i Stockholms stad, 0,97 öre.

11. Om SOS-organisationen införes, beräknas besparingar kunna göras i kostnader för telefonpassning, jourtjänst och vakthållning m. m.

12. Om riket kommer i krig och under vissa förutsättningar även vid beredskapstillstånd, skall civilförsvaret övertaga SOS-centralernas arbetsuppgifter.

B I L A G O R

011/608

Dämpningsvärden för SOS-förbindelser

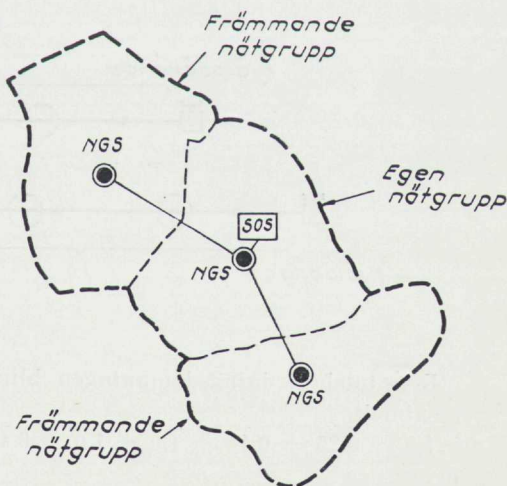
SOS-utredningens förslag till hur SOS-verksamheten skall organiseras innebär att riket indelas i ungefär 110 SOS-områden, vart och ett omfattande i medeltal 3 nätgrupper. Inom varje SOS-område inrättas en telefonistbetjäna SOS-central, som förlägges i omedelbar anslutning till nätgruppsstationen (NGS) i en av de ingående nätgrupperna. Denna nätgrupp, som bör vara centralt belägen inom SOS-området, benämnes i det följande *egen* nätgrupp, de övriga *främmande* nätgrupper, se nedanstående schematiska bild av ett SOS-område.

All SOS-trafik inom området förmedlas av SOS-centralen, vars huvuduppgift är att sätta den hjälpsökande i telefonförbindelse med vederbörande hjälporgan. När en hjälpsökande anropat SOS-centralen, gör därför SOS-telefonisten ett utgående anrop till hjälporganet, varefter hon sammankopplar de bägge förbindelserna.

Denna sammankoppling av två i och för sig normala lokal- eller mellanortsförbindelser resulterar i en typ av samtalsförbindelser, som ej förekommer vid den normala telefontrafik, för vilken nätgrupperna uppbyggas. Vissa svårigheter måste därför förutses. Ledningslängden kan bli för stor och ledningsdämpningen därmed otillåtet hög, med otillfredsställande talöverföring som följd.

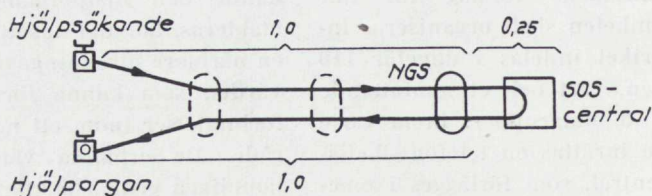
Enär den föreslagna formen för SOS-verksamhet bygger på att en fullgod telefonförbindelse mellan den hjälpsö-

kande och hjälporganet skall kunna etableras, har det ansetts önskvärt med en närmare utredning, vilka dämpningsvärden som kunna förutses vid SOS-förbindelser inom ett normalt SOS-område. De erhållna värdena bedömas lämpligen genom jämförelse med ett av Internationella rådgivande telefonkommittén (CCIF) rekommenderat maximivärde på den totala s. k. referensekvivalenten för en inhemsk telefonförbindelse. Detta maximivärde utgör 4,6 neper. Under förutsättning, att såväl den hjälpsökande som hjälporganet ha fullt moderna och effektiva telefonapparater, innebär denna norm, att själva ledningsdämpningen får uppgå till högst 3,6 neper, för att SOS-förbindelsen skall anses ha tillfredsställande talöverföring.

Den för ledningsdämpningen avgörande faktorn har visat sig vara, inom vilken nätgrupp den hjälpsökande och hjälporganet befinna sig. Man får tre olika typfall.

1. Om både den hjälpsökande och hjälporganet befinna sig inom SOS-centralens egen nätgrupp, blir ledningssammanhanget för den uppkopplade SOS-förbindelsen följande:

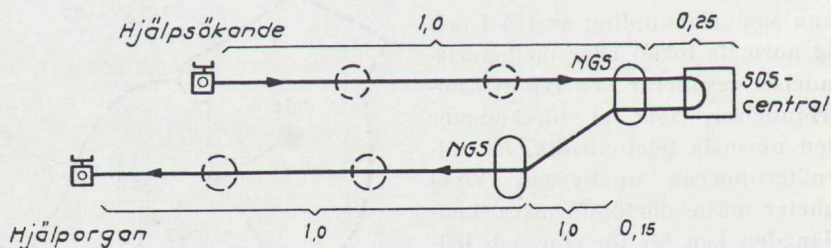

NGS betecknar här nätgruppsstation. Änd- och knutstationer ha endast antytts, eftersom de ej nödvändigtvis ingå i förbindelsen. Dämpningen i SOS-växeln och dess huvudledningar har antagits uppgå till 0,25 neper. Övriga angivna dämpningsvärden äro tillåtna maximidämpningar hos ledningar och telefonstationer i ett automatiserat nät enligt gällande normer.

Den totala ledningsdämpningen blir enligt skissen maximalt

$1,0 + 0,25 + 1,0 = 2,25$ neper, vilket är ett godtagbart värde, som medger tillfredsställande talöverföring mellan den hjälpsökande och hjälporganet.

2. I vissa fall befinner sig den hjälpsökande inom egen nätgrupp men hjälporganet i en främmande nätgrupp, eller vice versa:

Den totala ledningsdämpningen blir maximalt

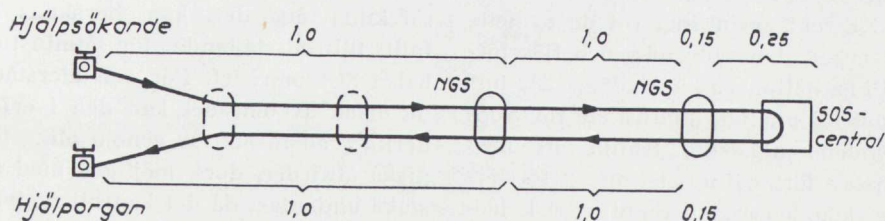
$1,0 + 0,25 + 0,15 + 1,0 + 1,0 = 3,4$ neper.

Även detta värde bör kunna tolereras, med hänsyn till att det rör sig om ett relativt sällsynt gränsfall.

3. Om både den hjälpsökande och

hjälporganet befinna sig inom en främmande nätgrupp, tillhörande SOS-om-

rådet, får man följande ledningssammanhang:

I detta fall blir den totala ledningsdämpningen maximalt

$2(1,0 + 1,0 + 0,15) + 0,25 = 4,55$ neper.

Detta värde på dämpningen överskrider med närmare 1 neper det högsta tillåtna och medger icke en tillfredsställande talöverföring mellan den hjälpsökande och hjälporganet.

Samma värde på dämpningen erhålles även för det fall att hjälporganet undantagsvis befinner sig utanför SOS-områdets gräns. Härvid förutsättes dock, att de planerade närförmedlingsstationerna inrättats.

I ovanstående kalkyl har visserligen hela tiden räknats med de maximalt tillåtna dämpningsvärdena. Man får emellertid ej tro, att dessa maximivärden endast i undantagsfall komma att uppnås, när nätgruppernas ledningsnät uppbyggas. Av ekonomiska skäl måste bl. a. ledardimensionerna i möjligaste mån hållas nere. Detta medför att ledningsdämpningen i mycket stor utsträckning kommer att ligga i närheten av maximivärdet.

Det är sålunda tydligt, att svårigheter med talöverföringen på dessa onormala SOS-förbindelser måste befaras, så snart SOS-området omfattar mer än en nät-

grupp och både den hjälpsökande och hjälporganet befinna sig inom en främmande nätgrupp. En förbättring med 1 å 1,5 neper skulle behövas för de extrema fallen.

Man kan tänka sig ett par olika möjligheter att uppnå denna förbättring av talöverföringen.

Närmast till hands ligger att anordna snörförstärkare på SOS-centralen, att inkopplas så snart samtalsförbindelsen ej är tillfredsställande. Därvid riskerar man emellertid, att förstärkaren vid vissa ledningskombinationer kan råka i självsvängning och förorsaka tjut, som omöjliggör all talöverföring. Sannolikt måste man nöja sig med en relativt måttlig förstärkning, kanske högst 1 neper för bägge riktningarna tillsammans. Denna förstärkning bör då företrädesvis komma riktningen hjälpsökande $\rightarrow$ hjälporgan till godo. För att förbättra talöverföringen i motsatta riktningen böra samtliga hjälporgan inom främmande nätgrupper erhålla telefonapparater med förbättrad sändningseffektivitet, så snart sådana bli disponibla.

En annan möjlighet är givetvis alltid tänkbar i besvärliga fall, nämligen att SOS-telefonisten överbringa den hjälp-

sökandes meddelande till hjälporganet, eller att hon rent av ger den hjälpsökande telefonnumret till hjälporganet och anmodar honom att själv ringa.

För de fall, då SOS-centralen anlägges i direkt anslutning till de av telegrafverket planerade när- och fjärrförmedlingsstationerna (se bilaga 2), torde det bli möjligt, åtminstone för SOS-centralens utgående trafik, att med hjälp av förmedlingsstationens förstärkare kompensera dämpningen i ledningen mellan SOS-centralen och de främmande nätgruppernas nätgruppstationer, så att den totala ledningsdämpningen för en SOS-förbindelse aldrig kommer att överskrida 3,4 neper,

oavsett var inom SOS-området den hjälpsökande och hjälporganet befinna sig.

Sammanfattningsvis kan man säga, att talöverföringen vid SOS-samtal utan särskilda åtgärder kan beräknas bli fullt tillfredsställande för åtminstone halva SOS-området. För den återstående delen av området kan den i erforderlig grad förbättras genom olika tekniska åtgärder, dock möjligen med enstaka undantag, då det kan bli nödvändigt att meddelandet från den hjälpsökande muntligen förmedlas av SOS-telefonisten, eller att den hjälpsökande hänvisas att själv ringa till hjälporganet.

Vidar Johansson

Tänkta orter för SOS-centraler

När SOS-organisationen framdeles skall genomföras och SOS-centralerna inrättas, vore det önskvärt att ha en väl genomtänkt och möjligast definitiv plan för rikets indelning i SOS-området. Av skäl, som redovisats på annat ställe i detta betänkande, har utredningen emellertid funnit, att en sådan plan f. n. varken kan eller bör upprättas.

Det är därför icke heller möjligt att redan nu definitivt ange de orter, där de omkring 110 SOS-centralerna skola inrättas, eftersom denna fråga intimt sammanhänger med områdesindelningen. Däremot är det möjligt att ange, vilka orter som från tekniska och ekonomiska synpunkter bli lämpliga för SOS-centralerna. En sådan ort måste nämligen uppfylla åtskilliga villkor, och endast ett begränsat antal orter kunna därför komma ifråga. Dessa villkor äro i huvudsak följande.

1. Orten bör vara huvudort inom SOS-området.

2. Ortens telefonstation måste vara en nätgruppsstation, detta av skäl som sammanhånga med talöverföringen vid SOS-samtalen. Redan detta krav begränsar antalet möjliga orter till omkring 330 för hela riket.

3. Av samma skäl bör orten ligga centralt inom SOS-området, så att områdets alla främmande nätgrupper bli direkt angränsande till egen nätgrupp (jfr bilaga 1).

4. Om förmedlingsstation eller annan nätgruppsstation med manuell avdel-

ning finnes eller planeras på ort inom SOS-området, bör som regel SOS-centralen förläggas dit, på grund av den personalbesparing och minskning av driftkostnaderna, som därigenom beräknas kunna ske.

De av telegrafverket planerade förmedlingsstationerna beräknas komma att uppgå till i runt tal 50 och övriga nätgruppsstationer med manuell avdelning till uppskattningsvis ett 40-tal. Av dessa sammanlagt ungefär 90 stationer med manuell avdelning bli ungefär 70 förlagda till orter, som även i övrigt uppfylla de ovannämnda villkoren och därför få anses tämligen självskrivna som orter för SOS-central. I övriga fall är det ej alltid lika självklart, till vilken ort SOS-centralen bör förläggas, utan man har ofta att välja mellan flera sinsemellan tämligen likvärdiga orter. Här får man då utgå från den lämpligaste utformningen av det ifrågavarande SOS-området och låta denna synpunkt avgöra SOS-centralens läge.

Nedanstående förteckning över tänkta orter för SOS-centraler är uppgjord enligt dessa principer. Det måste understrykas, att den endast är preliminär och att den kan komma att behöva ändras, dels med hänsyn till administrativa och andra krav på SOS-områdenas storlek och form, dels med anledning av de praktiska erfarenheter av SOS-verksamheten, som efter hand bli tillgängliga.

Förteckning länsvis över tänkta orter för SOS-centraler

Stockholms stad

Stockholm

Stockholms län

Östhammar

Norrtälje

Gustavsberg

Upplands Väsby, alt. Täby

Södertälje

Uppsala län

Uppsala

Enköping

Södermanlands län

Eskilstuna

Katrineholm

Nyköping

Östergötlands län

Norrköping

Linköping, alt. Mjölby

Motala

Valdemarsvik

Kisa, alt. Åtvidaberg

Jönköpings län

Jönköping

Nässjö

Tranås

Värnamo

Kronobergs län

Växjö

Ljungby, alt. Älmhult

Tingsryd (ev.)

Markaryd

Kalmar län

Kalmar

Oskarshamn

Borgholm

Västervik

Vimmerby

Gotlands län

Visby

Hemse (ev.)

Blekinge län

Karlskrona

Karlshamn

Kristianstads län

Kristianstad

Malmöhus län

Malmö

Hälsingborg

Trelleborg (ev.)

Ystad

Hörby, alt. Eslöv

Hallands län

Halmstad

Varberg

Kungsbacka, alt. Hindås (Älvsborgs län)

Göteborgs och Bohus län

Göteborg

Kungälv, alt. Varekil

Uddevalla, alt. Lysekil

Grebbestad, alt. Strömstad

Älvsborgs län

Trollhättan

Alingsås, alt. Herrljunga

Borås

Ulricehamn

Hindås, alt. Kungsbacka (Hallands län)

Mellerud

Åmål, alt. Säffle (Värmlands län)

Skaraborgs län

Falköping

Skövde

Mariestad, alt. Töreboda

Lidköping

Värmlands län

Karlstad

Säffle, alt. Åmål (Älvsborgs län)

Arvika

Filipstad

Kristinehamn, alt. Karlskoga (Örebro län)
Hagfors
Stöllet
Örebro län
Örebro
Karlskoga, alt. Kristinehamn (Värmlands län)
Askersund, alt. Hallsberg
Lindesberg, alt. Nora
Västmanlands län
Västerås
Sala
Kopparbergs län
Falun
Ludvika
Krylbo
Leksand, alt. Rättvik
Mora
Älvdalen
Särna
Malung
Gävleborgs län
Gävle
Bollnäs, alt. Söderhamn
Hudiksvall
Ljusdal
Bergsjö (ev.)
Västernorrlands län
Sundsvall
Ånge, alt. Bräcke (Jämtlands län)
Härnösand
Sollefteå
Örnsköldsvik
Ramsele, alt. Junsele

Jämtlands län
Östersund
Sveg
Bräcke, alt. Ange (Västernorrlands län)
Svenstavik
Krokom, alt. Offerdal
Järpen, alt. Åre
Strömsund, alt. Alanäset

Västerbottens län
Umeå
Storuman
Dorotea, alt. Vilhelmina
Lycksele
Skelefteå
Jörn
Slussfors, alt. Dikanäs

Norrbottens län
Luleå
Boden
Gällivare
Arvidsjaur, alt. Arjeplog
Kiruna
Jokkmokk
Överkalix, alt. Korpilombolo
Piteå
Kalix, alt. Haparanda

Denna förteckning upptar sammanlagt 135 orter, lämpliga för SOS-centraller. Av dessa äro dock 27 endast alternativa förslag, varför det verkliga antalet stannar vid 108. Fyra av dessa ha betecknats som eventuella.

Vidar Johansson

SOS-centralernas teletekniska utrustning

SOS-centralens uppgift är att förmedla samtal mellan hjälpsökande och hjälporgan, och SOS-telefonisten måste därför ha möjlighet att besvara inkommande SOS-anrop, anropa hjälporgan, sammankoppla inkommande och utgående förbindelser och övervaka uppkopplade samtal. För detta ändamål erfordras viss teleteknisk utrustning på SOS-centralen, främst en telefonväxel, SOS-växeln, till vilken alla inkommande och utgående ledningar anslutas.

SOS-växelns konstruktion. Kraven på SOS-växeln äro framför allt, att den skall vara snabb och driftsäker samt lätt och enkel att betjäna.

Växeln kan i stort sett utformas som en manuell abonnentväxel, ehuru den på grund av SOS-trafikens säregna karaktär får åtskilliga avvikande drag. Den kan vara en omkastar-, parsnöre- eller enkelsnöreväxel; alla dessa konstruktioner ha sina för- och nackdelar.

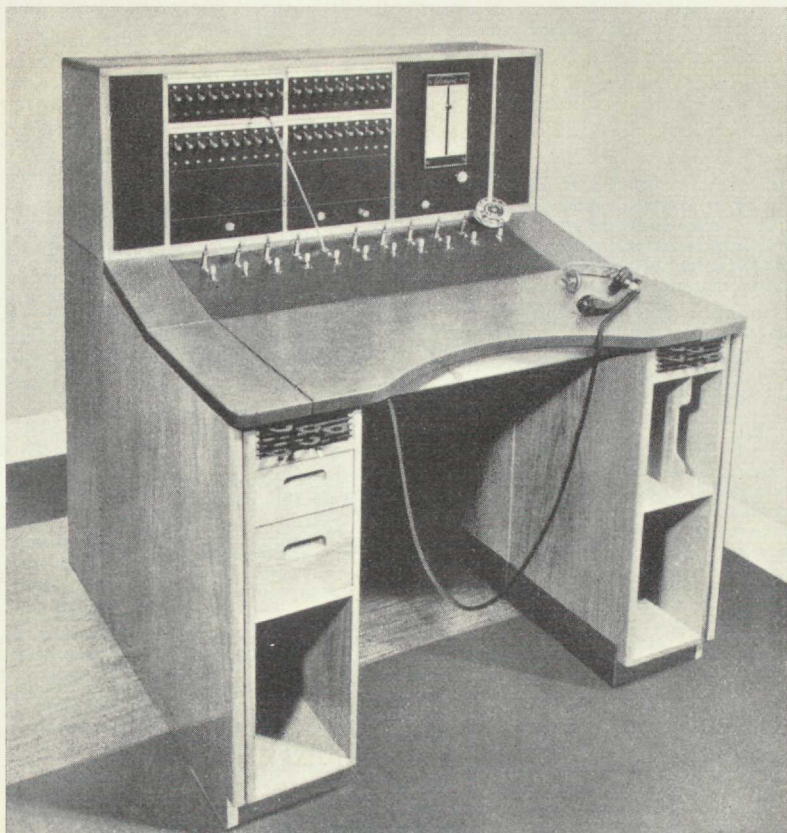
Olika typer av SOS-växlar komma att erfordras för de olika centralerna. Exempelvis måste en SOS-växel, som skall uppställas i en förmedlingsstation, konstruktivt ansluta sig till stationens övriga växelbord. Vidare kan det automatiska telefonsystemets utveckling på lång sikt nödvändiggöra nya eller modifierade växeltyper. Telegrafverket måste ha frihet att avgöra, vilken konstruktion som i varje särskilt fall bör väljas.

Figuren visar en växel av enkelsnöretyp. Bordet är enplatsigt, men kan

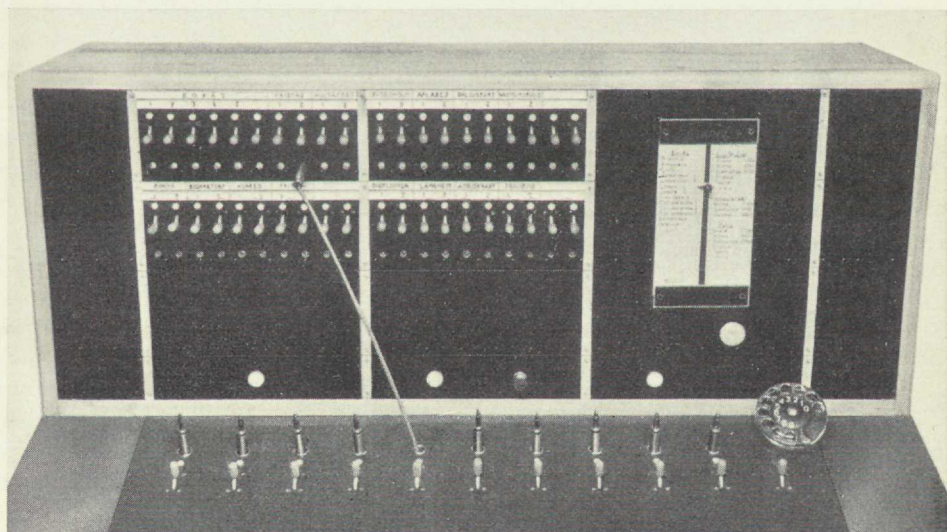
vid behov utbyggas till flera platser. I vertikalfältet har varje inkommande ledning anropslampa, svarsomkastare och kopplingsjack. Med svarsomkastaren besvarar telefonisten ett inkommande anrop, och med samma omkastare kan hon också ställa ett mindre brådskande SOS-anrop "på väntning" till förmån för ett mera angeläget anrop. Expeditionssättet vid inkommande anrop är alltså detsamma som vid en s. k. linjetagare, vilket är en fördel, speciellt om man kan räkna med att en stor del av de inkommande anropen avse centralens telefonvaktsverksamhet och alltså ej skola vidarekopplas till hjälporgan.

I bordskivan finnas ett antal enkelsnören, vart och ett representerande en utgående ledning för anrop till hjälporgan. För dessa anrop användes antingen en fingerskiva eller — i huvudsak för anrop inom egen nätgrupp — en impulssändare, synlig längst till höger i vertikalfältet. Impulssändaren kan sägas vara en automatiskt arbetande fingerskiva och behöver endast inställas i något av sina 50 lägen och utlösas för att fullfölja anropet till motsvarande hjälporgan. Den befriar alltså SOS-telefonisten från besväret att minnas eller slå upp hjälporganets telefonnummer och att taga numret på fingerskivan.

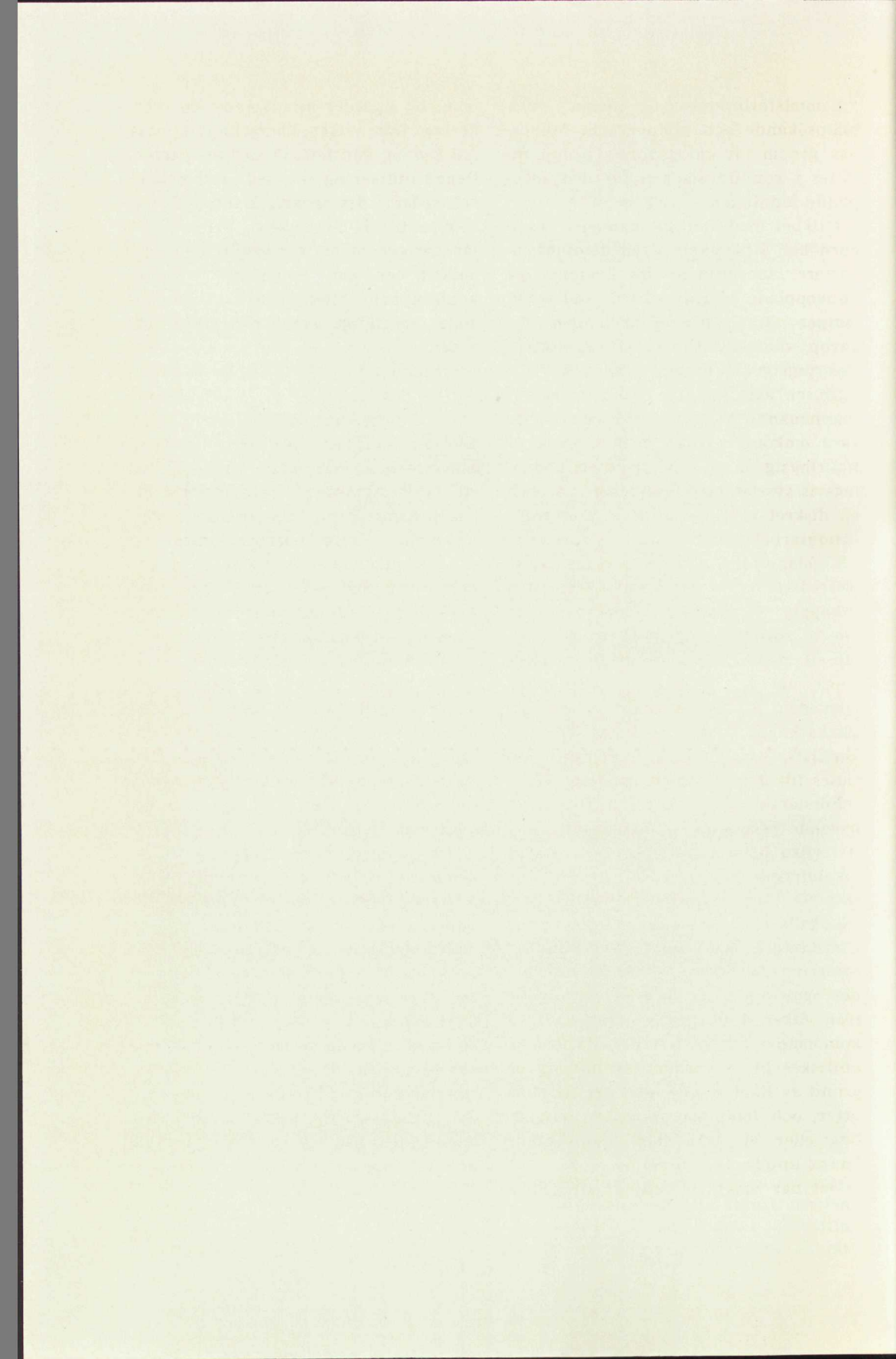
Den här beskrivna SOS-växeln är så konstruerad, att ett utgående anrop kan utföras samtidigt med att ett inkommande anrop besvaras.

Enplatsig SOS-växel av enkelsnöretyp, monterad med 40 inkommande och 10 utgående ledningar.

Närbild av SOS-växelns vertikalfält och bordskiva. I vänstra och mellersta panelerna finnes svarsutrustning och knutgruppssignering för de inkommande ledningarna, i högra panelen impulssändare för anrop till hjälporgan och i bordskivan enkelsnören m. m. för de utgående ledningarna. Ett SOS-samtal visas uppkopplat.

Samtalsförbindelsen mellan den hjälpsökande och hjälporganet fullbordas genom att enkelsnörets propp insättes i kopplingsjacken för den anropande ledningen.

I likhet med vanliga manuella växelbord har SOS-växeln även delningsomkastare, anordningar för lyssning på uppkopplade förbindelser, slutsignallampor samt observationslampor för anrop, väntning, slutsignal och utgående ringsignal. Vidare finnes anropsalarm, en akustisk signal som markerar inkommande anrop. Anropsalarmet bör vara omkopplingsbart mellan en kraftig ringsignal, när telefonisten undantagsvis sysslar med andra göromål, och en diskretare signal, som ej stör expeditionsarbetet.

I sådana fall då talöverföringen ej är tillfredsställande, skall SOS-telefonisten inkoppla förstärkare. Principen kan därvid antingen vara den, att hon väljer ett med förstärkare utrustat enkelsnöre när hon anropar hjälporganet, eller den, att hon trycker på en förstärkarknapp, sedan förbindelsen uppkopplats, varvid ledig förstärkare anslutes till det valda enkelsnöret.

Förstärkarna äro, jämte de till växeln hörande reläsatserna, monterade i station, vilka helst uppställas i ett särskilt lokalutrymme.

Lokalisering av inkommande anrop. Utredningen har funnit att SOS-telefonisten, oberoende av den hjälpsökandes egna uppgifter, bör kunna avgöra, från vilken del av SOS-området ett inkommande anrop härrör. Härigenom undvikas bl. a. risken för misstag på grund av likalydande adresser på olika orter, och felaktiga uppgifter, oavsiktliga eller ej, från den hjälpsökande kunna uppdagas och rättas.

Det har visat sig möjligt att genom

tekniska åtgärder åstadkomma en indikering, från vilken knutgrupp (i vissa fall t. o. m. ändstation) anropet härrör. Denna indikering sker helt automatiskt och redan i det ögonblick anropet kommer in till SOS-centralen. Telefonisten får därigenom ett värdefullt förhandsbesked och kan exempelvis slå upp knutgruppens hjälporgan i sitt kortregister, samtidigt som hon besvarar anropet.

Principen för denna indikering är i korthet, att man låter varje knutstation, som ju förmedlar all SOS-trafik från hela knutgruppen, översätta det tagna gemensamma SOS-numret 90 00 00 till ett för knutgruppen ifråga individuellt telefonnummer på SOS-centralens telefonstation. Detta telefonnummer, ett s. k. gruppnummer, har sina egna ledningar till SOS-centralen, och i SOS-växeln äro ledningarna signerade med knutgruppens namn. Om sålunda ett i Borås SOS-central inkommande SOS-anrop tänder en av anropslamporna under signeringen "Fristad", vet telefonisten redan innan hon besvarat anropet, att den hjälpsökande ringer från en telefonapparat, ansluten till någon av telefonstationerna inom Fristads knutgrupp.

Detta system för lokalisering av inkommande anrop kan lämpligen kompletteras med en orienteringskarta, på vilken gränserna för SOS-området och dess nätgrupper äro inlagda samt telefonstationers och hjälporgans belägenhet ävensom hjälporganens verksamhetsområden äro markerade. Vid inkommande anrop tändas samtidigt med anropslampan i växelbordet markeringslampor på kartan, som utmärka den ifrågavarande knutgruppen. SOS-telefonisten kan då med ett ögonkast orientera sig om nämnda förhållanden.

Anordningar för utgående larm. I de fall, då SOS-telefonisten, enligt vad utredningen förordat, skall kunna utlösa brandsignal för tillkallande av brandpersonal, kan detta ske genom att hon ringer upp ett hemligt larmnummer vid telefonstationen i nämnda personals hemort, varvid brandsignalen automatiskt utlöses. För en sådan åtgärd behövs ingen speciell apparatur på SOS-centralen, utan uppringningen sker över någon av SOS-växels utgående ledningar.

Om larmet däremot skall utlösas över en för ändamålet särskilt anordnad direkt ledning, vilket kan bli fallet inom SOS-centralens egen ort, måste SOS-telefonisten erhålla sådan utrustning, att hon kan fjärrmanövrera larmanordningen (tyfoner, signalfördelare etc.) och kontrollera att densamma fungerar. De omkastare o. d., som behövas

härför, skola finnas inom räckhåll för telefonisten. De monteras därför lämpligen i en särskild del av växelsnärverket och skyddas med byglar o. d. från oavsiktlig beröring.

Omkoppling till Hc. Om SOS-verksamheten vid krigsutbrott skall övertagas av civilförsvaret, måste SOS-centralens samtliga inkommande ledningar kunna omkopplas till civilförsvarets huvudcentral (Hc) eller distriktscentral (Dc). Denna omkoppling bör kunna ske snabbt och bör därför utföras medelst en omkastare med stor kapacitet, en s. k. centralomkastare, vilken uppsättes i telefonstationens korskoppling. De inkommande ledningarna dragas via denna omkastare, och från densamma utdrages ett lika stort antal ledningar till Hc (Dc), där de intagas i en linjetagaranläggning.

Vidar Johansson

Utkast
till
Förordning om samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst

1 §

För att underlätta allmänhetens möjligheter att enkelt och snabbt nå teleförförbindelse med polis, brandkår, läkare, ambulans och andra liknande hjälporgan skall genom telegrafverkets försorg anordnas och drivas en samhällets olycksfalls- och säkerhetstjänst (SOS-organisation) inom varje av Konungen bestämt område (SOS-område), där statens telefonnät är automatiserat.

2 §

Landsting och stad, som icke deltaga i landsting, skall årligen bidra till kostnaderna för SOS-organisationen med av Konungen på förslag av telegrafstyrelsen fastställt belopp för varje invånare inom de delar av landstingsområdet eller staden, där organisationen är genomförd (SOS-avgift).

SOS-avgiften skall utgå med samma belopp i hela riket, och detta belopp

skall för budgetår bestämmas så, att avgifterna täcka högst 65 % av de beräknade driftkostnaderna för SOS-organisationen under budgetåret.

3 §

Konungen äger förordna om de inskränkningar och ändringar i SOS-organisationen, som under beredskaps-tillstånd eller krig påkallas av omständigheterna, samt bestämma om och i vad mån SOS-avgift då skall utgå.

4 §

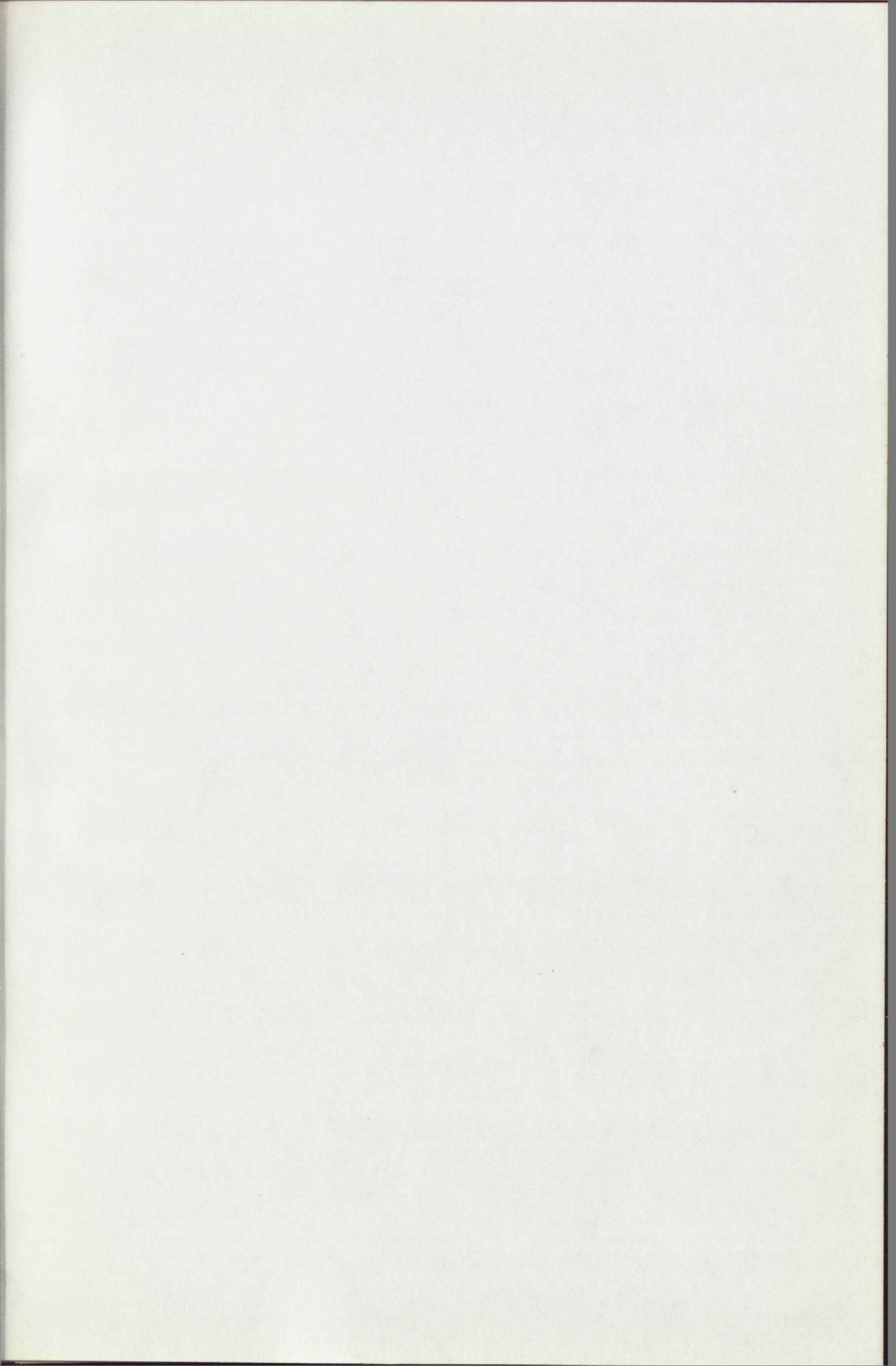
Närmare bestämmelser om SOS-organisationen samt om tid och sätt för gäldande av SOS-avgift och om avgiftens beräknande meddelas av Konungen.

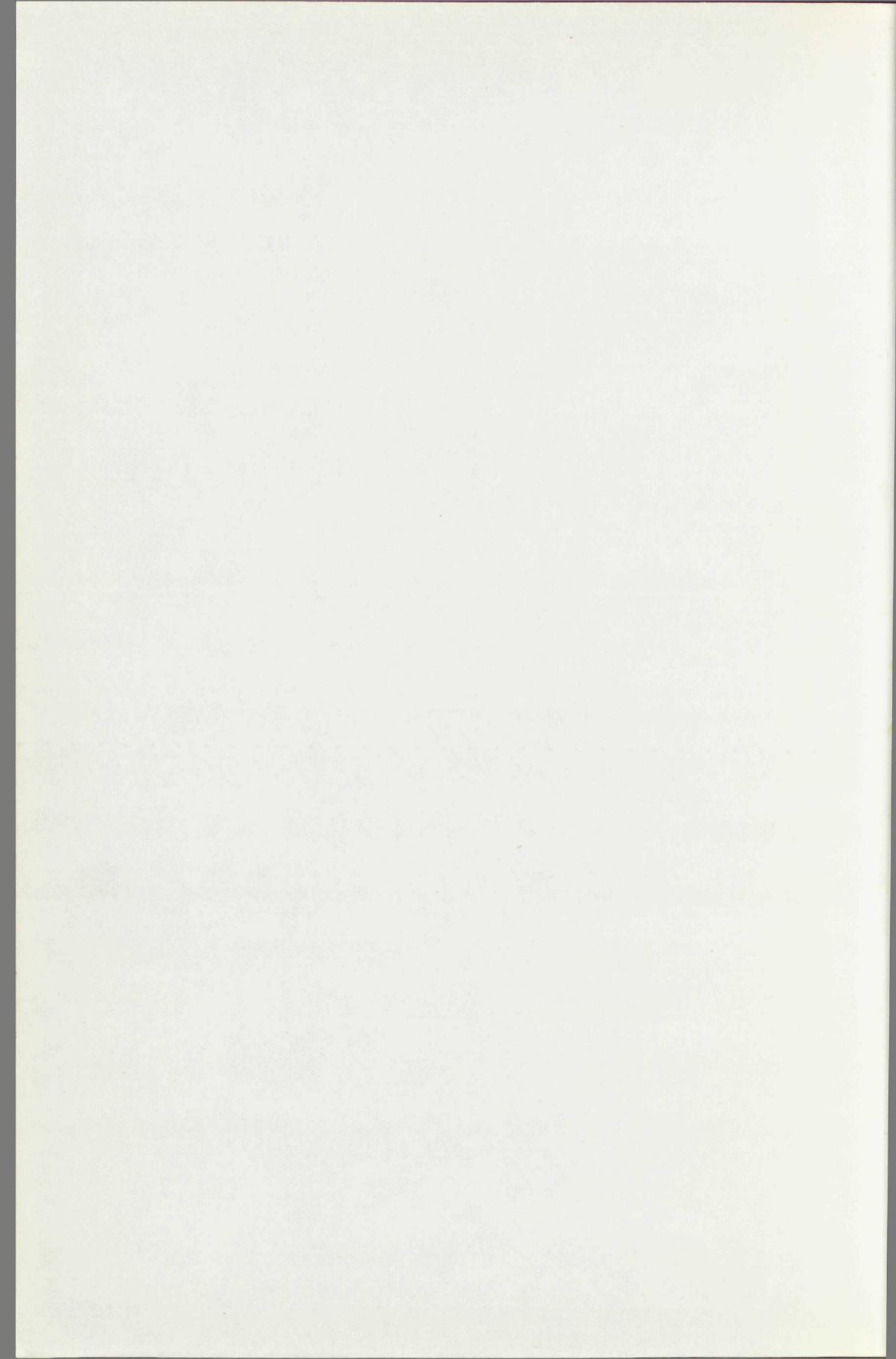
.....
Denna förordning träder i kraft den

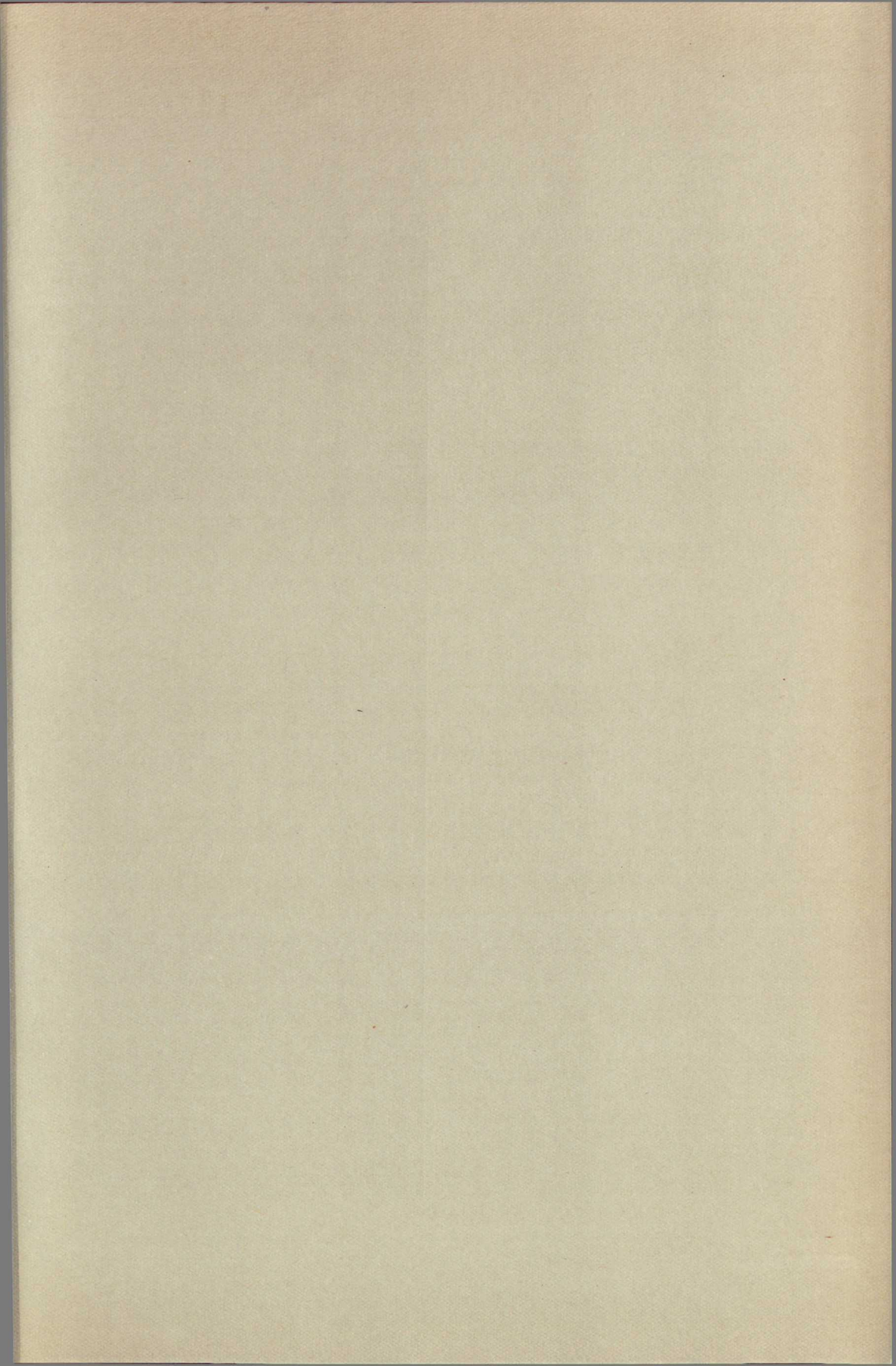
THEORY OF THE EARTH AND ITS HISTORY

The theory of the earth and its history is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts. It is a science which seeks to explain the processes which have shaped the earth and its features, and to determine the sequence of events which have taken place since the earth was first formed. The theory of the earth and its history is based on the study of the earth's rocks and fossils, and on the principles of geology. It is a science which is constantly developing, as new discoveries are made and new theories are proposed.

The theory of the earth and its history is a branch of geology which deals with the origin and development of the earth and its various parts. It is a science which seeks to explain the processes which have shaped the earth and its features, and to determine the sequence of events which have taken place since the earth was first formed. The theory of the earth and its history is based on the study of the earth's rocks and fossils, and on the principles of geology. It is a science which is constantly developing, as new discoveries are made and new theories are proposed.

Statens offentliga utredningar 1951

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.
Förslag till naturskyddslag m. m. [5]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.
Principer för dyrortsgrupperingen. [7]
Promemoria med förslag till allmän verksstadga. [12]
Betänkande med förslag till förordning angående
upphandling och arbeten för statens behov m. m.
[18]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.
1944 års allmänna skattekommitté. 5. Betänkande
angående studiekostnaders behandling i beskatt-
ningshänseende. [13]

Politi.

Betänkande angående polis- och åklagarväsendets
organisation. [8]
SOS. Samhällets olycksfall- och säkerhetstjänst. [19]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Statsmakterna och folkhushållningen under den till
följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen.
Del 10. Tiden juli 1948—juni 1950 jämte sakre-
gister till delarna 1—10. [11]
Daghem och förskolor. Betänkande om barnstugor
och barntillsyn. [15].
Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 6.
Redogörelse för arbetsstudier vid kroppssjukhu-
sens vårdavdelningar m. m. [17]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Näringslivets lokalisering. [6]
Landsbygdselektrifieringens utbredning år 1950. [14]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställ-
ning vid statens järnvägar. [3]
Sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlan-
det. [10]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Statligt stöd åt svensk filmproduktion. [1]
Antagningen av medicine studerande m. fl. [4]
1945 års universitetsberedning. 6. Den vetenskap-
liga publiceringsverksamheten, personal-, institu-
tions- och stipendiefrågor m. m., det akademiska
befordringsväsendet. [9]
Filmcensuren. Betänkande 1. [16]

Försvarsväsen.

Försvarets personaltjänst. 1. [2]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.